EUROPA-
KOMMISSIONEN

Bruxelles, den 27.2.2019
SWD(2019) 1003 final

ARBEJDSDOKUMENT FRA KOMMISSIONENS TJENESTEGRENE

Landerapport Danmark 2019

Ledsagedokument til

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL EUROPA-PARLAMENTET, DET EUROPÆISKE RÅD, RÅDET, DEN EUROPÆISKE CENTRALBANK OG EUROGRUPPEN

Det europæiske semester 2019: Vurdering af fremskridt med strukturreformer, forebyggelse og korrektion af makroøkonomiske ubalancer samt resultater af de dybdegående undersøgelser i henhold til forordning (EU) nr. 1176/2011

{COM(2019) 150 final}

INDHOLD

Resumé 3

1. Økonomiske forhold og fremtidsudsigter 6

2. Fremskridt med de landespecifikke henstillinger 13

3. Reformprioriteter 17

3,1. Offentlige finanser og beskatning 17
3,2. Finanssektoren 21
3,3. Beskæftigelse, uddannelse og sociale spørgsmål 27
3.4. Reformer af konkurrenceevne — investeringer 36

Bilag A: Oversigtstabel 46

Bilag B: Kommissionens gældsholdbarhedsanalyse og finansielle risici 50

Bilag C: Standardtabeller 51

Bilag D: Investeringsvejledning vedrørende finansiering af samhørighedspolitikken 2021-2027 for Danmark(33) 57

Referencer 59

TABELLER

Tabel 1.1: **Centrale økonomiske, finansielle og sociale indikatorer - Danmark** 13
Tabel 2.1: **Vurdering af implementeringen af landespecifikke henstillinger fra 2018** 15
Tabel 3.2.1: **Indikatorer for finansiel soliditet** 25
Tabel C.1: **Finansmarkedsindikatorer** 51
Tabel C.2: **Centrale indikatorer i den sociale resultattavle** 52
Tabel C.3: **Arbejdsmarkeds- og uddannelsesmæssige indikatorer** 53
Tabel C.4: **Indikatorer for social inklusion og sundhed** 54
Tabel C.5: **Resultat- og politikindikatorer for produktmarkedet** 55
Tabel C.6: **Grøn vækst** 56

FIGURER

Figur 1.1: **Vækst i BNP og drivkræfterne bag** 6
Figur 1.2: **Investeringer** 7
Figur 1.3: **Samlet faktorproduktivitet** 7
Figur 1.4: **HICP-inflation** 9
Figur 1.5: **Bytteforhold (varer og tjenester)** 9
Figur 1.6: **Real effektiv valutakurs** 10
Figur 1.7: **Offentlig bruttogæld og rentebyrde, 2017** 12
Figur 2.1: **Implementering d.d. af henstillinger fra 2011-2018 landespecifikke henstillinger** 14
Figur 3.1.1: **Beskæftigelsesudvikling** 18
Figur 3.2.1: **Udviklingen i nominelle boligpriser** 21
Figur 3.2.2: **Nybyggeri pr. 1000 indbyggere (4. kvartal, glidende gennemsnit)** 21
Figur 3.2.3: **Vurderingsindikarorer for boligpriser** 22
Figur 3.2.4: **Gæld i husholdningerne** 23
Figur 3.2.5: **Husholdningernes realkreditgæld** 23
Figur 3.2.6: **Gældsafviklingsudgifter, husholdninger** 24
Figur 3.2.7: **Udlånsvækst** 24
Figur 3.3.1: **Udviklingen på arbejdsmarkedet** 27
Figur 3.3.2: **Personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse efter land og region, ordnet efter størrelse** 31
Figur 3.3.3: **Forskel mht. score i naturfag mellem indvandrerelever og ikke-indvandrerelever ifølge PISA** 33
Figur 3.4.1: **Lønomkostninger og lønkvote** 36
Figur 3.4.2: **Den private sektors nettofordringserhvervelse og outputgabet** 36
Figur 3.4.3: **Produktivitetsvækst** 37

BOKSE

Boks 2.1: **EU's fonde bidrager til afhjælpning af strukturelle udfordringer og fremme af udviklingen i Danmark** 16
Boks 3.3.1: **Resultater set ud fra den europæiske søjle for sociale rettigheder** 29
Boks 3.4.1: **Investeringsrelaterede udfordringer og reformer i Danmark** 44

RESUMÉ

De gunstige økonomiske forhold har bidraget til at reducere overskuddet på betalingsbalancens løbende poster og nedbragt husholdningernes gæld, men der er stadig udfordringer. Arbejdsmarkeds- og pensionsreformer har gjort deres til, at antallet af beskæftigede har nået et historisk højt niveau. Imidlertid melder virksomhederne i stigende grad om mangel på faglærte, og regeringen sakker bagud i forhold til sine 2025-mål om at sætte skub i produktivitetsvæksten og øge arbejdsudbuddet. Selv om produktivitetsvæksten står højt på regeringens reformdagsorden, har den været særligt svag i de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet. Opsparingsoverskuddet er steget i Danmark, hvilket afspejles i det fortsat betydelige overskud på betalingsbalancens løbende poster. Dette har øget værdien af husholdningernes bolig- og pensionsaktiver. Værdien af disse aktiver er fortsat højere end husholdningernes gæld, og politiske foranstaltninger har styrket husholdningerne over for økonomiske chok. Kombinationen af et højt gældsniveau og overvurderede boligpriser gør imidlertid husholdningerne sårbare over for pludselige renteændringer eller ændringer i økonomien. ([1])

Den økonomiske vækst har ligget stabilt på 1,9 % i gennemsnit siden 2014. Et pænt privatforbrug og et opsving i investeringerne har ydet det største bidrag til væksten. Arbejdsstyrken er steget betydeligt, hvilket understøtter den fortsatte økonomiske fremgang. I 2017 steg beskæftigelsesfrekvensen til 76,9 % og overstiger dermed det langsigtede gennemsnit, mens ledigheden faldt til 5,7 %. Stigningen i forbrugerpriserne har været moderat og mindre end i euroområdet. Dette skyldes ændringer i beskatning, faldende fødevarepriser og den mere begrænsede indvirkning på danske forbrugerpriser af stigende oliepriser.

([1]) I denne rapport analyseres Danmarks økonomi med udgangspunkt i Europa-Kommissionens årlige vækstundersøgelse, som blev offentliggjort den 21. november 2018. I vækstundersøgelsen opfordrer Kommissionen EU-medlemsstaterne til at gennemføre reformer for at skabe en mere produktiv, robust og inklusiv europæisk økonomi. Medlemsstaterne bør i den forbindelse særligt fokusere på de tre elementer i den positive trekant for økonomisk politik — fremme af investeringer af høj kvalitet, fokus på produktivitetsvækst, rummelighed og institutionel kvalitet i forbindelse med reformbestræbelser, og sikring af makroøkonomisk stabilitet og sunde offentlige finanser.

Investeringer er steget kraftigt siden lavpunktet i 2010. De væsentligste drivkræfter bag denne vækst har været investeringer inden for byggeri og anlæg, som også var de to områder, hvor nedgangen som følge af krisen i 2008 var størst. De offentlige investeringer er fortsat høje, selv om deres andel af BNP faldt fra et højdepunkt på 3,9 % i 2014 til 3,4 % i 2017.

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster er fortsat faldende til forventet 6,1 % af BNP i 2018. Den nedadgående tendens i overskuddet på betalingsbalancens løbende poster skyldes et importopsving som følge af en kraftig indenlandsk efterspørgsel. Nettostillingen over for udlandet er fortsat høj, hvilket er ensbetydende med, at værdien af Danmarks finansielle investering i udlandet fortsat overstiger værdien af passiverne over for udlandet. Indkomsten fra investeringer i udlandet og danske virksomheders salg og produktion i udlandet bidrager fortsat væsentligt til saldoen på betalingsbalancens løbende poster, som var på 7 % af BNP i 2018.

Den økonomiske vækst forventedes gradvis at bevæge sig nedad mod den potentielle vækst på 1½ %. Det private forbrug forventes fortsat at udgøre den vigtigste drivkraft for den økonomiske vækst, mens bidraget fra de øvrige efterspørgselskomponenter langsomt forventes at falde. Beskæftigelsen forventes at stige yderligere, men virksomhederne melder fortsat om mangel på arbejdskraft, navnlig faglærte. Fremadrettet forventes lønningerne at vokse hurtigere end produktiviteten og sætte konkurrenceevnen under pres.

De offentlige finanser forventes omtrent at være i balance i 2018 og 2019 og at udvise et lidt større overskud i 2020. Den offentlige saldo forventes i 2018 at vise et lille overskud på 0,2 % af BNP. Dette til trods for reformen af efterlønsordningen, som medførte en tilbagebetaling til husholdningerne på 0,2 % af BNP ved årets begyndelse. Ifølge Europa-Kommissionens efterårsprognose 2018 forventes det lille overskud i 2018 at vige for et lille underskud på 0,1 % af BNP i 2019, først og fremmest som følge af en forventet engangstilbagebetaling af for meget opkrævet ejendomsværdiskat svarende til 0,7 % af BNP. Saldoen forventes derfor igen at blive positiv i 2020 med et anslået overskud på 0,6 % af BNP.

Der er opstået behov for investeringer i faglært arbejdskraft, forskning og udvikling samt transportinfrastruktur. Investeringerne i procent af BNP ligger over gennemsnittet for euroområdet, og Danmark har et investeringsvenligt erhvervsklima. Nogle forhold betyder dog, at kapital og dermed investeringer bremses. Investeringer i forskning og innovation er koncentreret i en række større virksomheder. Dette tyder på, at det er vigtigt med et bredere innovationsgrundlag, som omfatter flere virksomheder og sikrer spredning af innovationer. Trods uddannelsesudgifterne, som i procent af BNP er blandt de højeste i EU, bremses investeringerne i Danmark af en stigende mangel på faglært arbejdskraft. En prioritering af investeringer på områder som erhvervs- og voksenuddannelser samt livslang læring er væsentlig for at sikre et fortsat arbejdsudbud. Trængselsproblemerne omkring de større byer forventes at stige, og der er behov for at afkarbonisere transportsektoren og reducere luftforureningen. På grundlag af den analyse af investeringsbehov og udfordringer, der fremstilles i denne rapport, identificeres der i bilag D nøgleprioriteter for støtten til Danmark fra Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og Den Europæiske Socialfond Plus for perioden 2021-2027.

Overordnet set har Danmark gjort visse fremskridt med at implementere de landespecifikke henstillinger fra 2018.

Der er gjort visse fremskridt på følgende områder:

- Danmark har implementeret foranstaltninger til forbedring af konkurrencen i finanssektoren. Danmark har også fortsat implementeringen af forsyningsstrategien, hvor der i oktober 2018 blev opnået politisk enighed om foranstaltninger inden for vand- og spildevandsområdet.

Danmark har enten allerede gjort — eller gør — pæne fremskridt med hensyn til at nå de nationale mål under Europa 2020-strategien. Det gælder målene for beskæftigelse, forskning og udvikling, drivhusgasudledninger, vedvarende energi, antal unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt, videregående uddannelse og energieffektivitet. Danmark forventes imidlertid ikke at nå målet for nedbringelse af antallet af personer, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse.

Danmark klarer sig godt inden for indikatorerne i den sociale resultattavle, som understøtter den europæiske søjle for sociale rettigheder. Beskæftigelsesfrekvensen er trods en lille nedgang mellem 2016 og 2017 fortsat relativt høj, og langtidsarbejdsløsheden er blandt de laveste i EU. De sociale ydelsers betydning for nedbringelsen af fattigdommen er forholdsvis stor, hvilket afspejler de veludviklede sociale beskyttelsesordninger, et veludbygget velfærdssystem og en stærk social dialog. Andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt, steg mellem 2016 og 2017, men ligger fortsat under EU-gennemsnittet.

I denne rapport undersøges følgende strukturelle aspekter, som synes at udgøre en særlig udfordring for dansk økonomi:

- **Trods den gradvise opbremsning af boligprisstigningerne er ejendomspriserne stadig overvurderede.** Stigningen i boligpriserne er indtil nu forekommet i de større byområder, men spredes gradvis til resten af landet. Boligprisstigningerne forventes at blive dæmpet af et omfattende boligbyggeri, et nyt ejendomsbeskatningssystem og makroprudentielle foranstaltninger.

- **Gældsnedbringelsen i husholdningerne mistede fart i 2018, men samtidig blev tiltagene til at forbedre husholdningernes modstandsdygtighed optrappet.** Efter flere års gældsreduktion i husholdningerne ser denne proces ud til at være gået midlertidigt i stå i 2018. Gælden ligger fortsat over det niveau, som kan forklares ud fra underliggende økonomiske faktorer, og udgør en risiko for den finansielle stabilitet. Danske husholdninger er blandt dem i EU, som betaler mest til gældsafvikling. De variabelt forrentede og afdragsfrie låns andel af den samlede realkreditgæld er fortsat høj. Danske husholdninger er derfor sårbare over for pludselige renteændringer og ændringer i indkomster. Selv om der er truffet makroprudentielle foranstaltninger, der begrænser omfanget af risikobetonede lån, vil

det tage tid, før de positive virkninger kan ses i den samlede realkreditgæld, og før foranstaltningerne effektivt har nedbragt den overordnede risiko.

- **Beskæftigelsesvæksten har været stærk, men der er stadig udfordringer.** Beskæftigelsen er rekordhøj, understøttet af pensions- og arbejdsmarkedsreformer. Mens disse reformer i de kommende år fortsat vil danne grundlag for en udvidelse af arbejdsstyrken, fortsætter virksomhederne med at melde om stigende mangel på faglært arbejdskraft. En række reformer på arbejdsmarkeds- og uddannelsesområdet skal afhjælpe dette. Det er imidlertid stadig centralt at nedbringe de studerendes frafaldsprocent og tilskynde dem til at vælge en erhvervsuddannelse. En anden udfordring er at øge beskæftigelsesegnetheden for udsatte grupper, f.eks. personer med indvandrerbaggrund, unge samt personer med handicap, som har nedsat arbejdsevne.

- **Fremme af investeringer er nøglen til at vende faldende produktivitetsvækst.** Produktivitetsvæksten har i årtier været faldende. Selv om produktivitetsvæksten er høj for virksomheder, som er udsat for international konkurrence, er den stadig svag for de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet. En stigning i produktivitetsvæksten er central, hvis den økonomiske velstand skal sikres i fremtiden.

- **Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster er fortsat stort og har medført en betydelig nettobeholdning af udenlandske aktiver.** En høj privat opsparing snarere end afdæmpede investeringer har understøttet overskuddet på betalingsbalancens løbende poster. Selv om overskuddet på betalingsbalancens løbende poster er aftaget, siden det i 2014 toppede med 8,7 % af BNP, forventes det i 2018 fortsat at ligge over 6 %-tærsklen for proceduren i forbindelse med makroøkonomiske ubalancer. Virksomhederne sparer nu mindre og investerer mere. Dette er konsistent med lukningen af det negative outputgab. Husholdningernes opsparing er øget, hvilket afspejler deres bestræbelser på at nedbringe gælden samt politiske foranstaltninger til at øge husholdningers og bankers modstandsdygtighed.

- **Danmark har styrket rammevilkårene for bekæmpelse af hvidvask.** På baggrund af en stor skandale om hvidvask af penge, som involverede den største finansielle institution i Danmark og efter sigende det største beløb, som til dato er blevet hvidvasket i EU, vedtog Folketinget i 2018 en ny pakke til bekæmpelse af pengehvidvask, herunder en strategi til bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering. Strategien bygger på otte søjler, bl.a. en styrkelse af samarbejdet mellem tilsynsmyndigheder, den finansielle efterretningsenhed og andre relevante interessenter. Den medarbejderstab, som skal bekæmpe pengehvidvask, blev udvidet i 2018, og der blev på finansloven for 2019 afsat flere midler til at styrke rammevilkårene for bekæmpelse af hvidvask. I november 2018 opgraderede Den Finansielle Aktionsgruppe Danmark med hensyn til ti ud af i alt 40 parametre, hvilket afspejler de foranstaltninger, der siden offentliggørelsen af aktionsgruppens gensidige evalueringsrapport i 2017 er truffet for at forbedre lovrammen for bekæmpelse af hvidvask.

1. ØKONOMISKE FORHOLD OG FREMTIDSUDSIGTER

Vækst i BNP

Trods udsving i de underliggende tal er dansk økonomi inde i et stabilt opsving. Den økonomiske vækst steg gradvis fra 0,2 % i 2012 og toppede med 2,4 % in 2016. Væksten i det reale BNP anslås til 0,8 % i 2018 og forventes at stige til 1,6 % i 2019 og 1,3 % i 2020 (figur1.1). Et forholdsvis drastisk fald i 2018 var hovedsagelig af teknisk karakter. En stor betaling for udnyttelsen af et dansk patent (som blev registreret som eksport af en tjenesteydelse) hævede væksten i det reale BNP med 0,4 procentpoint i 2017, men bevirkede et tilsvarende fald i 2018. Væksten i det danske reale BNP er gradvis aftaget siden toppunktet i 2016 og nærmer sig den potentielle vækst på omkring 1½ %. Outputgabet forventes at forblive en smule negativt i 2019 og 2020.

Figur 1.1: **Vækst i BNP og drivkræfterne bag**

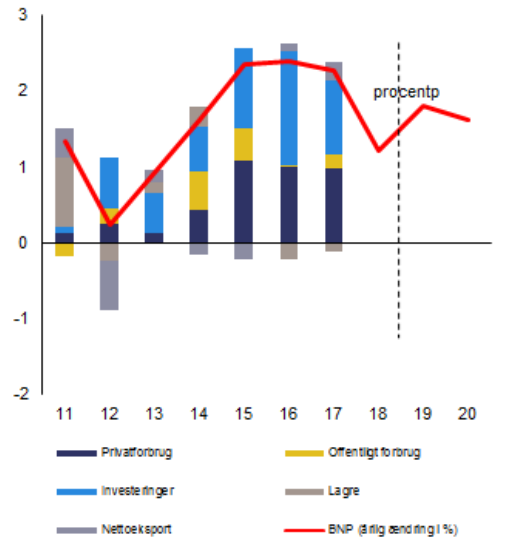

Kilde: Europa-Kommissionens vinterprognose 2019

Husholdningernes forbrug og investeringerne har ydet det største bidrag til væksten. Husholdningernes forbrug har bidraget til omtrent halvdelen af den økonomiske vækst siden 2012, understøttet af en stabil stigning i de disponible indkomster. Husholdningernes forbrug er imidlertid stadig ikke kommet sig helt efter krisen for 10 år siden. Husholdningernes forbrug set i forhold til den disponible indkomst har været aftagende siden 2012, eftersom højt forgældede husholdninger under indtryk af krisen tilsyneladende har fokus på opbygning af opsparing og nedbringelse af deres gæld (Hviid og Kuchler, 2017). Hvis disse stærkt forgældede husholdninger havde haft et forbrugsmønster svarende til andre, mindre forgældede husholdningers, ville det private forbrug have højere. Med hensyn til sammensætningen af opsparingen har de danske husholdninger øget deres pensionsaktiver betydeligt. Deres andel af husholdningernes samlede finansielle aktiver steg fra 41 % i 2007 til 52 % i 2018, samtidig med at andelen af kontante indlån og aktier faldt fra 35 % til 31 % i samme periode.

Investeringerne har undergået et kraftigt opsving siden lavpunktet i 2010. Investeringerne steg fra 18,1 % af BNP i 2010 til anslået 22,6 % af BNP i 2018, hvilket er 2 procentpoint over det langsigtede gennemsnit eller gennemsnittet for euroområdet (figur 2). De væsentligste drivkræfter bag denne vækst har været investeringer inden for byggeri og anlæg, hvor nedgangen efter krisen var størst. Boligbyggeriet er blevet understøttet af en stærk efterspørgsel i de større byområder, og dets andel af BNP er steget fra 3,7 % i 2010 til skønsvis 5,1 % i 2018. Andet byggeri er steget fra 4,1 % af BNP til skønsvis 5,4 % af BNP i samme periode, drevet af offentligt ejede virksomheders investeringer. Investeringerne i maskiner og udstyr steg fra 5,2 % af BNP til 6,8 % af BNP i samme periode. En stor investering inden for skibsfarten, som tegnede sig imidlertid for næsten 0,8 % af BNP, øgede imidlertid investeringerne i maskiner og udstyr i 2018. Uden denne store skibsfartsinvestering ville væksten i investeringerne i maskiner og udstyr efter 2013 være stagneret på ca. 6 % af BNP, pænt under gennemsnittet fra før krisen på 7,5 % af BNP. De offentlige investeringer steg mærkbart efter krisen, nemlig fra ca. 3 % af BNP til 3,9 % af BNP i 2014. I konjunkturforløbets modningsfase faldt deres andel til 3,4 % i 2017, hvilket stadig er højere end gennemsnittet fra før krisen på 2,9 % af BNP.

Figur 1.2: **Investeringer**

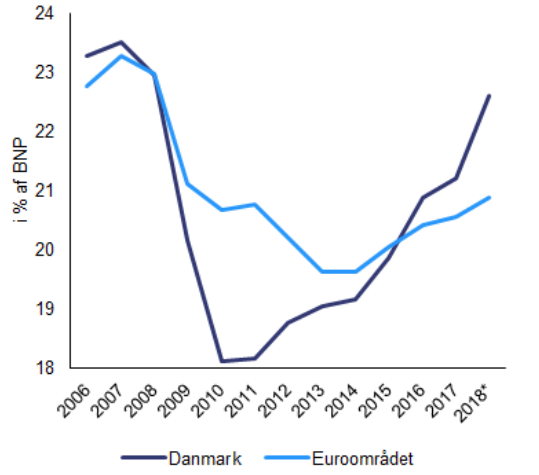

(*) Kommissionens skøn
Kilde: Eurostat

Husholdningernes forbrug forventes fortsat at udgøre den vigtigste drivkraft for den økonomiske vækst, mens bidraget fra de andre efterspørgselskomponenter forventes at falde. En række finanspolitiske foranstaltninger ([2]) forventes i de kommende år at øge husholdningernes indkomster og dermed understøtte et stabilt privatforbrug fremover. I kraft af stigende huspriser forventes noget af fremgangen inden for boliginvesteringerne at kunne fastholdes, men eftersom antallet af byggetilladelser har været uafbrudt faldende siden højdepunktet i fjerde kvartal af 2016, forventes væksten i boliginvesteringerne at aftage fra anden halvdel af 2018 (jf. afsnit 3.2). Eksporten og investeringerne i udstyr forventes svækket som følge af aftagende vækstudsigter hos Danmarks vigtigste handelspartnere. Usikkerhed relateret til handel kan påvirke eksporten negativt. Importen ventes at forblive stabil på grund af den fortsat stærke indenlandske efterspørgsel.

Potentiel vækst

Produktivitetsvæksten er fortsat svag. Produktivitetsvæksten var svag før 2009 og blev hårdt ramt af den finansielle krise. Den samlede faktorproduktivitet har siden 2010 udviklet sig i overensstemmelse med sammenlignelige økonomiers, hvilket dog ikke har været tilstrækkeligt til at udligne den opståede forskel (figur 3). Inden for de forskellige sektorer har udviklingen været forskellig med en stabil produktivitetsvækst inden for fremstilling og en langt svagere udvikling inden for servicesektoren. De dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet ([3]), har udvist særligt svage produktivitetsresultater, mens produktion og salg for danske virksomheder med aktiviteter i udlandet har bidraget positivt til produktivitetsvæksten (jf. afsnit 3.4.1). Et stagnerende forhold mellem investeringer i maskiner og udstyr og BNP tyder ikke desto mindre på, at mulighederne for yderligere at øge produktivitetsvæksten inden for fremstillingsvirksomhed er begrænsede. Den samlede produktivitetsvækst faldt en smule i 2018 som følge af den midlertidige nedgang i BNP-væksten sidste år.

Figur 1.3: **Samlet faktorproduktivitet**

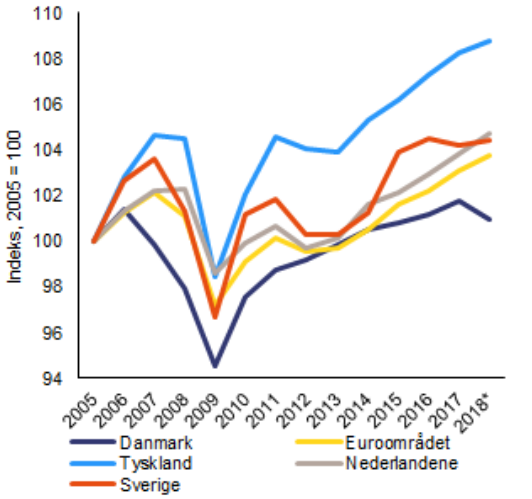

(*) Kommissionens skøn
Kilde: Ameco

Svag produktivitetsvækst hæmmer fortsat den potentielle vækst. Efter at have nået et nedre vendepunkt på 0,8 % i 2013, ventes væksten i den potentielle produktion at have nået 1,6 % i 2018. Stigningen skyldes stigende bidrag fra beskæftigelse og investeringer, hvorimod bidraget

([2]) Betalinger til husholdningerne som følge af reformen af efterlønsordningen i 2018 (som indebar en overførsel til husholdningerne på 0,2 % af BNP) og tilbagebetalingen af for meget opkrævet ejendomsværdiskat i slutningen af 2019 (svarende til 0,7 % af BNP).

([3]) Dvs. sektorer, hvor eksporten tegner sig for mindre end 25 % af den samlede værditilvækst, eller hvor mindre end 25 % af den samlede værditilvækst skabes af udenlandsk ejede virksomheder.

fra den samlede faktorproduktivitet faldt. Bidraget fra beskæftigelsen ventes at ophøre med at vokse. Det ventes ikke, at en svag vækst i den samlede faktorproduktivitet kan give et yderligere skub til den potentielle vækst, der således må antages at stagnere i de kommende år.

Udvikling i beskæftigelsen og andre samfundsforhold

Udviklingen i beskæftigelsen er fortsat stabil. Beskæftigelsen er steget hvert kvartal siden begyndelsen af 2013. En solid udvidelse af arbejdsstyrken banede vejen for den stabile vækst i beskæftigelsen. Arbejdsstyrken voksede kraftigt, men væksten i beskæftigelsen var endnu større. Beskæftigelsesfrekvensen voksede som følge heraf til 76,9 % i 2018 og oversteg dermed det langsigtede gennemsnit og gennemsnittet for EU på 72,1 %. Sammenlignet med perioden 2006-2008 synes der nu at være større overensstemmelse mellem tendenserne for den faktiske ledighed og strukturledigheden ([4]), hvorved risikoen for en pludselig overophedning af arbejdsmarkedet reduceres.

Den samlede ledighed og langtidsledigheden er aftagende. Samtidig er andelen af NEET'er (dvs. personer, som hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse) steget. Ledigheden fortsatte sit gradvise fald til 5.0 % i 2018, det laveste niveau siden 2008, og den ligger fortsat et godt stykke under EU-gennemsnittet på 7,0 %. Langtidsledigheden på 1 % i 2018. Også ungdomsledigheden faldt, men andelen af NEET'er (15-24 år) steg fra 5,8 % i 2016 til 7,0 % i 2017, hvilket muligvis skal ses i sammenhæng med stigningen i andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (18-24 år), fra 7,2 % i 2016 til 8,8 % i 2017.

Virksomhederne melder fortsat om mangel på arbejdskraft, særlig faglærte, og beskæftigelsesfrekvensen er stadig lav for nogle udsatte grupper. Mangel på faglært arbejdskraft er fremherskende i visse sektorer såsom byggeriet, IKT og servicesektoren. På den anden side kan der observeres lavere beskæftigelsesfrekvenser for visse udsatte grupper, f.eks. personer med indvandrerbaggrund, unge samt personer med handicap, som har nedsat arbejdsevne. En forbedring af beskæftigelsesfrekvenserne for disse udsatte grupper er stadig en væsentlig udfordring. Det stærke arbejdsmarked er en enestående mulighed for at integrere disse grupper på arbejdsmarkedet.

Fattigdomen er fortsat lav i Danmark, men er endnu ikke tilbage ved niveauet fra før krisen. Dette skyldes primært en lille stigning i andelen af personer, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse (AROPE), idet denne steg med 0,4 procentpoint til 17,2 % som følge af stigende økonomisk fattigdom og en stigning i den andel af befolkningen, der oplever alvorlige materielle afsavn. Andelen af udenlandsk fødte voksne, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse, er over EU-gennemsnittet og mere end dobbelt så stor som for danskfødte.

Indkomstuligheden er fortsat lav, men fordelingen af nettoformuen og mulighederne bliver stadig mere ulige. En høj markedsindkomstulighed begrænses af et effektivt system for skatter og indkomstoverførsler, som reducerer den samlede indkomstulighed til et godt stykke under EU-gennemsnittet ([5]). Den ækvivalerede nettoformue for husholdninger over medianen steg med 9,5 % fra 2014 til 2016, hvorimod stigningen for husholdninger under medianen kun var på 7,4 %. Nettoformuen voksede langsomst for de fattigste husholdninger (5,4 %). Samtidig er andelen af børn, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse, og hvis forældre er lavtuddannede, omtrent fordoblet siden før krisen og lå på 65,7 % i 2017 og dermed over EU-gennemsnittet (62,9 %). Derimod ligger andelen af børn af forældre med videregående uddannelse, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse, på 6,7 % og dermed pænt under EU-gennemsnittet (9,0 %). Dette tyder på udfordringer med hensyn til at sikre lige muligheder, særlig for børn af indvandrerfamilier (se afsnit 3.3).

([4]) Strukturledigheden er det niveau for ledigheden, som er foreneligt med en ikke-accelererende inflationsrate.

([5]) I 2017 var indkomsten for de 20 % rigeste husholdninger 4,1 gange så stor som for de fattigste 20 %, et forhold, som er lavere end EU-28-gennemsnittet, og som har været stabilt over tid. For markedsindkomsten (dvs. før skatter og indkomstoverførsler) var forholdet 12,3 i 2016, dvs. over EU-gennemsnittet.

Inflation

Stigningen i forbrugerpriserne er fortsat lav. Trods stigende oliepriser, en stabil økonomisk vækst og et stramt arbejdsmarked har stigningen i det harmoniserede forbrugerprisindeks (HICP) været beskeden og svagere end i euroområdet (figur 1.4). HICP-inflationen faldt fra 1,1 % i 2017 til 0,7 % i 2018, mens den i euroområdet steg fra 1,5 % til 1,7 % i samme periode. Danmark havde den laveste inflationsrate i EU i 2018 og udviste den største forskel i forhold til euroområdet siden 1994. Denne væsentlige forskel skyldes først og fremmest ændringer i beskatning, faldende fødevarepriser og den mere begrænsede indvirkning på danske forbrugerpriser af stigende oliepriser. Basiseffekter, bl.a. en forskudt stigning i fødevarepriserne, forventes at øge forbrugerprisstigningerne til 1,2 % i 2019 og dermed indsnævre forskellen til euroområdet. Højere lønstigninger forventes at øge HICP-inflationen yderligere til 1,7 % i 2020 (Europa-Kommissionen, 2019a).

Figur 1.4: **HICP-inflation**

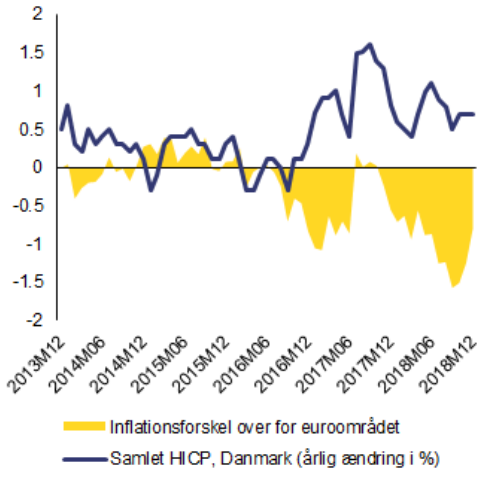

Kilde: Eurostat

Betalingsbalance og konkurrenceevne

Danmarks andel af verdens eksport har været forholdsvis stabil siden 2012. Dette svarer til, hvad der gælder for Sverige og Nederlandene, men overgås af Tysklands solide eksportresultater. Mængdemæssigt ligger Danmarks eksportmarkedsandel under sammenlignelige landes, men positive tendenser i bytteforholdet har øget eksporten værdimæssigt. Navnlig har den danske medicinalindustri været i stand til at opretholde et højt prisniveau på eksportmarkederne, mens sammenlignelige lande har oplevet en langt svagere udvikling i bytteforholdet som følge af specialiseringsmønsteret i deres erhvervsliv (figur 1.5).

Figur 1.5: **Bytteforhold (varer og tjenester)**

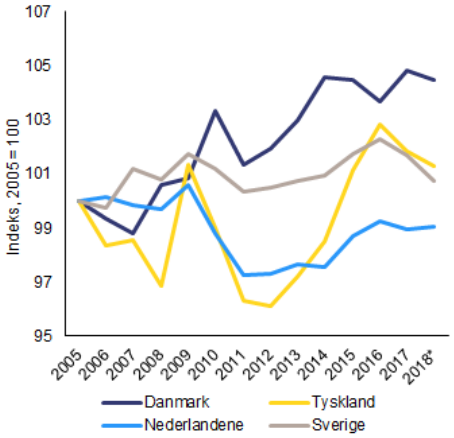

(*) Kommissionens skøn
Kilde: Ameco

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster faldt fra 8,7 % af BNP i 2014 til skønsvis 6,1 % af BNP i 2018. Dette kraftige fald skyldes midlertidige faktorer (Europa-Kommissionen, 2018d) og en stabil indenlandsk efterspørgsel. De fortsat høje overskud på betalingsbalancens løbende poster har understøttet en stigning i nettostillingen over for udlandet fra tæt på balance i 2008 til 65 % af BNP i 2018. Et overskud på betalingsbalancens løbende poster på 1,2 % af BNP er tilstrækkeligt til at holde en uændret nettostilling over for udlandet i de næste ti år, og i lyset af de forventede betydelige overskud må denne stilling forventes at stige yderligere. Den store nettobeholdning af udenlandske aktiver genererer en betydelig investeringsindkomst, som yderligere øger overskuddet på betalingsbalancens løbende poster. En stor del af nettostillingen over for udlandet vedrører aktieinvesteringer. Den del af nettostillingen over for udlandet, som kan blive omfattet af misligholdelse, eller som delvis kan blive stillet som sikkerhed, er imidlertid fortsat lav og udgør mindre end de forventede 20 % af BNP i 2018.

Tendenserne for Danmarks konkurrenceevne er blandede. De reale effektive valutakurser baseret på enhedslønomkostninger eller forbrugerpriser (HICP) har i de sidste fem år omtrent udviklet sig som i Danmarks vigtigste handelspartnerlande (figur 1.6). På den anden side er lønstigningerne begyndt at overstige produktivitetsvæksten. I 2017 steg de samlede lønomkostninger pr. beskæftiget med 1,7 %, og produktivitetsvæksten var på 0,6 %, hvilket medførte en stigning i enhedslønomkostningerne på 1,1 %. I lyset af den stigende arbejdskraftmangel i flere sektorer forventes lønningerne at stige noget hurtigere end produktiviteten, og de samlede lønomkostninger pr. beskæftiget forventes at være på 2,5 % i 2019 og 2,8 % i 2020, altså over gennemsnittet for euroområdet (Europa-Kommissionen, 2018d). Hvis denne tendens fortsætter, kan det betyde et tab af konkurrenceevne (afsnit 3.4.1).

Figur 1.6: **Real effektiv valutakurs**

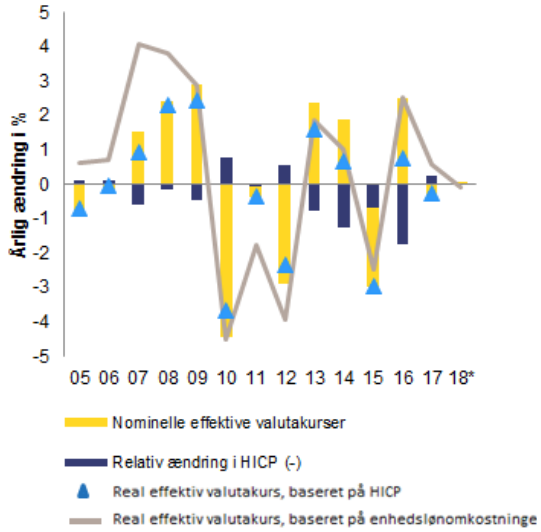

(*) Kommissionens skøn
Kilde: Europa-Kommissionen

Pengepolitik

Centralbankens indlånsrente har været næsten konstant negativ siden 2012, den længste periode blandt EU-lande. Danmark, som er det eneste land i ERM II, fastholder en centralkurs over for euro på 7,46038 DKK med en snæver udsvingsmargen på ±2.25 %. De pengepolitiske rentesatser blev holdt uændrede i 2018 med en udlånsrente på 0,05 % og en indlånsrente på -0,65 %.

Finanssektoren

Den danske banksektor har et solidt kapitalgrundlag, og bankernes rentabilitet er forbedret. Til trods for en lille stigning i 2018 som følge af vejrmæssige problemer i landbrugssektoren er omfanget af misligholdte lån stadig lavt sammenlignet med gennemsnittet for euroområdet. Imidlertid har sammenlignelige nordiske lande en lavere andele af misligholdte lån end Danmark, da nogle danske banker stadig døjer med eftervirkningerne af den økonomiske krise og den høje andel af udlån til landbruget. De danske myndigheder har truffet makroprudentielle foranstaltninger for yderligere at øge modstandsdygtigheden i finanssektoren, hvoraf den seneste er forhøjelsen af den kontracykliske buffer til 1,0 % af de risikovægtede aktiver.

Boligmarkedet og gæld i den private sektor

På boligmarkedet aftager fremdriften gradvis, men huspriserne er fortsat overvurderede. Et boom inden for boligbyggeriet samt kommende ændringer i ejendomsbeskatningen og -vurderingen er alt sammen med til at dæmpe stigningen i boligpriserne. Store regionale forskelle i boligpriserne udviskes, efterhånden som stigninger i ejendomspriserne i områder, som grænser op til de bymæssige områder, slår igennem. Trods den langsommere stigning er boligpriserne fortsat højere, end hvad de underliggende økonomiske forhold tilsiger, hvilket indebærer en risiko for en ukontrolleret tilpasning med negative effekter for realøkonomien og den finansielle sektor. Denne risiko fremhæves også af Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici (ESRB, 2016).

Danske husholdninger nedbringer fortsat deres gæld, men nedbringelsen af gearingen ser ud til at være gået midlertidigt i stå i 2018. Husholdningernes gæld faldt fra 274,5 % af den disponible indkomst i 2014 til 255 % i 2017, og gældskvoten faldt fra 131,5 % til 128 % i samme periode. Mens udlån til husholdninger lå på omkring 1,5 % i 2018, tyder en svag vækst i det nominelle BNP i 2018 på en stagnerende gældsætning. Kommissionens skøn tyder på, at der er behov for yderligere nedbringelse af gearingen,

eftersom husholdningernes gæld overstiger det niveau, der er foreneligt med de underliggende økonomiske eller tilsynsmæssige forhold (afsnit 3.1).

Danske husholdninger er fortsat sårbare over for pludselige ændringer i rentesatser og indkomstchok. Risiciene for realøkonomien forværres yderligere af den store gæld i husholdningerne. Danske husholdninger har en af de højeste gældsafviklingsandele i EU, og på trods af en positiv udvikling er andelen af afdragsfrie lån med variabel rente, som er de mest følsomme over for chok, stadig høj. Halvdelen af realkreditlånene er stadig afdragsfrie. Efter et rente- eller indkomstchok ville de fleste husholdninger stadig være i stand til at afvikle deres gæld, men sådanne begivenheder kan mindske forbruget og investeringerne betydeligt. Selv om de seneste makroprudentielle foranstaltninger har medført en effektiv begrænsning af adgangen til nye risikable realkreditlån (dvs. med høj belåningsgrad og høj gæld i forhold til indkomst), vil det tage tid, før de positive virkninger kan ses i den samlede realkreditgæld, og før foranstaltningerne effektivt har nedbragt den overordnede risiko (afsnit 3.1).

De offentlige finanser

Den offentlige budgetsaldo var omtrent i balance i 2018. Høje indtægter fra beskatningen af pensionsafkast bidrog til et budgetoverskud på 1,1 % af BNP i 2017, hvorimod det væsentligt lavere skøn på 0,2 % af BNP for det følgende år skyldes, at denne indtægt var lavere i 2018. Det fortsat stærke arbejdsmarked har bidraget til en stigning i indkomst- og formueskatter, mens indtægterne fra selskabsskatten presses af den aftagende vækst. Reformen af efterlønsordningen medførte en tilbagebetaling på 4 mia. DKK (0,2 % af BNP) til husholdningerne ved begyndelsen af 2018.

Også i 2019 forventes den samlede budgetstilling at være omtrent i balance, før den igen forbedres i 2020. Ændringen fra et lille overskud i 2018 til et lille underskud på 0,1 % af BNP i 2019 skyldes først og fremmest en forventet engangstilbagebetaling til husholdninger og virksomheder på 15,5 mia. DKK (0,7 % af BNP) af for meget opkrævet ejendomsværdiskat. ([6]) Den underliggende finanspolitiske stilling er imidlertid i bedring. Saldoen forventes således igen at blive positiv i 2020 med et anslået overskud på 0,6 % af BNP.

Den strukturelle saldo ventes at falde en smule til et overskud på ½ % af BNP i 2018, før den stabiliserer sig på et overskud i omegnen af 1 %. Det forventede fald i den strukturelle saldo fra et overskud på omkring 1 % af BNP i 2017 til et overskud på ½ % af BNP i 2018 skyldes først og fremmest overførslerne i forbindelse med efterlønsreformen. Den strukturelle saldo forventes at forblive positiv og at stabilisere sig på omkring 1 % af BNP i løbet af prognoseperioden.

Trods en lav offentlig bruttogæld er de offentlige renteudgifter forholdsvis høje. Danmarks offentlige bruttogæld udgjorde i 2017 36,1 % af BNP og lå dermed et godt stykke under EU-gennemsnittet på 81,6 %. Trods den lave offentlige gæld bruger Danmark en forholdsvis høj andel af BNP på renter (figur 1.7). Danmarks implicitte rentesats på 3 % er væsentligt højere end nabolandenes samt EU-gennemsnittet på 2,4 %. Dette gælder, selv om de korte lavtforrentede obligationers andel af den samlede offentlige gæld er større for Danmarks vedkommende (11,5 %) end for både Tysklands (7,9 %) og Finlands (10,4 %). Den høje implicitte rentesats skyldes primært en høj andel af lange højtforrentede obligationer udstedt i 2008.

([6]) Engangstilbagebetalingen af for meget opkrævet ejendomsværdiskat er efter offentliggørelsen af Europa-Kommissionens efterårsprognose 2018 udskudt til 2020. Tallene for underskuddet afspejler derfor ikke disse oplysninger.

Figur 1.7: **Offentlig bruttogæld og rentebyrde, 2017**

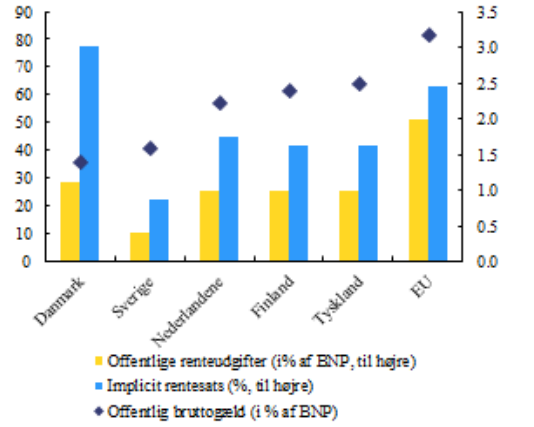

Kilde: Eurostat

Tabel 1.1: **Centrale økonomiske, finansielle og sociale indikatorer - Danmark**

	2004-07	2008-12	2013-15	2016	2017	prognose 2018	prognose 2019	prognose 2020
Realt BNP (årlig ændring i %)	2.5	-0.4	1.6	2.4	2.3	0.8	1.6	1.3
Potentiel vækst (årlig ændring i %)	1.4	0.8	0.9	1.4	1.5	1.6	1.6	1.6
Privatforbrug (årlig ændring i %)	3.3	-0.3	1.2	2.1	2.1	.	.	.
Offentligt forbrug (årlig ændring i %)	1.6	1.6	1.2	0.2	0.7	.	.	.
Faste bruttoinvesteringer (årlig ændring i %)	5.8	-3.6	3.8	7.6	4.6	.	.	.
Eksport af varer og tjenester (årlig ændring i %)	6.2	1.0	2.8	3.9	3.6	.	.	.
Import af varer og tjenester (årlig ændring i %)	9.5	0.5	3.3	4.2	3.6	.	.	.
Bidrag til BNP-vækst:								
Indenlandsk efterspørgsel (årlig ændring i %)	3.2	-0.5	1.6	2.5	2.1	.	.	.
Lagre (årlig ændring i %)	0.3	-0.2	0.1	-0.2	-0.1	.	.	.
Nettoeksport (årlig ændring i %)	-1.0	0.3	-0.1	0.1	0.2	.	.	.
Bidrag til vækst i potentiel produktion:								
Arbejdskraft (timer) (årlig ændring i %)	0.2	-0.1	0.1	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5
Kapitalakkumulation (årlig ændring i %)	0.8	0.3	0.3	0.6	0.7	0.9	0.8	0.8
Samlet faktorproduktivitet (årlig ændring i %)	0.5	0.7	0.5	0.3	0.2	0.2	0.3	0.4
Outputgab	2.4	-2.2	-2.1	-1.0	-0.2	-0.6	-0.4	-0.5
Arbejdsløshedsprocent	4.5	6.4	6.6	6.2	5.7	5.2	4.9	4.7
BNP-deflator (årlig ændring i %)	2.4	2.2	0.8	0.7	1.4	1.1	1.6	2.0
Harmoniseret forbrugerprisindeks (HICP, årlig ændring i %)	1.5	2.4	0.4	0.0	1.1	0.7	1.2	1.7
Nominel aflønning pr. ansat (årlig ændring i %)	3.4	2.6	1.6	1.5	1.7	2.2	2.5	2.8
Arbejdsproduktivitet (faste priser, beskæftigede, årlig ændring i %)	1.1	0.6	0.9	0.9	0.6	.	.	.
Enhedslønomkostninger (hele økonomien, årlig ændring i %)	2.3	2.0	0.7	0.6	1.1	2.7	1.8	2.0
Reale enhedslønomkostninger (årlig ændring i %)	0.0	-0.2	-0.1	-0.1	-0.3	1.6	0.2	0.0
Real effektiv valutakurs (enhedslønomkostninger, årlig ændring i %)	1.5	-0.8	0.0	0.5	1.4	2.8	-0.9	0.0
Real effektiv valutakurs (HICP, årlig ændring i %)	-0.2	-0.7	-0.5	1.1	0.5	1.1	-1.5	-0.5
Husholdningernes nettoopsparingskvote (nettoopsparing i % af disponibel nettoindkomst)	-2.7	-0.1	1.1	4.5	6.2	.	.	.
Private kreditstrømme, konsolideret (i % af BNP)	17.5	5.3	-0.1	1.3	-0.4	.	.	.
Privat sektors gæld, konsolideret (i % af BNP)	192.3	224.0	213.9	208.0	200.7	.	.	.
heraf husholdningsgæld, konsolideret (i % af BNP)	116.5	136.5	130.8	127.9	126.6	.	.	.
heraf ikkefinansielle selskabers gæld, konsolideret (i % af BNP)	74.8	86.8	82.6	79.7	73.8	.	.	.
Misligholdt bruttogæld (i % af samlede gældsinstrumenter og samlede lån og forskud) (2)	.	2.9	4.3	3.4	2.6	.	.	.
Selskaber, nettoudlån (+) eller nettolåntagning (−) (i % af BNP)	3.6	7.8	8.4	6.6	5.1	4.0	4.3	3.9
Selskaber, overskud af produktionen, brutto (i % af BNP)	22.7	22.3	23.9	24.1	24.1	22.4	22.2	22.2
Husholdninger, nettoudlån (+) eller nettolåntagning (−) (i % af BNP)	-4.8	-1.0	0.2	1.4	1.7	2.0	2.1	1.7
Deflateret boligprisindeks (årlig ændring i %)	11.1	-6.0	4.2	4.7	3.3	.	.	.
Boliginvesteringer (i % af BNP)	6.2	4.3	3.9	4.3	4.7	.	.	.
Betalingsbalancens løbende poster (i % af BNP), betalingsbalance	3.0	5.2	8.3	7.9	8.0	6.3	6.5	6.3
Handelsbalance (i % af BNP), betalingsbalance	4.2	5.5	6.8	6.7	7.1	.	.	.
Bytteforhold, varer og tjenester (årlig ændring i %)	0.4	0.6	1.0	0.7	0.5	-0.3	-0.2	0.1
Kapitalposter (i % af BNP)	0.1	0.1	-0.2	0.0	0.0	.	.	.
Nettostilling over for udlandet (i % af BNP)	-0.8	14.5	38.3	54.3	55.6	.	.	.
Nettostilling over for udlandet, ekskl. ikke-misligholdelige	-25.6	-18.5	6.2	15.5	18.4	.	.	.
International investeringsposition, pasiver, ekskl. ikke-misligholdelige	139.7	163.7	167.7	169.4	160.7	.	.	.
Eksportresultaterne over for udviklede lande (%-vis ændring over 5	3.2	-0.6	-9.9	-6.9	-4.0	.	.	.
Eksportmarkedsandel af varer og tjenester (årlig ændring i %)	.	.	0.2	1.6	-1.8	.	.	.
Nettotilstrømning af direkte udenlandske investeringer (i % af BNP)	1.8	2.1	1.5	3.3	1.6	.	.	.
Offentlig saldo (i % af BNP)	4.3	-1.6	-0.5	-0.1	1.2	0.2	-0.1	0.6
Strukturel saldo (i % af BNP)	.	.	-1.2	0.5	1.3	0.5	0.8	0.8
Offentlig bruttogæld (i % af BNP)	35.1	41.4	42.7	37.2	35.5	32.8	31.8	30.1
Skattekvote (%) (3)	48.2	46.3	48.1	46.8	46.5	45.7	45.7	45.6
Skattekvote for en enlig, der tjener en gennemsnitlig løn (%)	41.0	39.1	35.8	36.0	.	.	.	.
Skattekvote for en enlig, der tjener 50 % af en gennemsnitlig løn (%)	37.6	36.0	31.0	31.2	.	.	.	.

(1) Nettostilling over for udlandet, ekskl. direkte investeringer og aktieporteføljer.
(2) Nationale bankkoncerner og selvstændige banker, udenlandsk (EU og uden for EU) kontrollerede datterselskaber og udenlandsk (EU og uden for EU) kontrollerede filialer.
(3) Indikatoren for skattekvoten omfatter imputerede bidrag til sociale ordninger og er derfor forskellig fra den, der benyttes i afsnittet om beskatning.
Kilde: Eurostat og ECB pr. 31.1.2019, i det omfang de er tilgængelige, Europa-Kommissionen for så vidt angår prognosetal (vinterprognose 2019 for BNP i faste priser og HICP, ellers efterårsprognose 2018)

Siden det europæiske semesters start i 2011 har 94 % af alle landespecifikke henstillinger, der er blevet rettet til Danmark, som minimum registreret "visse fremskridt". 6 % af disse landespecifikke henstillinger har registreret "begrænsede" eller "ingen fremskridt" (se figur 2.1). Vurderingen af implementeringen af de landespecifikke henstillinger ud fra et flerårigt perspektiv, siden de først blev vedtaget, viser, at der som minimum er konstateret "visse fremskridt" for 94 % af alle de henstillinger, der er blevet rettet til Danmark siden 2011. . Der er gjort væsentlige fremskridt, og henstillinger er blevet fuldt ud implementeret, især på områder vedrørende de offentlige finanser, men også på områder relateret til arbejdsmarkedspolitikken og finanssektoren.

Figur 2.1: **Implementering d.d. af henstillinger fra 2011-2018**
landespecifikke henstillinger

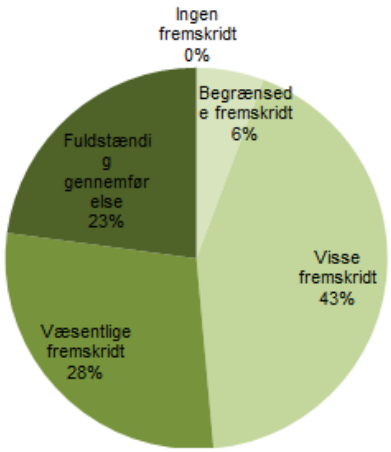

(1) Den overordnede vurdering af de landespecifikke finanspolitiske henstillinger omfatter ikke overholdelse af stabilitets- og vækstpagten.
(2) Vurderingen af de landespecifikke henstillinger ud fra et flerårigt perspektiv ser på implementeringen siden 2011 og frem til landerapporten 2019.
Kilde: Europa-Kommissionen

Danmark foretog en rettidig og varig korrektion af det uforholdsmæssigt store underskud i 2013 og har siden styrket den finanspolitiske ramme. Danmark har fra og med 2014 indført retligt bindende flerårige udgiftslofter på alle tre forvaltningsniveauer. Princippet om "følg-eller-forklar" blev føjet til den finanspolitiske ramme i 2016, så de nationale regler nu er i overensstemmelse med finanspagten. Siden 2016 har Danmark konsekvent haft en mere positiv strukturel saldo end den mellemfristede målsætning på -0,5 % af BNP. Der har heller ikke været rettet landespecifikke henstillinger vedrørende finanspolitikken til Danmark siden 2016.

Danmarks landespecifikke henstillinger mellem 2011 og 2014 vedrørte arbejdsudbuddet på længere sigt og beskæftigelsesegnetheden for personer på kanten af arbejdsmarkedet. Danmark gennemførte i denne periode en række arbejdsmarkeds- og pensionsreformer samt reformer af socialpolitikken. Der blev også truffet foranstaltninger til at give uddannelsessystemet et kvalitetsløft og nedbringe frafaldsprocenterne inden for erhvervsuddannelserne. Danmarks fremskridt på disse områder var tilstrækkelige til, at henstillingerne på disse områder blev opgivet i 2015. Siden da har der fortsat kunnet konstateres markante forbedringer af situationen på arbejdsmarkedet, og antallet af personer på overførselsindkomst er faldet. Manglen på arbejdskraft — navnlig faglært — er imidlertid stigende, og der er fortsat behov for at tilskynde studerende til at vælge en erhvervsuddannelse og for at øge kvalifikationerne hos personer på kanten af arbejdsmarkedet.

Henstillingen fra 2011-2012 om at styrke stabiliteten på boligmarkedet og i finanssektoren på mellemlang sigt er blevet opgivet, efter at de danske myndigheder har vedtaget adskillige initiativer på området. Der er truffet makroprudentielle foranstaltninger for at beskytte den finansielle stabilitet. Det drejer sig bl.a. om "tilsynsdiamanten", som skal reducere omfanget af pengeinstitutters og realkreditinstitutters risikobetonede lån (forventes fuldt gennemført i henholdsvis 2019 og 2020). Indførelsen af en ny maksimal belåningsgrad ved realkreditlån og kravet om at stille 5 % i udbetaling ved nye låneansøgninger har også til formål at nedbringe omfanget af risikobetonede realkreditlån. Nyere foranstaltninger omfatter indførelsen af den kontracykliske buffer i 2018, som vil nå 1,0 % af de risikovægtede aktiver i 2019. Den 1. januar 2018 trådte yderligere makroprudentielle foranstaltninger i kraft, hvorved der kræves afdragsbetaling ved variabelt forrentede realkreditlån med en høj gæld i forhold til indkomst. En reform fra maj 2017 skal knytte ejendomsskatterne til ejendommenes aktuelle værdi i 2021 og således gøre en ende på den procykliske ejendomsskat, der har været med til at

Tabel 2.1: **Vurdering af implementeringen af landespecifikke henstillinger fra 2018**

Danmark	**Overordnet vurdering af fremskridt med de landespecifikke henstillinger fra 2018 Visse fremskridt**
Landespecifik henstilling nr. 1: *Øge konkurrencen i de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet, f.eks. i distributionen af forsyningstjenester og i finanssektoren*	Danmark har gjort **visse fremskridt** med at implementere henstilling nr. 1: Danmark har i 2018 implementeret foranstaltningerne til forbedring af konkurrencen i finanssektoren. Danmark har også fortsat implementeringen af forsyningsstrategien. I oktober 2018 blev der opnået politisk enighed om foranstaltninger inden for vand- og spildevandsområdet.

Kilde: Europa-Kommissionen

skabe de regionale forskellige i boligpriser. Udviklingen af det nye vurderingssystem bag ejendomsskattereformen er imidlertid forsinket.

Siden 2011 har Danmark gjort visse fremskridt med implementeringen af henstillingen om at fremme konkurrencen og produktiviteten. Regeringen har vedtaget reformer i bestemte sektorer, bl.a. detailhandelen og transporttjenester, der er derfor gjort visse fremskridt på disse områder. Med kortlægningen af standarder i 2015, moderniseringen af elsikkerhedsloven i 2015 og ajourføringen i 2018 af bygningsreglementet med henblik på at forenkle procedurerne er der endvidere gjort visse fremskridt med at øge konkurrencen i bygge- og anlægssektoren. Der er også gjort visse fremskridt med at fremme samarbejdet mellem erhvervslivet og universiteterne ved hjælp af særlige programmer og gennem etableringen af Innovationsfonden.

Danmark har gjort visse fremskridt med at efterleve den landespecifikke henstilling fra 2018. I den landespecifikke henstilling fra 2017 blev det understreget, at der var et behov for at forbedre konkurrencen i de indenlandsk orienterede sektorer generelt. I henstillingen fra 2018 omtales dette generelle behov i de indenlandsk orienterede sektorer stadig, men henstillingen var med sit fokus på forsyningsværkers distribution og den finansielle sektor mere målrettet. Med hensyn til forsyningsværkers distribution har Danmark implementeret foranstaltninger i sin forsyningsstrategi vedrørende el-, gas- og fjernvarmeforsyningen. I oktober 2018 blev der opnået politisk enighed om en række foranstaltninger inden for vand- og spildevandsområdet. Trods fortsatte bestræbelser på at implementere forsyningsstrategien er der kun gjort begrænsede fremskridt i 2018. I modsætning hertil er der gjort væsentlige fremskridt med hensyn til at fremme konkurrencen i den finansielle sektor, hvor der er implementeret foranstaltninger, som har til formål at øge konkurrencen på realkreditmarkedet.

Boks 2.1: EU's fonde bidrager til afhjælpning af strukturelle udfordringer og fremme af udviklingen i Danmark

Danmark modtager støtte fra de europæiske struktur- og investeringsfonde (ESI-fonde), og i den nuværende flerårige finansielle ramme er der afsat et beløb på op til 1,5 mia. EUR, svarende til ca. 2 % af de samlede offentlige investeringer pr. år i gennemsnit. Ved udgangen af 2018 var der allerede tildelt omkring 968 mio. EUR (ca. 63 % af det samlede beløb) til specifikke projekter. Desuden var der tildelt 788 mio. EUR til specifikke projekter vedrørende strategiske transportnet gennem et særligt EU-finansieringsinstrument, nemlig Connecting Europe-faciliteten. Mange danske forskningsinstitutioner, innovative virksomheder og individuelle forskere har i tillæg hertil modtaget støtte fra andre EU-finansieringsinstrumenter, navnlig Horisont 2020, hvorigennem der blev tilvejebragt 889 mio. EUR.

Generelt bidrager EU-finansiering til at afhjælpe politiske udfordringer, der er identificeret i de landespecifikke henstillinger. ESI-fondenes investeringer i Danmark har hovedsagelig til formål at fremme udviklingen i SMV'er. EU's fonde har understøttet et tættere samarbejde mellem virksomheder og forskningsinstitutioner. De har også støttet investeringer i forskning og udvikling i den private sektor. Ved udgangen af 2018 havde ESI-fondene støttet mere end 1 100 virksomheders etablering af samarbejde med forskningsinstitutioner og næsten 600 virksomheder med at introducere nye produkter på deres markeder. 1 547 forskningsprojekter omfattende en bred vifte af aktiviteter fra udvikling af vaccine til fiskeopdræt modtog støtte gennem Horisont 2020.

I Danmark beløber den samlede finansiering under Den Europæiske Fond for Strategiske Investeringer (EFSI) sig til 762 mio. EUR, som skal udløse yderligere investeringer til en værdi af 4,7 mia. EUR. Danmark rangerer forholdsvis lavt i EU med hensyn til det samlede omfang af godkendte aktiviteter i forhold til BNP. Under "infrastruktur- og innovationsvinduet" blev 17 projekter godkendt til finansiering gennem Den Europæiske Investeringsbank (EIB) med støtte fra EFSI([1]) svarende til en samlet finansiering på ca. 567 mio. EUR, som skal udløse investeringer for i alt 3,9 mia. EUR. Under SMV-delen blev der godkendt seks aftaler med formidlende banker om finansiering gennem Den Europæiske Investeringsfond (EIF) med støtte fra EFSI svarende til en samlet finansiering på 195 mio. EUR. Denne skal udløse investeringer for ca. 717 mio. EUR til gavn for henved 1 228 SMV'er og midcapselskaber i Danmark, som får forbedret adgangen til finansiering. Et eksempel på en virksomhed, som modtager finansiering gennem et EFSI-støttet projekt i Danmark, er Bavarian Nordic, en biotek-virksomhed. Projektet modtager finansiering i størrelsesordenen 30 mio. EUR til opførelse af en fill-and-finish-facilitet på det nuværende produktionssted, som skal fremskynde anvendelsen af avancerede bioteknologiske fremstillingsprocesser og -teknologier til produktion af vacciner.

https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/DK

([1]) Hvoraf ni er multinationale projekter.

3. REFORMPRIORITETER

3,1. OFFENTLIGE FINANSER OG BESKATNING

Beskatning

De samlede skatteindtægters andel af BNP er blandt de højeste i EU. De samlede skatteindtægter udgjorde i Danmark 45,7 % af BNP i 2017 sammenlignet med EU-gennemsnittet på 39,1 %. Dette gælder til trods for, at den danske andel er faldet med 0,8 procentpoint siden 2006, mens EU-gennemsnittet er steget med 1,2 procentpoint over den samme periode. Mere specifikt udgjorde beskatningen af arbejdsindkomst 23,1 % af BNP i 2017 sammenlignet med 19,4 % af BNP i EU.

Høje effektive indkomstskattesatser kan påvirke tilskyndelsen til at arbejde, og der er gjort visse fremskridt med hensyn til at sænke dem. Sekundære forsørgere, der bevæger sig fra inaktivitet til 67 % af gennemsnitslønnen, står over for en væsentlig passivitetsfælde svarende til 48,4 % af den ekstra løn, som primært skyldes skattesystemet. Dette er en af de største passivitetsfælder i EU, hvor gennemsnitsværdien er på 31,3 %. ([7]) Reformer mellem 2005 og 2018, som har haft til formål at sænke skatterne på arbejdsindkomst og reducere indkomstoverførslerne, har bidraget til en halvering af antallet af personer med et lavt økonomisk incitament til at arbejde (Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2018b). Myndighederne forventer, at denne gruppe indskrænkes yderligere over de kommende år.

Danmark har fortsat en af de mest udtalte skattemæssige skævheder i EU i forhold til realkreditgæld. Danmark er et af de ni EU-lande med skattefradrag for realkreditlån. Der er tale om en skattemæssig særbehandling af lånefinansiering af boliger. Gruber m.fl. (2017) viser, hvordan fradrag for renteudgifter på realkreditlån tilskynder husholdningerne til at øge gældsætningen. Der er truffet visse foranstaltninger til at reducere rentefradragsretten for høje renteudgifter mellem 2012 og 2019.

Nylige reformer skal fremme pensionsopsparing. Der blev opnået politisk enighed om skatte- og pensionsspørgsmål i juni 2017, februar 2018 og i forbindelse med finansloven for 2019. Disse aftaler skulle afhjælpe problemet med høje effektive skattesatser for visse gruppers pensionsopsparing, navnlig for personer tæt på pensionsalderen med en lav pensionsopsparing (se Europa-Kommissionen, 2018b). Nogle af disse manglende incitamenter til pensionsopsparing eksisterer stadig, men nylige analyser fra Finansministeriet tyder på, at situationen på nogle områder er forbedret. Ifølge ministeriets undersøgelse (Finansministeriet, 2018) har de seneste reformer navnlig gjort pensionsopsparing mere attraktiv senere i arbejdslivet. Før reformerne var pensionsopsparing sent i arbejdslivet mindre fordelagtig end alternativer uden for pensionssystemet.

Der indføres yderligere foranstaltninger for at tilskynde ældre arbejdstagere til at blive på arbejdsmarkedet. Velfærds- og pensionsreformerne i 2006 og 2011 indeholdt foranstaltninger, som skulle afkorte efterlønsordningen og knytte tilbagetrækningsalderen til levetiden. Disse foranstaltninger er blevet indfaset siden 2013. Sammen med andre arbejdsmarkedsreformer har disse foranstaltninger betydet en væsentlig forøgelse af arbejdsudbuddet svarende til skønsvis 20 000 personer om året (figur 3.1.1 og Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2018a). Tilbagetrækningsalderen stiger for første gang i 2019. Tilbagetrækningsalderen vil blive justeret hvert femte år og kan hæves med højst et år hvert femte år. Levetiden stiger imidlertid hurtigere end forudsat i forbindelse med 2006- og 2011-reformerne, hvilket medfører højere pensionsudgifter end forventet. På finansloven for 2019 opereres der med en skattefri præmie på 4 000 EUR for pensionister, som når den lovbestemte tilbagetrækningsalder fra og med 2019, og som vælger at blive på arbejdsmarkedet i yderligere et år.

([7]) Europa-Kommissionen, Tax and Benefit Indicators Database, baseret på tal fra OECD. 2016-værdier.

Figur 3.1.1: **Beskæftigelsesudvikling**

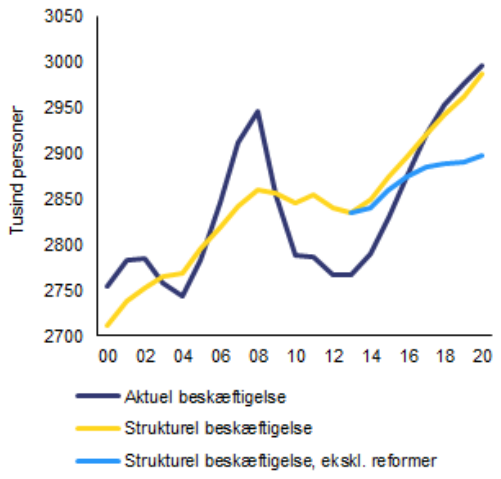

Kilde: Det nationale reformprogram for 2018

Gældsholdbarhedsanalyse og finansielle risici

De offentlige finanser synes stabile og forbundet med få risici. Kommissionen evaluerer risiciene for den finanspolitiske holdbarhed ved hjælp af en række indikatorer og analyser. **([8])** Den kortsigtede analyse er baseret på den finanspolitiske stressindikator S0, som fokuserer på risici for holdbarheden i det kommende år. Den mellemsigtede finanspolitiske indikator for holdbarhedsgabet, S1, giver oplysninger om nødvendige justeringer for at nå 60 %-gældskriteriet over en periode på 15 år, idet der også tages hensyn til omkostninger ved befolkningens aldring. Den langsigtede finanspolitiske indikator for holdbarhedsgabet, S2, viser den finanspolitiske justering, der er nødvendig for at stabilisere gældskvoten på lang sigt. I gældsholdbarhedsanalysen anvendes der et mangesidet værktøj til at identificere finanspolitiske risici over en periode på ti år. Resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen påvirker de mellem- og langsigtede resultater for den finanspolitiske holdbarhed. Både den mellem- og langsigtede analyse giver indsigt i omkostningerne ved befolkningens aldring i forbindelse med pension, sundhedsydelser og langtidspleje. At dømme efter disse metoder synes risiciene for den finanspolitiske holdbarhed i Danmark at være lave, uanset hvilket tidsmæssigt perspektiv der anlægges.

Forskellige tekniske antagelser fører til forskellige fremtidige gældsudviklinger ifølge henholdsvis de danske myndigheder og Europa-Kommissionen. Den offentlige gæld ventes gradvis at falde til 33,3 % af BNP i 2018. I Europa-Kommissionens basisscenarie forventes den offentlige gæld at falde til 10,8 % af BNP i 2029 (se bilag B). De danske myndigheder forventer derimod, at den offentlige gæld falder med mindre frem mod 2029. Dette skyldes først og fremmest reformer inden for boligfinansiering og -beskatning, som ved medføre en opbygning af offentlige aktiver og passiver (Transport-, Bygnings- og Boligministeriet, 2017). Nævnte reformer forventes at reducere finansieringsomkostningerne til boligformål og at give boligejerne mulighed for at udsætte ejendomsskatteforhøjelser.

Den finanspolitiske ramme

Det Økonomiske Råd udflyttes. Siden 2017 har Det Økonomiske Råd (DØRS) varetaget funktionen som nationalt produktivitetsråd. De nationale produktivitetsråd er objektive, neutrale og uafhængige institutioner, som undersøger produktivitetsmæssige udfordringer, bidrager til evidensbaseret politikudformning og øger det indenlandske ejerskab til strukturreformer. Rådet har tillige opgaven som finanspolitisk vagthund. Det Økonomiske Råd flyttes fra København til Horsens som led i regeringens strategi om at sprede den offentlige beskæftigelse i hele landet. Et satellitkontor med seks ansatte forbliver i København. Udflytningen har betydet et tab af ansatte. Den har også betydet, at DØRS' halvårsrapporter og produktivitetsrådets årsrapport er blevet udskudt. Det nye kontor i Horsens åbnede den 2. januar 2019.

Ifølge Det Økonomiske Råds seneste finanspolitiske prognose forventes regeringen at overholde de nationale finanspolitiske regler i 2018. Ved hjælp af Finansministeriets egen metode for det strukturelle underskud har Det Økonomiske Råd (DØRS) regnet sig frem til et større strukturelt underskud, end hvad der svarer til Finansministeriets prognose for 2018. Dette skyldes primært, at DØRS anvender et lavere skøn

([8]) For en oversigt over Europa-Kommissionens vurdering af risiciene for den finanspolitiske holdbarhed på kort, mellemlang og lang sigt, se Europa-Kommissionen (2019c).

over de strukturelle indtægter fra udvinding af olie og gas i Nordsøen end ministeriet samt en forskellig behandling af skatterestancer. Med -½ % af BNP holder det strukturelle underskudsig imidlertid stadig inden for de grænser, der er afstukket for underskuddet i den nationale lovgivning. DØRS forventer endvidere, at regeringen vil overholde udgiftsloftet for 2019-2022.

Skatteforvaltningen

Skatteforvaltningen har undergået en tilbundsgående omlægning. Efter flere års bestræbelser på at strømline skatteforvaltningen og forbedre skatteopkrævningen blev den danske told- og skatteforvaltning (SKAT) den 1. juli 2018 erstattet af syv styrelser, nemlig en skattestyrelse, en toldstyrelse, en gældsstyrelse, en vurderingsstyrelse, en motorstyrelse, en udviklings- og forenklingsstyrelse og en administrations- og servicestyrelse. I forbindelse med omlægningen har Danmark endnu en gang øget skatteforvaltningens budget. Folketinget har i budgettet for 2019 øget skatteforvaltningernes ressourcer med 2,1 mia. DKK, hvoraf 600 mio. DKK vil blive investeret i en opgradering af IT-systemer. Stigningen kommer efter to på hinanden følgende forhøjelser af told- og skatteforvaltningens budget på henholdsvis 5 mia. DKK og 5,5 mia. DKK i 2017 og 2018. I alt er skatteforvaltningens budget øget med ca. 13 mia. DKK over tre år. Det er hovedformålet med omlægningen at modernisere skatteforvaltningen og gøre den mere effektiv. Moderniseringen er særlig påkrævet inden for IT-området. Af de næsten 200 IT-systemer, som stadig er i brug i skatteforvaltningen, er nogle udviklet i 1960'erne og 1970'erne. En opdeling af én skatteforvaltning i flere specialiserede styrelser kan føre til bedre præstationer. Imidlertid er det stadig for tidligt at vurdere virkningen af omstruktureringen.

Implementeringen af reformen af ejendomsvurderingssystemet er fortsat, om end med visse forsinkelser. Der var forventet nye vurderinger for ca. 1,7 mio. ejerboliger i andet kvartal af 2019. Den 31. oktober 2018 blev det meddelt, at processen ville blive forsinket indtil 2020. Vurderingerne er offentlige, og ejerne har adgang til vurderingskriterierne. Ejerne kan om nødvendigt anmode om en genoptagelse af vurderingen. Reformerne af ejendomsvurderingen og skatteforvaltningen er forbundne. I forbindelse med omlægningen af skatteforvaltningen er der etableret en ny specialiseret styrelse med ansvar for vurdering af privat- og erhvervsejendomme. Denne styrelse har fået til opgave at stå for indførelsen af det nye ejendomsvurderingssystem. Dens vigtigste mål er at sikre, at alle boligejere modtager en ny, retfærdig og gennemsigtig ejendomsvurdering. For at nå dette mål har den nyligt etablerede styrelse i de seneste måneder haft fokus på at styrke sine ressourcer, bl.a. gennem rekruttering af flere medarbejdere (+400 til i alt 680 ansatte), uddannelse af det nuværende personale samt forbedring af de IT-systemer og de data, som den anvender.

Miljøbeskatning

Anvendelse af alternative brændstoffer i nye personbiler, som sælges i Danmark, er fortsat lav. Andelen af nye personbiler, som anvender alternative brændstoffer, toppede i 2015 med 2,4 % af salget og faldt drastisk efter indførelsen af registreringsafgift i 2016. I 2017 faldt andelen til 0,7 %, som er væsentligt lavere end EU-gennemsnittet på 1,5 %. Siden udgangen af 2017 er salget af biler, som anvender alternative brændstoffer, særlig opladelige hybridbiler, steget på grund af ændringer i registreringsafgiften for biler, som trådte i kraft i oktober 2017. Denne ændring havde også til formål at fremme salget af biler med en bedre brændstoføkonomi og et højere trafiksikkerhedsniveau og medførte et skift i bilsalget over mod tungere biler med større motor. Den gennemsnitlige CO2-emission fra nye biler baseret på fossile brændstoffer var følgelig 3,4 % højere efter omlægningen af afgiften end i 2016-2017 (Danmarks Statistik, 2018). I oktober 2018 fremlagde regeringen sit mål om at udfase salget af nye benzin- og dieselbiler i 2030 sammen med nye initiativer til fremme af salget af nul- og lavemissionskøretøjer.

Afgiftssystemet kan anvendes til miljøformål. I 2018 var punktafgifterne på diesel 32 % lavere end på benzin til trods for diesels højere kulstof- og energiindhold. Dette er en af de største forskelle i EU. Forskellen skaber et incitament til at anvende diesel frem for benzin og fremmer dermed forurening med nitrogendioxyd. Selv om denne "dieseldifferentiering" i gennemsnit opvejes af en afgift på visse dieselkøretøjer, er tilskyndelsen til

at køre en ekstra kilometer større for diesel end for benzin.

3,2. FINANSSEKTOREN

3.2.1. BOLIGMARKEDET OG GÆLD I DEN PRIVATE SEKTOR

Boligmarkedet

Boligmarkedet synes at være på vej ned i tempo. Når der bortses fra et højdepunkt i første kvartal af 2018, er den årlige vækst i de nominelle boligpriser aftaget fra 6,3 % i 2015 til 3,0 % i tredje kvartal af 2018. På landsplan er udviklingen i boligpriserne for nylig blevet stimuleret af stigninger i ejendomspriserne i områder, som grænser op til de bymæssige områder. Stigningerne i disse områder har imidlertid også været aftagende siden andet kvartal af 2018 (figur 3.2.1).

Figur 3.2.1: **Udviklingen i nominelle boligpriser**

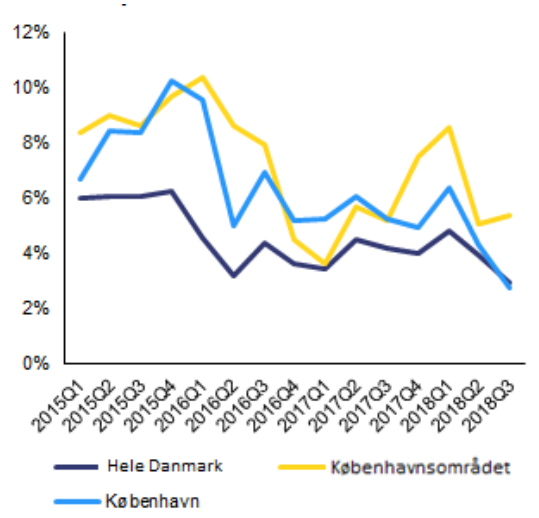

Kilde: Danmarks Statistik

Et aftagende pres på boligpriserne ser også ud til at være sat ind i Københavnsområdet. Danmark har indtil nu været det land i EU, der har haft den største forskel mellem ejendomspriserne i hovedstaden og resten af landet (Europa-Kommissionen, 2017b; Gaál, 2017). Trods en tilvækst i starten af 2018 har den kvartalsvise reale stigning i boligpriserne for både familiehuse og lejligheder været aftagende i hovedstaden. Antallet af boliger til salg steg i 2018, og der kan konstateres en stigning i udbudstiden for en bolig på det københavnske marked. Ud over de høje priser synes flere andre forhold at understøtte en større geografisk spredning af stigningen i boligpriserne og lavere efterspørgsel i hovedstadsområdet.

Et hurtigt voksende boligbyggeri holder trit med stigningen i boligpriserne. Efter et lavpunkt i 2013 er boligbyggeriet siden 2014 vokset med gennemsnitligt 7,7 % årligt og har dermed øget sin andel af BNP fra 3,7 % i 2013 til forventet 5 % i 2018 og ligger dermed over det langsigtede gennemsnit på 4,7 %. København har oplevet den største tilvækst i byggeaktiviteten. Antallet af nye boliger pr. indbygger ligger stadig under niveauet fra første kvartal af 2008 i landet som helhed, men er pænt over 2008-niveauet i København (figur 3.2.2). Efter flere år med boligmangel synes det således nu, som om tilvæksten i boligmassen svarer til befolkningstilvæksten i hovedstadsområdet med en afdæmpende virkning på boligpriserne til følge. ([9])

Figur 3.2.2: **Nybyggeri pr. 1000 indbyggere (4. kvartal, glidende gennemsnit)**

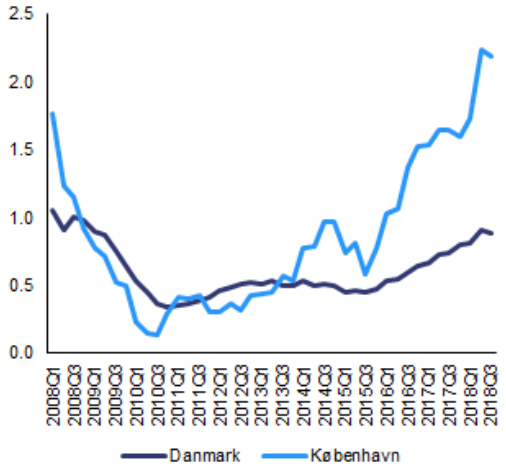

Kilde: Danmarks Statistik

Faldet i antal byggetilladelser tyder på en langsommere vækst i byggeriet i nær fremtid. Antallet af byggetilladelser er aftaget med 21 % siden fjerde kvartal 2016. Dette tyder på mindre boligbyggeri fremover. Opførelsen af nye boliger har ikke kun været rettet mod ejersegmentet: Næsten halvdelen af de nyopførte boliger i

([9]) Det gennemsnitlige antal kvadratmeter pr. person er 40 i København, og antallet af indbyggere vokser med ca. 10 000 personer pr. år. Dette indebærer, at opførelse af 420 000 kvadratmeter om året svarer til befolkningstilvæksten (Nykredit, 2018).

København inden for de sidste fem år har været bestemt for privat udlejning. Eftersom disse nye lejeboliger ikke er underlagt lejeregulering (sammenlignet med lejeboliger opført før 1991, som stadig omfatter omkring 80 % af den nuværende mase), vil de øge fleksibiliteten på lejeboligmarkedet og understøtte arbejdskraftens mobilitet.

Effekten af det nye ejendomsskattesystem på boligmarkedet kan allerede være slået igennem. Det nye system træder i kraft fra 2021 og vil genetablere forbindelsen mellem ejendomsvurderinger og beskatning. Det ajourførte vurderingssystem indebærer, at beskatningen af boliger (navnlig lejligheder) i byområder stiger. Forventningen om det nye system lægger derfor muligvis allerede nu en dæmper på prisstigningerne i Københavnsområdet og understøtter prisudviklingen for boliger uden for byerne (Danmarks Nationalbank, 2017).

Udviklingen i de københavnske boligpriser har i stigende grad været bestemt af udenlandske investorer. I 2011 var næsten ingen udenlandske investorer aktive på det danske ejerboligmarked. Omvendt stod udenlandsk kapital, navnlig fra norske, svenske, tyske og amerikanske investorer, bag halvdelen af ejendomserhvervelserne i 2017. Markedet synes at have toppet i første kvartal af 2018, hvor andelen af udenlandske investorer involveret i ejendomserhvervelser begyndte at falde. Disse tendenser svarer til udviklingen i andre hovedstæder, eftersom de aktuelle globale finansielle betingelser befordrer ensartede ændringer i boligpriserne i avancerede økonomier (Alter m.fl. 2018).

Trods den langsommere stigning er boligpriserne fortsat højere, end hvad de underliggende økonomiske forhold tilsiger. Den samlede vurderingsforskel([10]) peger i retning af en mulig overvurdering på omkring 10 % i 2017. Skønt indikatorerne for pris i forhold til indkomst og leje er fortsat med at stige til et niveau over deres langsigtede gennemsnit, har priserne været forholdsvis stabile i forhold til de modelbaserede estimater. Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici har endvidere i 2016 rettet en advarsel til Danmark, hvor det fremhævede sårbarheder på mellemlang sigt i boligsektoren som følge af kombinationen af stigende boligpriser og stor gæld i husholdningerne (ESRB, 2016).

Figur 3.2.3: **Vurderingsindikatorer for boligpriser**

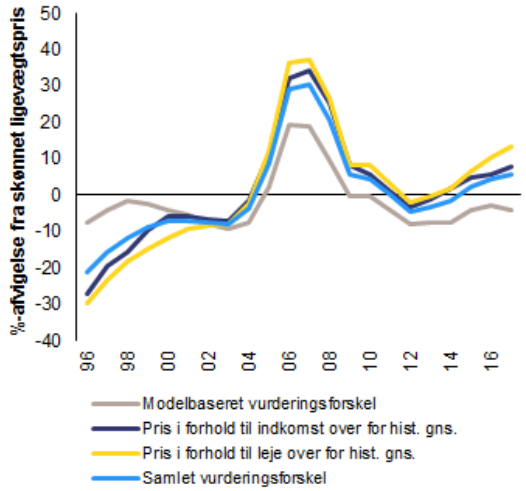

Kilde: Europa-Kommissionen

Gæld i husholdningerne

Danske husholdninger har reduceret deres gæld siden 2009, men nedbringelsen af gearingen kan være gået midlertidigt i stå i 2018. Nedbringelsen af gearingen har været mere udtalt, når husholdningernes gæld sammenlignes med den disponible indkomst. Dette forhold faldt fra 274,5 % i 2014 til 255 % i 2017, og gældskvoten faldt kun lidt, nemlig fra 131,5 % til 128 % i samme periode (figur 3.2.4). Forholdet mellem husholdningernes gæld og finansielle aktiver faldt endnu hurtigere, nemlig fra 61,7 % i 2008 to 41,7 % i 2017, den laveste værdi siden 2000. Mens udlånet til husholdninger med en vækst på omkring 1,5 % i 2018 fortsat var beskedent, tyder en svag vækst i det nominelle BNP i 2018 på en stagnerende gældsætning. En stærk stigning i husholdningernes disponible indkomst, højere vækst i det nominelle BNP og stabile kreditstrømme peger ikke desto mindre på en fortsættelse af den langsomme nedbringelse af gearingen fra 2019.

([10]) Den anslåede vurderingsforskel er et gennemsnit af prisoverkommelighedsgabet (pris-/indkomstkvotens afvigelse fra det langsigtede gennemsnit), forrentningsgabet (pris-/lejekvotens afvigelse fra det langsigtede gennemsnit) og den skønnede afvigelse fra ligevægtsværdierne i en fejlkorrektionsmodel.

Figur 3.2.4: **Gæld i husholdningerne**

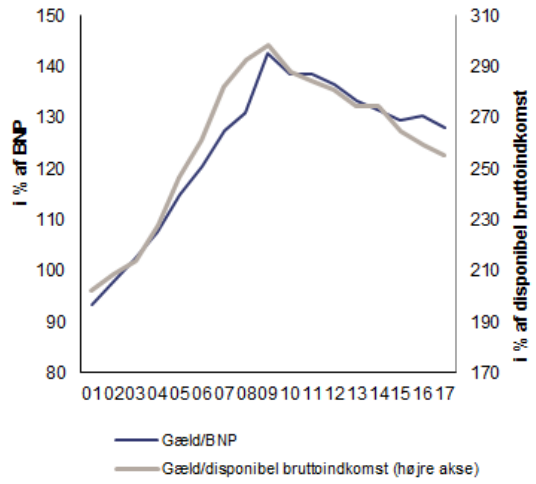

Kilde: Europa-Kommissionen

Kommissionens analyser tyder på et behov for yderligere gældsnedbringelse i husholdningerne. Trods et gradvist fald er de danske husholdningers bruttogældsætning fortsat den højeste i EU og ligger pænt over, hvad de underliggende drivkræfter tilsiger. Danske husholdningers bruttogældsætning ligger også pænt over det niveau, som normalt forbindes med en større risiko for en bankkrise. ([11]) Indikatorerne peger i retning af et behov for yderligere nedbringelse af gearingen i størrelsesordenen 30-60 % af BNP for at begrænse de mulige risici for den makrofinansielle stabilitet. Finanssektoren bevarede sin modstandsdygtighed i kølvandet på finanskrisen i 2008. Virkningen på realøkonomien har imidlertid været betydelig og medført en afdæmpet indenlandsk efterspørgsel selv ti år efter krisen samt en potentiel ændring i husholdningernes forbrugsmønster (afsnit 1).

Selv om der har været positive ændringer i sammensætningen af realkreditgælden siden 2014, er udviklingen mindre gunstig, når den sammenlignes med niveauet fra før krisen. Andelen af variabelt forrentede realkreditlån (hvor renten fastsættes for mindre end et år ad gangen) er aftaget siden højdepunktet på 39 % i 2011 til 25 % i 2018, svarende til niveauet i 2008. Andelen af afdragsfrie lån med variabel rente, som er de mest følsomme over for en stigning i rentesatserne, har været stagnerende på ca. 11 % af den samlede realkreditgæld siden 2013, hvilket er højere end niveauet i 2008. Andelen af afdragsfrie lån har siden 2008 været fortsat høj og ligget ret stabilt på omkring 45 % af den samlede realkreditgæld (figur 3.2.5).

Figur 3.2.5: **Husholdningernes realkreditgæld**

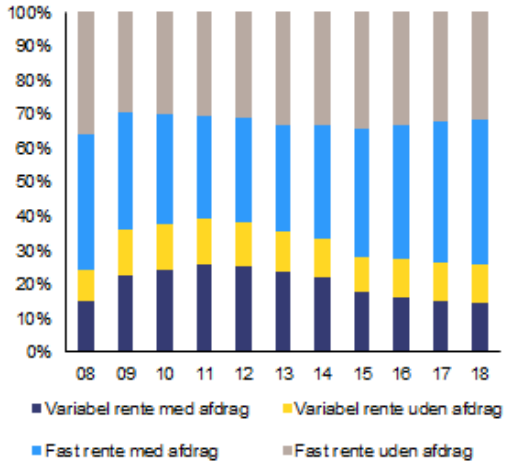

Kilde: FinanceDenmark

Danske husholdninger er fortsat sårbare over for pludselige renteændringer og indkomstchok. Selv om afdragsbetalingernes andel af BNP er steget, er de samlede gældsafviklingsomkostninger faldet på grund af faldende renteudgifter. Når det er sagt, er danske husholdningers gældsafviklingsomkostninger stadig en af de højeste i EU. Realkreditgældens renteføl somhed er i gennemsnit forholdsvis beskeden, men betydelig for stærkt forgældede husholdninger. En et procentpoints rentestigning ville i 2016 have reduceret husholdningernes samlede disponible indkomst med i gennemsnit 0,7 %. Men for de mest forgældede husholdninger ville en et procentpoints rentestigning have reduceret den samlede disponible indkomst med 2,7 % trods det generøse skattefradrag for renter af realkreditgæld (Danmarks Nationalbank, 2018a). Med et indkomstchok i den størrelsesorden ville de fleste husholdninger stadig være i stand til at afvikle deres gæld. I betragtning af den høje

([11]) Benchmarks baseret på underliggende økonomiske faktorer er udledt af regressionsanalyser, som omfatter de vigtigste determinanter for kreditvækst og tager udgangspunkt i en given "startgæld". De prudentielle grænser afspejler det gældsniveau, over hvilket der er stor sandsynlighed for en bankkrise, og skal således mindske sandsynligheden for en overset krise eller en falsk alarm. Jf. også Europa-Kommissionen (2017a).

gældsafviklingsandel kan et sådant chok imidlertid mindske forbruget og investeringerne betydeligt.

Figur 3.2.6: **Gældsafviklingsudgifter, husholdninger**

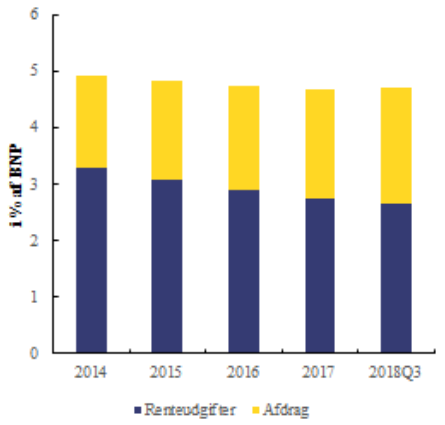

Kilde: Danmarks Nationalbank

De danske myndigheder har vedtaget en række makroprudentielle foranstaltninger for at øge husholdningernes modstandsdygtighed. I 2016 vedtog Finanstilsynet "syv punkter for god praksis" ved belåning af boliger i vækstområder. Disse retningslinjer havde imidlertid kun begrænset virkning med hensyn til at reducere nye lån med høj gæld i forhold til indkomst (Danmarks Nationalbank 2018b). I starten af 2018 blev der truffet nye og strengere makroprudentielle foranstaltninger. Som følge heraf faldt andelen af risikable lån ([12]) markant fra 12 % i fjerde kvartal 2017 til 6 % i andet kvartal 2018 på nationalt plan. Andelen af risikable lån faldt mest i København, nemlig fra 19 % til 8 % i samme periode (Erhvervsministeriet, 2018a). Selv om det ser ud, som om de seneste makroprudentielle foranstaltninger er effektive for nye lån, vil det tage tid, før de positive virkninger kan ses i den samlede realkreditgæld. Derfor udgør den store gæld i husholdningerne og den høje andel af risikable lån set i forhold til den samlede realkreditgæld fortsat en makroøkonomisk risiko.

3.2.2. STABILITET I FINANSSEKTOREN

Den danske banksektor er stabil og velkapitaliseret. I første kvartal 2018 var den gennemsnitlige kernekapitalprocent på 17,4 %, mens den samlede solvensprocent var på 21,3 % (tabel 3.2.1). ([13]) Bankerne har rigelig likviditet og opfylder det fuldt indfasede krav til likviditetsdækningsgraden (LCR). Omfanget af nedskrivninger er faldet, når der ses bort fra højdepunktet i første kvartal 2018, og bankerne har haft mulighed for at frigive nogle hensættelser til tab på lån. Dette bidrog til at bringe rentabiliteten tilbage til et niveau, så den igen er blandt de højeste i EU. Den gennemsnitlige andel af misligholdte lån er faldet i de senere år fra 5,1 % i 2014 til 2,5 % i andet kvartal 2018. Andelen af misligholdte erhvervslån steg midlertidigt til 4,9 % i første kvartal 2018. Dette skyldes, at nogle lån til landbrugssektoren blev misligholdt på grund af ugunstige vejrforhold, men andelen af misligholdte lån er siden faldet til 4,2 %.

Udlån til den private sektor stiger moderat. I september 2018 nåede långivningen til erhvervslivet en årlig vækst på 3,9 %. Långivningen til husholdningerne har været stødt stigende i de senere år. I september 2018 steg realkreditlångivningen med 1,3 % (figur 3.2.7).

Figur 3.2.7: **Udlånsvækst**

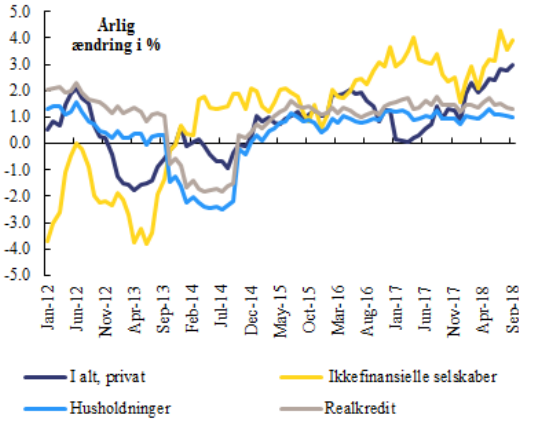

Kilde: Danmarks Nationalbank

([12]) Lån med et forhold mellem gæld og indkomst på over fire og en belåningsgrad på mere end 60 %.

([13]) I december 2017 godkendte Baselkomitéen for Banktilsyn en pakke med ændringer af Basel III-regelsættet med tilsynsstandarder for banker. Baselaftalen vil have konsekvenser for de danske banker, navnlig fordi kapitalkravene for de større banker vil afhænge af sammensætningen af aktiver og i højere grad blive fastsat efter standardiserede tilgange.

Tabel 3.2.1: **Indikatorer for finansiel soliditet**

(%)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018Q2
Misligholdt gæld	3.0	3.9	3.9	5.1	4.0	3.4	2.6	2.5
Misligholdte lån	-	-	-	5.1	3.9	3.3	2.5	2.5
Misl. lån, ikke-fin. modp.	-	-	-	10.2	7.0	5.4	4.2	4.4
Misl. lån, husholdninger	-	-	-	2.9	2.7	2.6	2.2	2.0
Dækningsgrad	18.1	43.6	44.0	31.1	35.2	27.3	25.4	32.3
Udlåns-/indlånskvote*	306.2	295.4	292.4	280.5	277.3	265.1	253.9	252.4
Kernekapitalprocent	14.9	16.7	17.3	16.2	17.6	18.4	19.7	19.2
Solvensprocent	16.9	18.7	19.2	18.2	19.8	20.7	22.1	21.7
Afkast af egenkapital**	0.6	2.0	4.4	4.7	6.8	9.7	10.8	-
Afkast af aktiver**	0.0	0.1	0.2	0.3	0.4	0.6	0.7	-

* ECB — aggregeret balance: udlån, ekskl. til staten og monetære finansielle institutioner (MFI) / indlån ekskl. fra staten og MFI. ** Af hensyn til sammenligneligheden er kun årsværdier medtaget
Kilde: ECB

Makroprudentielle foranstaltninger til styrkelse af det finansielle system er under indfasning. De endelige bestemmelser til nedbringelse af overdreven risikotagning i den finansielle sektor, jf. "tilsynsdiamanten", blev indført i januar 2019 for forretningsbanker. For realkreditinstitutter vil de blive indfaset i 2020 og sætte grænser for lån med afdragsfrihed og variabel forrentning. Den kontracykliske kapitalbuffer er indført og vil stige til 0,5 % i marts 2019 og til 1,0 % i september 2019.

Finanstilsynet har indført et generelt princip om afvikling af systemisk vigtige finansielle institutter (SIFI'er). SIFI'er skal opfylde minimumskrav til kapitalgrundlag og nedskrivningsegnede forpligtelser (MREL) fra den 1. juli 2019. Det generelle princip er, at det bør være muligt at rekonstruere SIFI'er og bringe dem tilbage til markedet med et kapitalgrundlag, der er tilstrækkeligt til at sikre markedstillid. MREL er fastsat ud fra dette princip og udgør derfor det dobbelte af solvenskravene plus det dobbelte af kapitalbufferkravene. Realkreditinstitutter skal i stedet for MREL opfylde et såkaldt gældsbufferkrav på 2 % af deres ikkevægtede lån.

Betingelserne for adgang til finansiering er fortsat gunstige, om end der stadig er udfordringer for mindre virksomheder. Realkreditsystemet giver billig adgang til finansiering for virksomheder med sikkerhedsstillelse. Adgang til finansiering er vanskeligere og dyrere for virksomheder, som ikke kan stille sikkerhed, hvilket ofte er de mindre og yngre. Omkostningerne ved at låne små beløb (op til 1 mio. EUR) steg mellem 2016 og 2017, hvilket betyder, at Danmark er blandt de lande, der klarer sig dårligst med hensyn til de relative omkostninger for små lån i EU (Europa-Kommissionen, 2018d).

Bekæmpelse af hvidvask

Bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering er blevet en prioritet i Danmark. Den 19. september 2018 offentliggjorde Danske Bank, den største finansielle institution i Danmark, resultaterne af en intern undersøgelse, ifølge hvilken hvidvask af penge kan have fundet sted gennem dens estiske filial mellem 2007 og 2015. I 2015 lukkede Danske Bank sin "non-resident"-portefølje i Estland efter oplysninger fra en whistleblower. Som følge af skandalen opfordrede Europa-Kommissionen den 21. september 2018 Den Europæiske Banktilsynsmyndighed til at undersøge enhver mulig overtrædelse eller ikkeanvendelse af EU's lovgivning fra de estiske eller danske tilsynsmyndigheders side. Desuden pågår der i Danmark, Estland og USA strafferetlige efterforskninger mod Danske Bank.

De danske myndigheder har implementeret en række foranstaltninger til bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering. Den Finansielle Aktionsgruppe (FATF) ([14]) har i sin rapport fra

([14]) Den Finansielle Aktionsgruppe blev etableret i 1989 af G7 og fik til opgave at fastsætte globale standarder og henstillinger. Disse standarder vedrører regler om bekæmpelse af hvidvask af penge for finansielle og andre enheder og skal håndhæves af de offentlige myndigheder. De omfatter også egentlig kriminalisering og retsforfølgelse af hvidvask.

2017 identificeret flere problemer i det danske system til bekæmpelse af pengehvidvask og terrorfinansiering (FATF, 2017). ([15]) Den 19. september 2018 vedtog Danmark en ny pakke til bekæmpelse af hvidvask, herunder en national strategi, og yderligere foranstaltninger til bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering. Med de nye foranstaltninger indføres der betydeligt højere bøder, ligesom der sigtes mod at etablere en bedre koordinering mellem de forskellige nationale institutioner. Foranstaltningerne skal tillige forbedre det grænseoverskridende samarbejde og give de nationale kompetente myndigheder betydeligt flere medarbejdere. Der blev på finansloven for 2019 afsat flere midler til at styrke rammevilkårene for bekæmpelse af hvidvask. Den 21. november 2018 opgraderede Den Finansielle Aktionsgruppe Danmark med hensyn til ti ud af i alt 40 henstillinger på grund af de gjorte fremskridt med at styrke rammevilkårene for bekæmpelse af hvidvask og terrorfinansiering. De danske myndigheder planlægger yderligere initiativer, som skal forbedre overholdelsen, ved fuldt ud at gennemføre fjerde hvidvaskdirektiv og ved at fremskynde gennemførelsen af femte hvidvaskdirektiv.

([15]) Disse omfatter en manglende strategi til bekæmpelse af hvidvask, manglende koordinering af kompetente myndigheders beslægtede mål og aktiviteter, behovet for forbedring af den nationale risikovurderingsmetode mht. input og omfang, manglen på omfattende statistik vedrørende effektiviteten af systemet til bekæmpelse af hvidvask, manglen på tilstrækkelige menneskelige ressourcer samt bekymringer som følge af, at rapporter om mistænkelige transaktioner, der sendes elektronisk gennem goAML-systemet, ikke lægges i andre databaser vedrørende bekæmpelse af hvidvask.

3,3. BESKÆFTIGELSE, UDDANNELSE OG SOCIALE SPØRGSMÅL

3.3.1. BESKÆFTIGELSESUDVIKLING

Trods en midlertidig nedgang i den økonomiske vækst i 2018 klarer det danske arbejdsmarked sig fortsat godt. Beskæftigelsesfrekvensen var med 76,9 % fortsat relativt høj i 2017 og lå over EU-gennemsnittet på 72,1 % Trods et lille fald på 0,5 procentpoint fra 2016 til 2017 er Danmarks mål om en beskæftigelsesfrekvens på 80 %, jf. Europa 2020, stadig inden for rækkevidde. ([16]) Ikke desto mindre oplever virksomhederne udfordringer med rekruttering af visse typer arbejdskraft, samtidig med at en del af befolkningen (f.eks. unge, migranter, hjemløse, personer med handicap, psykiske problemer eller misbrugsproblemer) befinder sig i udkanten af arbejdsmarkedet.

Ledigheden falder fortsat, også blandt unge, mens andelen af 15-24-årige, som ikke er i beskæftigelse eller under uddannelse (NEET'er), steg i 2017. Ledigheden er faldet gradvis fald til 5.7 % i 2017, det laveste niveau siden 2008, og den ligger et godt stykke under EU-gennemsnittet på 7,6 %. Langtidsarbejdsløsheden faldt til 1,3 %, hvilket er blandt de laveste i EU, og ungdomsarbejdsløsheden faldt fra 12 % til 11 %. Til gengæld steg andelen af NEET'er (blandt 15-24 årige) fra 5,8 % i 2016 til 7,0 % i 2017. Den samlede erhvervsfrekvens faldt fra 80 % i 2016 til 78,8 % i 2017, men ligger fortsat 5,4 procentpoint over EU-gennemsnittet og under niveauer fra før krisen. Erhvervsfrekvensen for mænd (81,5 %) er stadig højere end for kvinder (76,1 %).

Virksomhederne melder fortsat om mangel på arbejdskraft, særlig faglærte. Andelen af virksomheder, som melder om mangel på arbejdskraft, er i de seneste år gradvis steget til 13,5 % i 2017, men har endnu ikke nået niveauet fra før krisen. Manglen er mere udtalt inden for byggeriet (24,4 % i 2017), men også inden for servicesektoren (13,3 %) og industrien (7,6 %) meldes der om mangel. Desuden meldte ca. 60 % af SMV'erne om problemer med rekruttering af IKT-specialister. Selv om denne andel er faldet en smule i forhold til 2018, er EU-gennemsnittet væsentligt lavere (52 % i 2018).

[16] Beskæftigelsesstatistikkerne for Danmark udviser databrud i 2017 og 2016 (Danmarks Statistik, 2017)

Trods manglen på faglært arbejdskraft er arbejdsstyrken steget som følge af en betydelig tilstrømning af udenlandsk arbejdskraft, og fordi ældre medarbejdere bliver længere på arbejdsmarkedet. Mellem 2009 og 2017 steg beskæftigelsesfrekvensen for 55-64-årige med 10,7 procentpoint og nåede op på 68,9 % takket være reformer, som har udskudt tilbagetrækningsalderen og reduceret omfanget af tidlig tilbagetrækning. Antallet af udenlandske arbejdstagere er steget i de senere år. Udenlandsk arbejdskraft tegnede sig i juli 2018 for 9,2 % af den samlede beskæftigelse. Næsten halvdelen af den samlede stigning i beskæftigelsen mellem juni 2015 og juli 2018 kom fra udenlandske arbejdstagere.

Figur 3.3.1: **Udviklingen på arbejdsmarkedet**

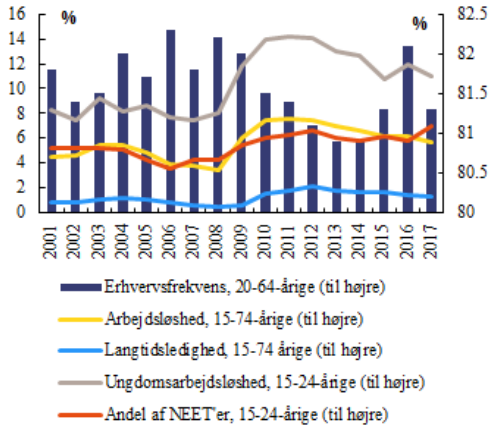

Kilde: Eurostat

For at sikre et tilstrækkeligt udbud af faglært arbejdskraft er det afgørende, at antallet af personer, som gennemfører en erhvervsuddannelse, øges, men deltagelsen er fortsat lav. I 2018 påbegyndte ca. 19,4 % af de unge en erhvervsuddannelse umiddelbart efter folkeskolen, hvilket er betydeligt mindre end det nationale mål på 30 % i 2025. Erhvervsuddannelsesreformen i 2014 indebar en styrkelse af adgangskravene, men trods intentioner om det modsatte ikke nogen øget deltagelse. På den positive side faldt frafaldsprocenterne fra 24,4 % i 2014 til 18,5 % i 2017. Som følge af manglen på praktikpladser forpligtede virksomhederne sig til at oprette yderligere 8 000-10 000 pladser inden 2025 som led i en trepartsaftale indgået i 2016. Siden 2016 er der

oprettet ca. 2 100 yderligere praktikpladser (Dansk Arbejdsgiverforening, 2018).

Boks 3.3.1: **Resultater set ud fra den europæiske søjle for sociale rettigheder**

Den europæiske søjle for sociale rettigheder er tænkt som en ny måde at sikre opadgående konvergens mod bedre arbejds- og leveforhold i EU. ([1]) I søjlen er der fastsat tyve væsentlige principper og rettigheder om lige muligheder og adgang til arbejdsmarkedet, rimelige arbejdsvilkår og social beskyttelse og inklusion.

SOCIAL RESULTATTAVLE FOR DANMARK		
Lige muligheder på og adgang til arbejdsmarkedet	Unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (i % af befolkningen i alderen 18-24 år)	Bør der holdes øje med
	Kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens	Bedre end gennemsnittet
	Indkomstkvintilforholdet (S80/S20)	Bedre end gennemsnittet
	I risiko for fattigdom eller social udstødelse (i %)	God, men bør overvåges
	Unge NEET'er (i % af den samlede befolkning i alderen 15-24 år)	God, men bør overvåges
Dynamiske arbejdsmarkeder og rimelige arbejdsvilkår	Beskæftigelsesfrekvens (i % af befolkningen i alderen 20-64 år)	God, men bør overvåges
	Ledighed (i % af befolkningen i alderen 15-74)	Gennemsnitlig
	Langtidsledighed (i % af befolkningen i alderen 15-74 år)	Bedre end gennemsnittet
	Vækst i husholdningernes disponible realindkomst per capita	Bedre end gennemsnittet
	Nettoindtjening for en fuldtidsansat enlig arbejdstager, der tjener en gennemsnitsløn	Bedre end gennemsnittet
Social beskyttelse og inklusion	Sociale overførselsindkomsters virkning (bortset fra pensioner) for fattigdomsbekæmpelse	De, der præsterer bedst
	Børn under 3 år i formelle dagtilbud	God, men bør overvåges
	Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	Bedre end gennemsnittet
	Borgernes digitale kvalifikationer	God, men bør overvåges

Medlemsstaterne er klassificeret efter en statistisk metode, der er aftalt med Beskæftigelsesudvalget og Udvalget for Social Beskyttelse. Metoden indebærer, at der ses på såvel værdien af indikatorerne som ændringerne heri, idet der sammenlignes med de pågældende EU-gennemsnit, og at medlemsstaterne klassificeres i syv kategorier (fra "best performers" til "kritiske situationer"). F.eks. kan et land blive mærket som "bedre end gennemsnittet", hvis værdien af indikatoren ligger tæt på EU-gennemsnittet, men er under hastig forbedring. For nærmere metodemæssige oplysninger, se fælles beskæftigelsesrapport 2019 (COM(2018) 761 final).
NEET: hverken i beskæftigelse eller eller under uddannelse.

Danmark klarer sig godt inden for indikatorerne i den sociale resultattavle, som understøtter den europæiske søjle for sociale rettigheder. Dette afspejles i Danmarks højtudviklede velfærdsmodel, de sociale beskyttelsesordninger, den veletablerede sociale dialog og betydningen af aktiv arbejdsmarkedspolitik. Beskæftigelsesfrekvenserne er forholdsvis høje, og langtidsarbejdsløsheden er blandt de laveste i EU. Risikoen for fattigdom eller social udstødelse er lav, særligt for ældre, og indkomstoverførslernes betydning for nedbringelsen af fattigdommen er høj, hvilket afspejler en effektiv omfordeling af ressourcerne.

Trods de overordnet set stærke arbejdsmarkedsresultater synes unge at have udfordringer. Andelen af unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (18-24 år), er steget fra 7,2 % i 2016 til 8,8 % i 2017, men er stadig under EU-gennemsnittet (10,6 % i 2017). Drenge forlader skolen næsten dobbelt så hyppigt som piger (11,3 % mod 6,2 %). Samtidig steg andelen af NEET'er (blandt 15-24 årige) fra 5,8 % til 7,0 %.

Trods en forholdsvis svag integration på arbejdsmarkedet af personer født uden for EU ligger beskæftigelsesfrekvensen for nyligt ankomne (som er ankommet inden for de seneste fem år) over gennemsnittet i EU (58,7 % mod 46,4 % i 2017). Danmark har siden september 2015 truffet en række politiske foranstaltninger, som skal nedbringe antallet af asylansøgere og forbedre integration på arbejdsmarkedet af nyligt ankomne flygtninge. Arbejdsmarkedsforanstaltningerne synes med deres fokus på tidlig indgriben og vurdering af den enkeltes kvalifikationer at virke efter hensigten. Navnlig den toårige "integrationsgrunduddannelse" ("IGU") for personer med mindre end fem års bopæl i Danmark har givet positive resultater. Programmet kombinerer arbejde og uddannelse (danskundervisning og faglige/erhvervsfaglige kurser). Pr. oktober 2018 var der indgået ca. 1 600 IGU-aftaler, men frafaldsprocenten er relativt høj (ca. 36 %), hvilket til dels synes at skyldes, at flygtningene kommer i almindeligt arbejde.

([1]) Den europæiske søjle for sociale rettigheder, som Europa-Parlamentet, Rådet og Europa-Kommissionen proklamerede den 17. november 2017. https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_da.

I november 2018 besluttede regeringen desuden at øge investeringerne inden for erhvervsuddannelserne med 2,3 mia. DKK i perioden 2019-2023. Nogle af disse penge vil gå til indførelse af obligatoriske fag og prøver af erhvervsfagligt tilsnit i folkeskolens afgangsklasser og til forbedring af vejledningen af de studerende (Undervisningsministeriet, 2018a).

Mens beskæftigelsesfrekvensen for nyligt ankomne ([17]) personer født uden for EU er forholdsvis høj, er situationen for dem, som har været bosat i Danmark i længere tid, en udfordring. I 2017 faldt beskæftigelsesfrekvensen for alle personer født uden for EU (både nyligt ankomne og personer, som har været bosat i Danmark i længere tid) til 61 %, hvilket er 18 procentpoint under beskæftigelsesfrekvensen for danskfødte. Denne forskel er blandt de største i EU og blot øget siden 2008. Kvinder født uden for EU har med en beskæftigelsesfrekvens på 55 % i 2017, dvs. 21,1 procentpoint under frekvensen for danskfødte kvinder, en endnu større ulempe. Samtidig repræsenterede personer født uden for EU 18,4 % af de ledige og 17,3 % af personerne uden for arbejdsstyrken i 2017. En af årsagerne til denne gruppes ugunstige situation på arbejdsmarkedet er dens forholdsvis høje andel af lavtuddannede (OECD, 2018a) ([18]). Selv når der tages højde for forskelle mht. uddannelsesniveau, alder og køn([19]), er migranters arbejdsmarkedssituation imidlertid stadig dårligere end danskfødtes (med en justeret beskæftigelsessandsynlighed, som er 6 procentpoint lavere). ([20]) Ud over ledighed har migranter født uden for EU også større risiko for fattigdom i beskæftigelse og overkvalificering.

Danskfødte med indvandrerbaggrund har også vanskeligere ved at blive integreret på arbejdsmarkedet. Blandt danskfødte, hvor begge forældre er født i udlandet, var beskæftigelsesfrekvensen i 2016 på 58 %, hvilket er 18 procentpoint lavere end for danskfødte med dansk baggrund (76 %). Denne forskel, som kan relateres til lavere uddannelsesresultater, er blandt de største i EU og har ikke undergået nævneværdige forbedringer over de sidste ti år. Andre årsager til denne forskel omfatter tidlig niveaudeling på uddannelsesområdet med begrænsede muligheder for en vellykket transition til arbejdsmarkedet, manglen på netværk og rollemodeller og begrænset adgang til job i den offentlige sektor (OECD, 2018a, og OECD, 2015b). En række forholdsregler sigter mod at fremme beskæftigelsen for unge med indvandrerbaggrund i den offentlige sektor. Disse foranstaltninger omfatter ligestillings-benchmarking i kommunalt regi (dvs. fastsættelse af mål, regelmæssig opfølgning ved hjælp af beskæftigelsesstatistikken og små økonomiske incitamenter, jf. OECD, 2015b). Imidlertid er der ikke noget, der tyder på, at sådanne politikker har nogen væsentlig betydning.

I 2016 var andelen af selvstændige med 8 % den laveste i EU (hvor gennemsnitligt 14 % er selvstændige). Lønmodtagere i ikkestandardmæssige former for beskæftigelse har generelt højere risiko for at blive udelukket fra sociale beskyttelsesordninger, men Danmark er blandt de EU-medlemsstater, som er særlig opmærksom på diversiteten i arbejdsformerne (Europa-Kommissionen 2018d). "Ikkestandardmæssige" og atypiske lønmodtageres adgang til arbejdsløshedsforsikring afhænger af, hvorvidt de er dækket af kollektive overenskomster (hvilket er tilfældet for ca. 80 % af alle lønmodtagere). Danmark etablerede i 2017 en frivillig arbejdsløshedsforsikring for selvstændige, som skulle forbedre dækningen for nye og kombinerede former for beskæftigelse. I oktober 2018 blev tilgangen yderligere harmoniseret, således at selvstændige samt "ikkestandardmæssige" og andre atypiske lønmodtagere — i vid udstrækning — vil få samme status som arbejdstagere i traditionel beskæftigelse (STAR, 2018). Som en anden ændring kan det nævnes, at der ved beregningen af den enkeltes arbejdsløshedsunderstøttelse ikke længere skelnes mellem indtægtskilder. Af hensyn til tilpasningen til de nye arbejdsformer tages der i forbindelse med ydelsen nu hensyn til alle indtægtskilder, herunder indtægter fra selvstændig virksomhed og atypisk arbejde.

([17]) Mindre end fem år.

([18]) De senest foreliggende data Jf. OECD-EU "Settling in 2018", under udgivelse, baseret på danske registerdata pr. 1.1.2017. Ifølge Eurostat var andelen af personer født uden for EU (25-54 årige) med et lavt uddannelsesniveau 26,7 % i 2017 sammenlignet med 19,0 % for danskfødte. Der er dog tale om et fald fra 30,2 % i 2012 (pga. brud på dataserien er det imidlertid vanskeligt at fortolke udviklingen).

([19]) OECD (2014) IMO. Bemærk: læsefærdighed jf. PIAAC (2012).

([20]) Dette OECD-skøn var baseret på PIAAC og for alle født i udlandet (ikke kun uden for EU).

Den andel af arbejdsstyrken, der specialiserer sig inden for IKT (4,4 %), har været stabil i de seneste år. Omkring 71 % af befolkningen har som minimum grundlæggende digitale kvalifikationer, hvilket er pænt over EU-gennemsnittet på 57 %. Denne andel er imidlertid faldet fra 78 % i 2017, hvilket også understreges i den sociale resultattavle, som ledsager den europæiske søjle for sociale rettigheder. Disruptionsrådet, som blev oprettet i 2017 for at tilpasse arbejdsmarkedet til den kollaborative økonomi og udbredelsen af digitaliseringen, forventes at fremkomme med en række henstillinger i februar 2019. Disse henstillinger vil fremme måder til udvikling af digitalisering og kunstig intelligens for at forbedre velfærden og ruste arbejdsmarkedet til et muligt tab af en række traditionelle job.

3.3.2. SOCIALPOLITIK OG INKLUSION

Fattigdommen er fortsat lav og indkomstuligheden lille. Den andel af befolkningen, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse (AROPE), er forholdsvis lav, men den er endnu ikke vendt tilbage til niveauet fra før krisen. AROPE-andelen var på 17,2 % i 2017 — en lille stigning på 0,4 procentpoint — som følge af stigende monetær fattigdom og en stigning i den andel af befolkningen, der oplever alvorlige materielle afsavn. Mænds risiko for fattigdom eller social udstødelse (17,8 %) er en anelse højere end kvinders (16,6 %). Ifølge figur 3.3.2 er regionale forskelle i AROPE-andelen blandt de laveste i EU. For personer over 65 år er AROPE-andelen faldet i de seneste år og er næsten halvt så høj som gennemsnittet i EU (9,5 % mod 18,1 % i 2017). Desuden faldt antallet af personer i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet med 30 000. Forskellen mellem dette tal og Europa 2020-målet er imidlertid langt fra udlignet. ([21])

Den andel af voksne født i udlandet, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse, er 38,1 %, hvilket er mere end det dobbelte af andelen for danskfødte (16,3 %). Det er også over gennemsnittet i EU på 35 %. Situationen er fortsat særlig ugunstig for dem, som er født uden for EU, hvoraf 42,1 % var i risiko for fattigdom eller social udstødelse i 2017, hvilket er en stigning på 10,7 procentpoint sammenholdt med 2014. Udviklingen i medianhusstandsindkomsten for danskfødte har været stødt stigende siden slutningen af kriseårene, men flad for udenlandskfødte siden 2012.

Figur 3.3.2: **Personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse efter land og region, ordnet efter størrelse**

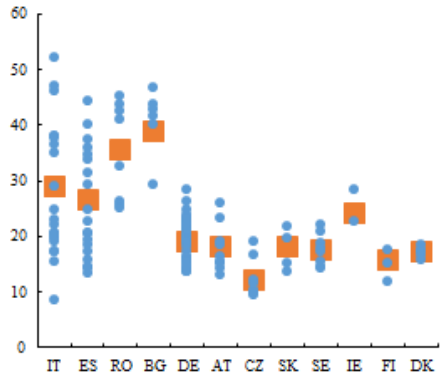

(1) Data var ikke tilgængelige for hver NUTS 2-region for hvert land. Tabellen omfatter alene lande, hvor 2 eller flere regioner (NUTS 2) har data for personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse.
Kilde: Eurostat

Danmark gør fremskridt med nogle af de 10 mål for social mobilitet, som blev vedtaget i maj 2016, og som skal styrke fokusset på og vægten af socialpolitikken. Nogle positive resultater kan ses i faldet i kriminalitetsraten blandt marginaliserede unge og i stigningen i andelen af voksne, som med succes gennemfører et revalideringsprogram efter et alkoholmisbrug. På den anden side er andelen af unge, som afslutter en ungdomsuddannelse, faldet fra 2014 til 2016 (Børne- og Socialministeriet, 2018a). Samlet set har forbedringen af økonomien og situation på arbejdsmarkedet ikke medført væsentlige ændringer i den sociale situation.

Et forslag fra oktober 2018 har til formål at øge beskæftigelsen for personer med handicap. 2025-målet indebærer, at 13 000 personer med et betydeligt handicap skal i beskæftigelse, enten i form af ordinært arbejde eller "fleksjob" (Beskæftigelsesministeriet, 2018a). Finansiering i størrelsesordenen 120 mio. DKK vil blive fordelt på fire nøgleprioriteter: mindskelse af

([21]) I henhold til Europa 2020-målet skal antallet af personer i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet reduceres med 22 000 frem til 2020 med udgangspunkt i en referenceværdi svarende til antallet for 2008 på 347 000.

bureaukratiet og smidiggørelse af transitionen til beskæftigelse målrettede foranstaltninger for at tilskynde flere personer med handicap til beskæftigelse forbedrede uddannelsesmuligheder samt forbedret viden om handicap og begrænsning af fordomme. I 2017 var ca. en tredjedel af de handicappede i beskæftigelse.

Mindsteydelsernes tilstrækkelighed er høj, og nyligt indførte ændringer, som indebærer krav til modtagere af velfærdsydelser om at finde beskæftigelse, synes at virke efter hensigten. Ydelsen til enkeltpersoner udgør 87,1 % af fattigdomsgrænsen og 76 % af indkomsten for en lavtlønsmodtager i 2016, hvilket er et af de højeste tilstrækkelighedsniveauer i EU. ([22]) Hertil kommer universel adgang til sociale tjenester. ([23]) Nylige initiativer, som sigter mod at øge tilskyndelsen til at arbejde, synes at have virket efter hensigten. Antallet af kontanthjælpsmodtagere faldt med 20 % mellem april 2016 og september 2018 svarende til 31 100 fuldtidspersoner (sæsonkorrigeret) (Beskæftigelsesministeriet, 2018b). Det er imidlertid uklart, i hvilket omfang denne positive tendens er knyttet til incitamenter af typen "det skal kunne betale sig at arbejde" ([24]) eller snarere afspejler stigende økonomisk aktivitet og jobskabelse. For så vidt angår arbejdsløshedsdagpengene, rangerer Danmark over EU-gennemsnittet men hensyn til indikatorer for dækning, tilstrækkelighed og nettokompensationsgrad. Dækningsperioden på to år for ydelser til personer med et års arbejde er blandt de længste i EU. ([25])

3.3.3. INTEGRATIONSPOLITIK

I de senere år har en række politiske initiativer haft til formål at modvirke, at nye migranter kommer ind i Danmark, og samtidig forbedre integrationsresultaterne for dem, som er kommet ind. Disse ændringer omfatter en stramning af adgangen til sociale ydelser og af kravene til permanent opholdstilladelse. Andre initiativer sigter mod at forbedre integrationsresultaterne, eksempelvis økonomiske incitamenter for deltagere i sprogundervisning gennem et obligatorisk indlån (hvortil kommer en bonus, som imidlertid er begrænset til seks måneder siden 2018). Antallet af asylansøgere og familiesammenføringer i Danmark er faldet markant i de seneste år. Den danske regering har fremlagt en plan, "Ingen ghettoer", baseret på 22 initiativer, herunder obligatorisk dagtilbud for børn i udsatte boligområder, sprogprøve i dansk i 0. klasse samt en bedre fordeling af børn med indvandrerbaggrund på gymnasier (Regeringen, 2018). Da forslaget endnu ikke er vedtaget, kan dets virkning imidlertid endnu ikke måles.

Den toårige fast track-integrationsgrunduddannelse (IGU) for nyligt ankomne migranter og flygtninge ([26]) ventes forlænget. Den blev oprettet i 2016 som led i en trepartsaftale og kombinerer sprogundervisning, praktik og undervisning af erhvervsfagligt tilsnit for nyligt ankomne migranter og flygtninge mellem 18 og 39 år. Deltagerne aflønnes i henhold til overenskomsten for det pågældende område, og virksomheder, der ansætter deltagere efter en IGU-praktik, modtager en kontant bonus. Trods forholdsvis høje frafaldsprocenter, der til dels skyldes, at deltagerne kommer i almindeligt arbejde eller fortsætter på en uddannelse, har IGU umiddelbart givet gode resultater. Antallet af deltagere er stigende, og virksomhederne melder om en høj grad af tilfredshed med ordningen. Dette har medført en positiv indstilling hos

([22]) Beregnet ved hjælp af data fra OECD og Eurostat, jf. benchmarkingrammen vedrørende mindsteydelser udarbejdet af Udvalget for Social Beskyttelse. Den her anvendte fattigdomsgrænse er den på EU-plan aftalte. Den beregnes separat for hvert land og fastsættes til 60 % af medianen af den samlede nationale ækvivalerede husholdningsindkomst. For nærmere oplysninger, se fælles beskæftigelsesrapport 2019 (COM(2019) 761 final).

([23]) Danmark havde i 2017 den mindste forskel i EU med hensyn til uopfyldte behov for lægeundersøgelse mellem på den ene side voksne i den erhvervsaktive alder, som var i risiko for fattigdom og medlemmer af husholdninger med meget lav arbejdsintensitet, og på den anden side voksne i den erhvervsaktive alder, som hverken var i risiko for fattigdom eller medlemmer af husholdninger med meget lav arbejdsintensitet. Danmark har desuden en af de mindste forskelle mellem disse to grupper med hensyn til ikkedeltagelse i uddannelse med relation til erhvervsmæssig aktivitet. Forskellen med hensyn til andelen af høje boligudgifter er den højeste i EU, hvilket dog kan skyldes det store antal husholdninger med studerende og ikke nødvendigvis giver et nøjagtigt billede af situationen for modtagere af mindsteydelser.

([24]) Dette omfatter kontanthjælpsloftet (2016), 225-timers reglen (2016) og indførelse af lavere ydelser (2015) til nyligt ankomne flygtninge.

([25]) Ifølge benchmarkingen af arbejdsløshedsdagpenge og aktive arbejdsmarkedspolitikker udført af EMCO-udvalget. For nærmere oplysninger, se fælles beskæftigelsesrapport 2019.

([26]) Højst fem års bopæl i Danmark.

arbejdsmarkedets parter til en forlængelse af programmet.

3.3.4. UDDANNELSE

Trods nylige budgetnedskæringer er Danmark fortsat blandt de EU-lande, der har de højeste uddannelsesudgifter i procent af BNP. Uddannelsesudgifterne udgjorde 6,6 % af BNP i 2017, hvoraf en betydelig del går til uddannelsesstøtte på de videregående uddannelser. De statslige uddannelsesudgifter var med 142 mia. DKK (19 mia. EUR) omtrent uændrede. Danmarks udgifter til dagtilbud udgør 1,3 % af BNP sammenholdt med 2 % i Sverige.

Det danske uddannelsessystem er velfungerende og de uddannelsesmæssige resultater ligger over EU-gennemsnittet, men andelen af elever, der forlader uddannelsessystemet tidligt, steg til 8,8 % i 2017. Drenge er tilbøjelige til at forlade skolen næsten dobbelt så hyppigt som piger (11,3 % mod 6,2 %), hvilket er en af de største kønsbestemte forskelle med hensyn til tidligt skolefrafald i EU. Andelen af elever med indvandrerbaggrund og af socialt dårligt stillede elever, der forlader uddannelsessystemet tidligt, giver imidlertid anledning til bekymring, navnlig synes andengenerationsindvandrere (Greve og Krasel, 2017) ([27]) at sakke bagud (Europa-Kommissionen, 2018c). Forskellen mellem udenlandsk- og danskfødte børns frafaldsprocent er på kun 0,5 procentpoint (8,8 % sammenlignet med 9,3 %) og dermed en af de mindste i EU.

Deltagelsen i dagtilbud er næsten universel. Ordningen dækker næsten alle børn over fire år (98,1 %), men betingelserne varierer fra kommune til kommune. En yderligere forbedring af deltagelsen og kvaliteten kan muligvis bidrage til at mindske den kønsbestemte forskel med hensyn til tidligt skolefrafald og at indsnævre forskellene i de uddannelsesmæssige resultater mellem unge med indvandrerbaggrund og unge, som ikke har en indvandrerbaggrund. Regeringen foreslår med et nyt initiativ fra 2019, "*De første 1 000 dage af et barns liv*" at investere 1 mia. DKK i foranstaltninger til forbedring af kvaliteten på dagtilbudsområdet. De vil blive brugt til støtte til kommunernes ansættelse af flere uddannede pædagoger, efter- og videreuddannelse af personale og direkte støtte til de mest sårbare familier (Børne- og Socialministeriet, 2018b).

De uddannelsesmæssige resultater for elever med indvandrerbaggrund er fortsat en væsentlig udfordring. Samtidig er udenlandskfødte børns deltagelse i dagtilbud forholdsvis høj sammenlignet med andre EU-lande. 15-årige elever med indvandrerbaggrund har 3,4 gange så stor sandsynlighed for at få dårligere resultater i naturfag som elever uden indvandrerbaggrund (Europa-Kommissionen 2018c). Selv når der tages hensyn til elevernes socioøkonomiske baggrund, gør denne forskel sig gældende. Dette tyder på, at forskellen mellem udenlandsk- og danskfødte børns resultater er mindre for yngre børn og stiger frem til folkeskolens afgangsklasser.

Figur 3.3.3: **Forskel mht. score i naturfag mellem indvandrerelever og ikke-indvandrerelever ifølge PISA**

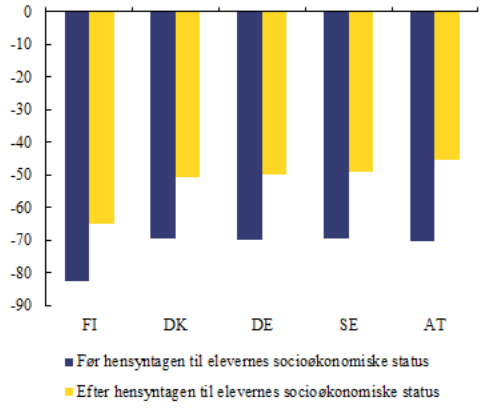

Kilde: OECD, PISA 2015

I januar 2019 nåede regeringen til enighed om en reformpakke til finjustering af folkeskolereformen fra 2014. Den indebærer en forøgelse af timetallet i fag som kunst, historie og fremmedsprog og omfatter indførelse af flere praktiske fag, f.eks. håndværk. Reformpakken vil

([27]) I PISA 2015 var andelen af dem, der klarer sig dårligt i naturfag, 0,9 procentpoint lavere end i 2012; den var dog stadig langt højere i 2015 for udenlandskfødte børn (28,2 %) end for danskfødte (14,8 %). 23,5 % af udenlandskfødte elever klarede sig dårligt i matematik og 25,6 % i læsning. I begge tilfælde er forskellen på 11 procentpoint i forhold til danskfødte elever. Dette viser, at forskellen i matematik er blevet betydeligt mindre fra 2012 til 2015, hvorimod der kun er små fremskridt i læsning. Gennemsnitsresultaterne i naturfag for indvandrerelever var 69 procentpoint lavere i 2015 end for ikke-indvandrerelever.

også reducere skoledagens længde og andelen af lærere med utilstrækkelige kvalifikationer og give de enkelte skoler større handlefrihed.

Andelen med en afsluttende videregående uddannelse er steget, men andelen af kandidater inden for naturvidenskab, teknologi, ingeniørfag og matematik er fortsat lav. Gennemførelsesprocenten på de videregående uddannelser steg til 48,8 % i 2017, men andelen af kandidater inden for ingeniørfag og produktion er fortsat under gennemsnittet for EU, om end den er en smule højere end EU-gennemsnittet inden for IKT. Gennemførelsesprocenten for kvinder på de videregående uddannelser er 11,8 procentpoint over EU-gennemsnittet og svarer dermed til andre nordiske lande.

Beskæftigelsesfrekvensen for personer med en afsluttende videregående uddannelse er fortsat høj (83,8 %), 3,6 procentpoint over gennemsnittet i EU. I 2018 foreslog regeringen en ny strategi for de videregående uddannelser, der som sit hovedformål skulle gøre det muligt for studerende at arbejde under studierne eller mellem en bachelor- og en kandidatuddannelse. Antallet af bacheloruddannelser blev reduceret og uddannelserne blev indholdsmæssigt gjort bredere for bedre at forberede de studerende på det fremtidige arbejdsmarkeds efterspørgsel. Der blev indført datalogi i nogle uddannelser, og fag med relation til naturvidenskab, teknologi, ingeniørfag og matematik nyder nu mere fremme i folkeskolens afgangsklasser og på ungdomsuddannelserne.

For at opfylde det fremtidige arbejdsmarkeds efterspørgsel tilbyder tekniske ungdomsuddannelsesinstitutioner og erhvervsuddannelsesinstitutioner nye digitale specialiseringsmuligheder. Disse omfatter emner såsom "teknologi og programmering", "vedvarende energikilder", "naturgastransmission og -distribution" samt "blomsterdyrkning og landskabsarkitektur". Regeringen har oprettet et center for anvendelse af IT i undervisningen på erhvervsuddannelserne. Centret skal indsamle og udbrede erfaringer og viden om anvendelsen af IT og teknologi i undervisningen til gavn for både elever og lærere. Centret vil arbejde tæt sammen med forskere fra danske universiteter for at sikre, at der skabes en ny videnbase inden for IT i undervisningen.

Deltagelsen i livslang læring (26,8 % i 2017) ligger et godt stykke over EU-gennemsnittet (10,9 %). Deltagelsen er væsentligt højere for kvinder (31,4 %) end mænd (22,3 %). Desuden er andelen af lavtuddannede (17,3 %) og ledige (27,9 %), som deltager i voksenuddannelser, væsentligt højere end EU-gennemsnittet (henholdsvis 4,3 % og 10,1 %).

3.3.5. SUNDHEDSPOLITIK

Danmark har et velfungerende sundhedssystem og er fortsat blandt medlemsstaterne med de højeste sundhedsudgifter (10,2 % af BNP) og langtidspleje (2,5 % af BNP). Levetiden er omkring EU-gennemsnittet (80,9 år), men der er en væsentlig kønsforskel på fire år. Desuden ligger antallet af sunde år fortsat under EU-gennemsnittet, hvilket synes at hænge sammen med livsstilsfaktorer ([28]), som særlig berører de lavtuddannede. ([29]) Størstedelen af alle medicinske tilfælde afhjælpes af alment praktiserende læger uden henvisning til yderligere undersøgelse og behandling. Udgifterne til hospitalspleje er forholdsvis høje (44 % af udgifterne til sundhedsydelser).

Det selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling er forholdsvis lavt, jf. den sociale resultattavle, som ledsager den europæiske søjle for sociale rettigheder, men der er visse udfordringer i forbindelse med sundhedspersonalet. Ca. 70 % af alle alment praktiserende læger kan ikke længere modtage nye patienter, hvilket medfører, at omfanget af uundgåelige hospitalsindlæggelser i bestemte situationer (som kan håndteres af den alment praktiserende læge) er højere end EU-gennemsnittet. Et regeringsforslag fra januar 2019 skal øge antallet af alment praktiserende læger og forbedre patienternes adgang til primære sundhedsydelser. Den forholdsvis lave andel af praktiserende speciallæger og den forholdsvis høje andel af læger er også et problem. I takt med befolkningens aldring vil sygeplejersker endvidere være nødsaget til i højere grad at håndtere kroniske sygdomme og sundhedsfremmende aktiviteter.

([28]) Over 30 % af den samlede sygdomsbyrde kan tilskrives adfærdsmæssige risikofaktorer, IHME, 2016.

([29]) Andelen af rygere er mere end dobbelt så stor og overvægt dobbelt så hyppigt forekommende hos personer med det laveste uddannelsesniveau.

Også koordineringen mellem hospitaler (som forvaltes på regionalt plan) og de primære sundhedsydelser (som forvaltes kommunalt) synes at være en udfordring. Dette kan betyde ventetid og usikkerhed for patienterne.

I januar 2019 foreslog regeringen en større strukturel sundhedsreform baseret på princippet om nærhed, som indebærer, at patienter skal behandles tættere på deres bopæl gennem bl.a. en reduktion af antallet af sygehusbesøg med 500 000 og antallet af sygehusindlæggelser med 40 000 i 2025. Også den økonomiske forvaltning af sundhedsvæsenet foreslås omlagt med reformen, som opererer med en afskaffelse af regionsrådene.

Danmark er i front med hensyn til implementeringen af e-sundhed. IT-systemerne på hospitaler og i almen praksis er veludviklede. Der er endvidere en god digital kommunikation mellem de forskellige dele af sundhedsvæsenet. En ny national strategi for digital sundhed fra 2018 for perioden 2018-2022 har fokus på digitalisering og anvendelsen af sundhedsdata til forebyggelse og pleje. Strategien supplerer 2013-2020-strategien om "længst muligt i eget hjem".

Fortsat investering i kvalifikationer og uddannelse er vigtig for at opretholde Danmarks langsigtede inklusive vækst. Mangel på arbejdskraft, særlig faglærte, er en væsentlig hindring for erhvervsinvesteringer. Dette understreger behovet for at prioritere løbende investeringer i uddannelse, særlig erhvervsuddannelse, voksenuddannelse samt livslang læring. Denne opkvalificering er relevant for såvel beskæftigede som personer, som på nuværende tidspunkt står uden for arbejdsmarkedet.

3.4. REFORMER AF KONKURRENCEEVNE — INVESTERINGER

3.4.1. BETALINGSBALANCE OG KONKURRENCEEVNE

Den danske betalingsbalancestilling tyder på en stærk konkurrenceevne. Et pres på konkurrenceevneindikatorerne er under opbygning. Stigningen i de nominelle lønninger har været beskeden trods den gradvise lukning af det negative outputgab. Inflation og effektive valutakurser peger i retning af en stabil ekstern priskonkurrenceevne (se afsnit 1), men den stigende globalisering og lavinflationskonteksten gør det vanskeligere at fortolke den traditionelle konkurrenceevne. På lang sigt forventes stigningen i de nominelle lønninger imidlertid at udvikle sig i takt med inflationen og produktiviteten. I Danmark er lønningerne steget mere end inflationen og produktiviteten i den senere tid. Dette har bragt den private sektors lønkvote tilbage til niveauet fra årene før krisen, da ubalancer var under opbygning (figur 3.4.1).

Figur 3.4.1: **Lønomkostninger og lønkvote**

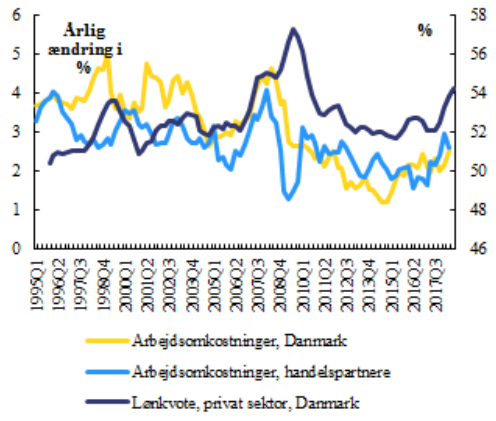

Kilde: Europa-Kommissionen og Danmarks Nationalbank

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster er aftaget, men er stadig over det niveau, som underliggende økonomiske faktorer tilsiger, understøttet af er høj opsparing i husholdningerne. Normen for betalingsbalancens løbende poster er den værdi, som betalingsbalancens løbende poster burde udvise på baggrund af landets fundamentale forhold. ([30])

([30]) "Normaludviklingen" i betalingsbalancens løbende poster afledes ved simpel lineær regression, som omfatter de vigtigste determinanter for forholdet mellem opsparing og investeringer (demografisk udvikling, ressourcer osv.) samt politikfaktorer og den globale finansielle situation. Jf. også Europa-Kommissionen (2017c).

Siden 2008 har normen for betalingsbalancens løbende poster og betalingsbalancens løbende poster været forskellige. Drivkraften bag denne ændring har været husholdningerne. Husholdningernes nettofordringserhvervelse har set over en længere periode været kontracyklisk. I de senere år er husholdningernes nettofordringserhvervelse imidlertid steget gradvis på trods af en gradvis lukning af det negative outputgab (Figur 3.4.2). En stigning i husholdningernes opsparing afspejler husholdningernes bestræbelser på at nedbringe gælden og har mere end opvejet stigningen i husholdningernes investeringer, som først og fremmest består af boliginvesteringer.

Betalingsbalancestillingen understøttes af store danske multinationale selskaber, som fremstiller og sælger varer i udlandet. De danske virksomheder bevarer ejendomsretten til de intellektuelle ejendomsrettigheder og kontrollen over salget til kunder. Eftersom virksomhederne ejer de fremstillede varer, registreres salget heraf som eksport og anskaffelsen af produktionsfaktorerne som import. Betydningen af nettoeksport fra produktion og salg i udlandet er gradvis tiltaget og udgør 2,5 % af BNP i 2018.

Figur 3.4.2: **Den private sektors nettofordringserhvervelse og outputgabet**

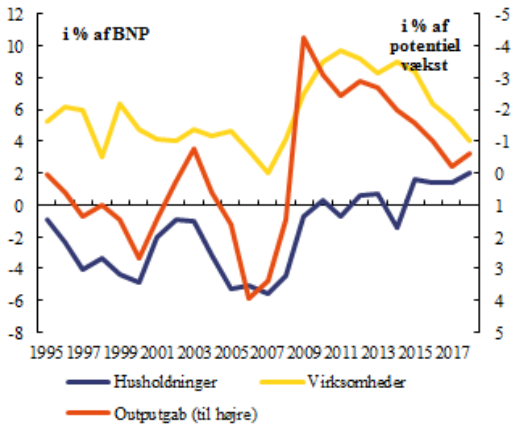

Kilde: Europa-Kommissionen

Udviklingen i produktivitet og investeringer

Investeringer i uddannelsessystemet, forskning og udvikling og transportinfrastruktur er afgørende for at sætte skub i produktivitetsvæksten. En opretholdelse af det høje investeringsniveau inden for uddannelse vil betyde, at Danmark kan tackle udfordringerne med et arbejdsmarked i forandring. Manglen på arbejdskraft er stigende, og virksomhederne beretter, at manglen på faglært arbejdskraft er den væsentligste investeringsbarriere. Dette understreger behovet for at prioritere investeringer i erhvervsuddannelse, voksenuddannelse samt livslang læring (se afsnit 3.3). Trods det generelt set høje forsknings- og udviklingsniveau gør koncentrationen af forsknings- og udviklingsaktiviteter i få store virksomheder det nødvendigt at opbygge kapacitet inden for forskning og udvikling i SMV'er. Endelig peger trafiktrængslen omkring de større byer og behovet for at afkarbonisere transportsektoren på investeringsmulighederne i transportinfrastrukturen.

Danmarks produktivitetsvækst er aftaget i de seneste årtier (figur 3.4.3). Dette er omtrent i overensstemmelse med tendensen i EU som helhed (Europa-Kommissionen, 2018d). Udviklingen i sektorproduktiviteten har været forskellig. Inden for fremstilling har produktivitetsvæksten været forholdsvis kraftig, mens den har været langt svagere i servicesektoren. Særlig i de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet, har produktivitetsvæksten været svag.

Figur 3.4.3: **Produktivitetsvækst**

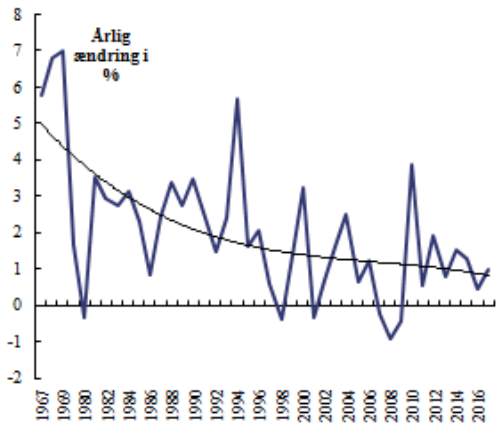

Kilde: Danmarks Statistik

Produktionen og salget af varer i udlandet har sat skub i produktivitetsvæksten overordnet set, men dette har dækket over svage produktivitetsgevinster i sektorer for ikkehandelsbare varer. Værditilvæksten fra produktion og salg af varer i udlandet er nettoeksport, som normalt er forbundet med en lille arbejdskraftindsats. Knudsen (2018) viser, at produktiviteten inden for fremstilling steg med gennemsnitligt 3 % årligt fra 2005 til 2017. Når virksomheder, som fremstiller og sælger varer i udlandet, udelukkes, steg produktiviteten inden for fremstillingsvirksomhed imidlertid kun med i gennemsnit 2 % om året i samme periode. Overordnet set betyder en stigning i produktion og salg i udlandet inden for fremstillingssektoren en yderligere stigning i produktivitetsvæksten på i gennemsnit 0,2 procentpoint pr. år. Dette fremhæver ikke kun den forholdsvis kraftige produktivitetsvækst i sektorerne for handelsbare varer, men også den svagere produktivitetsvækst for virksomheder, som er orienteret mod indenlandske sektorer.

Tendensen for investeringerne er stadig opadgående. Siden investeringerne i 2010 nåede det laveste niveau i ti år på 18,1 % af BNP, er de steget hurtigere end i EU som helhed. Større investeringer inden for byggeriet, transportudstyr og IKT-produkter var de vigtigste drivkræfter bag denne stigning. Investeringer i produkter omfattet af intellektuelle ejendomsrettigheder, som udgør

en fjerdedel af de samlede investeringer, er stadig på et højt niveau i Danmark.

Adgangen til faglært arbejdskraft er den vigtigste investeringsbarriere for virksomheder i Danmark ifølge EIB Investment Survey (Den Europæiske Investeringsbank, 2018). I 2018 berettede alle sektorer om manglen på kvalificeret arbejdskraft som den vigtigste investeringsbarriere. Det var den største hindring for 71 % af virksomhederne i servicesektoren og for 92 % af virksomhederne inden for byggeriet (76 % af virksomhederne i hele økonomien). For de fleste sektorer udgjorde usikkerhed om fremtiden den næststørste investeringsbarriere. Kun virksomheder i byggesektoren anførte regler vedrørende arbejdskraften som den næststørste hindring (59 % af virksomhederne). Andre forhold, f.eks. erhvervslovgivning eller efterspørgsel, er af mindre betydning for de fleste virksomheder.

Forskning, innovation og digitalisering

Danmark tilskriver investeringer i forskning og innovation væsentlig betydning som katalysatorer for vækst. Danmark havde en af de højeste forsknings- og udviklingsintensiteter i EU i 2017. Denne havde med 3,1 % af BNP allerede nået 2020-målet på 3 % af BNP. Forsknings- og udviklingsintensiteten har imidlertid været stagnerende siden 2009, først og fremmest på grund af et fald i virksomhedernes udgifter til forskning og udvikling i procent af BNP (selv om forsknings- og udviklingsintensiteten stadig er høj i forhold til andre EU-medlemsstater). Medicinalindustrien og den bioteknologiske sektor er klart førende med hensyn til forsknings- og udviklingsudgifter i Danmark på grund af tilstedeværelsen af førende globale medicinalvirksomheder. I medfør af regeringens politiske aftale om en erhvervs- og iværksætterpakke fra 2017 vil fradraget i selskabsskatten for investeringer i forskning og udvikling stige gradvis frem mod 2026 fra 100 % til 110 %.

Innovation er koncentreret i et relativt lille antal store virksomheder. Selv om Danmark ifølge *den europæiske resultattavle for innovation 2018* generelt set er førende inden for innovation, skyldes dette nogle få meget store virksomheders investeringer i forskning og udvikling. SMV'ers udgifter til forskning og udvikling i % af BNP faldt en smule mellem 2007 og 2015, men er fortsat blandt de højeste i EU, til trods for at den offentlige støtte i Danmark i forbindelse med virksomheders udgifter til forskning og udvikling, dvs. direkte statsstøtte og skattemæssige incitamenter til forskning og udvikling, ligger under gennemsnittet i EU (OECD, 2018b). Imidlertid står de 50 største forsknings- og udviklingsaktører i landet for ca. 70 % af virksomhedernes forskning og udvikling, hvilket er en høj andel i OECD-sammenhæng (OECD, 2017). Dette tyder på, at der er et behov for at skabe afsmitning fra store virksomheder til SMV'er. Hertil kommer, at andelen af SMV'er, som indfører produkt- eller procesinnovation, er faldende. Salg af innovationer, der er nye på markedet og nye for virksomheden, er nu under gennemsnittet i EU. Det er derfor nødvendigt at opbygge yderligere kapacitet i SMV'er til at internalisere viden udefra og indføre ny teknologi.

Danmark har i det seneste årti undergået en strukturel ændring over mod højteknologiske sektorer. Høj- og mellemteknologiske fremstillingsvirksomheders samt videnintensive tjenesteydelsers fælles bidrag til bruttoværditilvæksten steg mellem 2007 og 2016 og svarer til mere end halvdelen af Danmarks bruttoværditilvækst. Navnlig er værditilvæksten fra højteknologisk fremstillingsvirksomhed steget med næsten 10 % i de sidste ti år.

Den offentlige videnskabsbase er kendetegnet ved høj kvalitet og stigende åbenhed. I 2016 overgik Danmark de andre EU-medlemsstater med hensyn til internationalt videnskabeligt samarbejde målt som antal sampublikatikoner pr. indbygger. For så vidt angår videnskabelig kvalitet indtager landet en tredjeplads i EU målt på videnskabelige publikationer blandt de 10 % mest citerede publikationer (2014-2017) samt på antallet af universiteter i Shanghai-rangordningen fra 2017 pr. mio. indbyggere. Gennem sin 2017-strategi for forskning og innovation *Danmark — klar til fremtiden* ønsker regeringen yderligere at fremme kvaliteten af dansk forskning med henblik på at opfylde de højeste internationale standarder og afstemme forskningen efter presserende samfundsmæssige udfordringer. Et eksempel er "pionercenter"-initiativet, som er målrettet mod banebrydende grundforskning.

Det er en prioritet at gøre forsknings- og innovationssystemet mere effektivt for at sætte skub i den samlede produktivitet. Selv om Danmark er helt fremme i EU med hensyn til investeringer i forskning og udvikling, har den videnskabelige kvalitet sjældent udmøntet sig i banebrydende innovation. Danmark indtager kun en 13. plads med hensyn til beskæftigelse i hurtigt voksende virksomheder i innovative sektorer, og andelen af højvækstvirksomheder er under EU-gennemsnittet. En styrkelse af iværksætterøkosystemet ved at hjælpe SMV'er med adgang til avanceret erhvervsfremme kan befordre beskæftigelsen i højvækstvirksomheder. Samtidig kunne der også tilskyndes til samarbejde om internationalisering og interregionale klynger. Eftersom banebrydende innovatorer er helt afhængige af risikofinansiering, begrænser det forhold, at venturekapitalens andel af BNP aftog mellem 2007 og 2016, desuden væksten i innovative virksomheder. Den danske regering har efterlyst en peerevaluering under Horisont 2020-faciliteten til understøtning af politikker for at se på, hvordan der kan etableres støtte til "videnbaseret innovation i verdensklasse" med fokus på videnbaserede teknologiske virksomhedstjenester, samarbejde, netværk og videnbaseret iværksætteri.

Danmark har truffet foranstaltninger til intelligent specialisering. Selv om Danmark ikke har nogen formel strategi for intelligent specialisering, er en række strategier, herunder regeringens vækstplan og de regionale vækststrategier, orienteret mod intelligent specialisering. Navnlig koordineres og sikres synergier mellem den danske regerings vækststrategi og specifikke regionale styrker gennem de regionale vækstfora. Danmark deltager desuden i aktiviteterne inden for rammerne af platformen for intelligent specialisering.

Danmark ligger højt i EU med hensyn til virksomheders anvendelse af digitale teknologier (61 % i 2017). Ikke desto mindre tilsigter myndighederne en yderligere styrkelse af digitalisering og e-handel gennem strategien for digital vækst. Et af initiativerne er "*SMV: Digital*", hvorigennem SMV'er kan få tilskud, som kan hjælpe med at afklare, hvordan virksomheden kan digitaliseres, og med at identificere det økonomiske og erhvervsmæssige potentiale. Initiativet skal også forbedre SMV'ers anvendelse af e-handel. Kun 31 % af de danske SMV'er sælger online, mens procentdelen for store virksomheder er næsten det dobbelte, nemlig 57 %.

Overgang til en lavemissionsøkonomi

Den danske økonomi er en af de mest energieffektive i EU. I 2017 var drivhusgasintensiteten i økonomien, defineret som forholdet mellem drivhusgasemissioner og BNP, væsentligt lavere end gennemsnittet i EU. Kun Sverige havde en lavere drivhusgasintensitet. Miljøvenlige varer og tjenester bidrog til dansk økonomi med en bruttoværditilvækst på 8,4 mia. EUR (0,5 % af bruttoværditilvæksten) i 2015, og beskæftigelsen i disse sektorer voksede fra 66 000 i 2012 (2,4 % af den samlede beskæftigelse) til næsten 76 000 i 2015 (2,7 % af den samlede beskæftigelse).

Mens Danmark er på sporet til at nå sit 2020-emissionsreduktionsmål for sektorer, som ikke er omfattet af EU's emissionshandelssystem, skal der større anstrengelser til for at nå 2030-målet om at reducere emissionerne med 39 %. Ifølge de seneste fremskrivninger baseret på de nuværende politikker pr. april 2018 forventes emissionerne at falde med 24 % frem til 2030, dvs. 15 procentpoint under målet. I oktober 2018 fremlagde regeringen imidlertid sit klima- og luftforslag med nye initiativer, som kan lukke en del af dette hul. Ifølge Klimarådet (Klimarådet, 2018) kan en reduktion af emissionerne i Danmark, som er tilstrækkelig til at nå målet, nås, samtidig med at der skabes en socioøkonomisk nettogevinst. Eksempelvis peges der på energirenovering af bygninger eller omlægning til varmepumper og solopvarmning som investeringer, der kan bidrage væsentligt til en nedbringelse af emissionerne uden alt for høje omkostninger.

En omkostningseffektiv overgang til et lavemissionssamfund frem mod 2050 kræver, at en betydelig del af overgangen finder sted før 2030. Danmark sigter mod at nå målet om nulemission senest i 2050. Dette vil kræve en gradvis overgang hen over perioden, eftersom en fremskyndet overgang over en kortere periode ville medføre øgede omkostninger. I forbindelse med planlægningen for 2030 vil det derfor være omkostningseffektivt at prioritere disse overgangsaspekter, som også er en del af den

langsigtede vision. Dette gælder navnlig store ændringer, som kræver ny teknologi og langsigtede investeringer (Klimarådet, 2018).

Investeringer i en reduktion af emissionerne og en begrænsning af skaderne som følge af klimaændringer vil reducere omkostningerne til afbødning af og tilpasning til klimaforandringer. Elektricitetsforbruget kan stige som følge af elektrificering inden for opvarmning og transport og som følge af nye aktiviteter. En undersøgelse af fremtiden for store datacentre i Danmark viste i et hovedscenarie, at datacentre i 2030 vil kræve elektricitet svarende til 7 TWh eller 20 % af det nuværende elektricitetsforbrug (COWI 2018). Investeringer i ny elektricitetsproduktion er prisfølsomme, og danske prognoser har vist, at ny elektricitetsproduktion kan blive baseret på kul frem for vedvarende energi uden fortsat støtte til denne (Energistyrelsen, 2018). I henhold til energiaftalen 2018 vil regeringen åbne et udbud for en havvindmøllepark i 2019/2020 og sigter mod at opføre yderligere to havvindmølleparker frem mod 2030. Ifølge energiaftalen skal antallet af vindmølleparker på landjorden desuden gradvis reduceres (Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet, 2018).

Klimarelaterede begivenheder har allerede betydelige omkostninger for det danske samfund. De direkte omkostninger som følge af ekstreme vejrforhold er anslået til 10 mia. EUR over perioden 1980-2016 (Det Europæiske Miljøagentur, 2017). Dette er den højeste omkostning pr. indbygger i en medlemsstat. I den nationale strategi for tilpasning til klimaændringer blev der fremhævet 11 sektorer, hvor klimapåvirkningen kan være betydelig ([31]). De relevante ministerier har udarbejdet sektortilpasningsstrategier for transport, veje og kyster.

([31]) Disse sektorer er kystzoneforvaltning, diger, havne mv., bygninger og infrastruktur, vandforsyning, energiforsyning, landbrug og skovbrug, fiskeri, naturforvaltning, fysisk planlægning, sundhed, redningsberedskab og forsikring.

3.4.2. INTEGRATION PÅ DET INDRE MARKED OG SERVICESEKTOREN

Konkurrence på tjenestemarkederne

Detailhandelen

Trods den nylige reform af planloven er det fortsat vanskeligt at etablere detailhandelsvirksomhed i Danmark. Ifølge Kommissionens restriktionsindikator for detailsektoren ([32]) er Danmark blandt de mest restriktive medlemsstater med hensyn til etablering af detailhandel. Regler for forretningsbeliggenhed og-størrelse, detaljeringsniveau i lokalplanen samt krav til økonomiske data i etableringsfasen bidrager til denne score. Samtidig er der imidlertid i Danmark meget få begrænsninger vedrørende den daglige drift af detailhandelsvirksomheden. I 2017 var de gennemsnitlige danske forbrugerpriser for alle produktkategorier stadig de højeste i EU.

Den 1. januar 2019 trådte et nyt plandirektiv for detailhandel i hovedstadsområdet i kraft. Direktivet gennemfører reglerne i den reviderede planlov, som blev vedtaget i 2017, og som har givet kommunerne større fleksibilitet med hensyn til at tage højde for lokale forhold i planlægningsprocessen. På grundlag af direktivet vil nogle kommuner kunne anvise nye arealer til forretninger, som ikke uden videre kan etableres i bykerner, såsom indkøbscentre og forretninger, som handler med omfangsrige varer. Områderne reserveres til nonfoodforretninger. Det er blevet lagt vægt på at opnå en passende balance mellem behovet for at skabe en effektiv forretningsstruktur og at bevare det eksisterende udbud af forretninger i bykernerne. Det er væsentligt at sikre, at de nye planlægningsbestemmelser ikke skaber uretmæssige adgangsbarrierer på markedet.

Konkurrence på realkreditmarkedet

Der er råderum til at forbedre konkurrencen på det danske realkreditmarked. Stigende drifts- og kapitalomkostninger kan ikke forklare den kraftige stigning i prisen på realkreditlån siden 2009. Det er usandsynligt, at de observerede

([32]) Se meddelelse fra Kommissionen "En europæisk detailsektor, der er tilpasset det 21. århundrede" (COM(2018) 219 final) og særlig bilaget med restriktionsindikator for detailsektoren samt det ledsagende arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene.

stigninger i avancerne kunne have fundet sted på et mere konkurrencepræget marked. Forudsætningerne for en effektiv konkurrence er ikke til stede, eftersom markedet domineres af fire realkreditudbydere. Der er adgangs- og ekspansionsbarrierer (lovgivningsmæssige og ikke-lovgivningsmæssige), og der er problemer med at etablere et konkurrencedygtigt distributionssystem for realkredit (Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen, 2017).

Der er implementeret foranstaltninger, som har til formål at øge konkurrencen på realkreditmarkedet. I maj 2018 blev der indgået en politisk aftale om at kræve, at der ved salg af boliger anvendes et onlineværktøj til prissammenligning fra Finanstilsynet. Fra januar 2019 skal realkreditinstitutter også oplyse låntagerne om muligheder og risici i forbindelse med handel med de særligt dækkede realkreditobligationer, der ligger til grund for deres lån.

Logistiksektoren

Logistiksektoren er en vigtig søjle i dansk økonomi. Engroshandel, som er tæt forbundet med logistiksektoren, er udpeget som en særlig vigtig sektor i Danmark (Dachs m.fl., 2016). Med en andel på næsten 12 % af den samlede beskæftigelse i den ikkefinansielle erhvervssektor skiller Danmark sig ud i EU (efter Grækenland med 13 % — EU: 8 %). Engrossalget i Danmark ligger over EU-gennemsnittet med hensyn til omsætning og værditilvækst.

Det nedsatte "vækstteam" til undersøgelse af handels- og logistiksektoren har afleveret sin endelige rapport. For at afhjælpe udfordringerne vedrørende den tiltagende digitalisering og ændrede forbrugs- og produktionsmønstre bad regeringen en række repræsentanter fra erhvervslivet om at komme med forslag til, hvordan sektoren kan støttes og fremtidssikres i en stadig mere digitaliseret verden. I november 2018 fremlagde det såkaldte "vækstteam" 24 forslag fordelt på tre områder, nemlig i) fremme af vækst og digital omstilling, ii) skabelse af lige konkurrencevilkår nationalt og internationalt og iii) forenkling af hverdagen for handels- og logistikvirksomheder (Erhvervsministeriet, 2018b).

Den kollaborative økonomi

Danmark implementerer sin nyligt lancerede strategi for den kollaborative økonomi. Ifølge en nylig Eurobarometerundersøgelse (Europa-Kommissionen, 2018b) har 26 % af de danske respondenter (EU: 23 %) anvendt en tjeneste, som udbydes via kollaborative platforme, oftest transport og indkvartering. I maj 2018 indgik regeringen og flere oppositionspartier en aftale om mere attraktive betingelser for den kollaborative økonomi. Som led i aftalen er der etableret en kvikskranke for virksomheder, som fungerer som et enkelt kontaktpunkt med henblik på oplysning og vejledning om regler. Regeringen ønsker desuden at øge og forenkle skattefradragene for indkomster fra korttidsudlejning af indkvarteringsmuligheder i op til 70-100 nætter pr. år (afhængigt af kommune) samt privat udlejning af biler og både, så længe disse aktiviteter formidles af platforme, som indberetter den resulterende indkomst til skattemyndighederne. Regeringen søger dermed af fremme iværksætteri og gennemsigtighed og lette overholdelsen af skatteregler i sektoren. Denne tilgang, som for nylig blev gennemført med opfølgende lovgivning vedtaget i december 2018, synes at tilskynde til udvikling af den kollaborative økonomi. Også lovforslag vedrørende korttidsudlejning af indkvarteringsmuligheder er under drøftelse. Denne udvikling har endvidere draget fordel af Disruptionsrådets arbejde.

Energisystem

Danmark spiller en aktiv rolle i den grænseoverskridende handel med gas og elektricitet. De indenlandske markeder ville imidlertid drage fordel af øget konkurrence. I den politiske aftale fra juni 2018 om at fremme markederne for havenergi tages der fat på den omhandlede problemstilling vedrørende øget konkurrence. Danmarks egen gasproduktion vil stort set stå stille under den ombygning af Tyra-feltet, som ifølge planen finder sted i perioden 2019-2022. I denne periode vil Danmark, som normalt eksporterer gas, være helt afhængig af markedet (og navnlig af import fra Tyskland) for både at dække efterspørgslen fra forbrugere og gennemløbet til det afhængige svenske marked. Danmark har med 50,6 % en elsammenkobling, som ligger over 10 % -målet for 2020. Efter yderligere fremskridt er de grænseoverskridende

strømme mellem Danmark og Tyskland (DK1-DE) steget i 2018.

Danske husholdninger betaler fortsat de højeste elpriser i EU på grund af afgifternes høje andel af den endelige energiregning. Nedsættelsen af elafgiften, jf. den politiske aftale fra juni 2018, vil bidrage til at afhjælpe dette problem. Desuden udfases PSO-afgiften på el gradvis frem mod 2022, hvilket vil føre til yderligere fald i de endelige forbrugerpriser. Det betydelige fald i engrosprisen på el på 39,7 % mellem 2013 og 2015 er ikke blevet omsat til reduktioner i de endelige forbrugerpriser til de danske husholdninger, som i samme periode steg med 3,6 %. De høje energipriser, som husholdninger i Danmark står over for, skyldes væsentligst afgifternes andel af prisen til husholdningerne. Denne afgiftsandel er blandt de højeste i EU for både elektricitet og gas og mere end det dobbelte af EU-gennemsnittet (69,1 % i Danmark mod 32,6 % i EU for elektricitet og 57,3 % i Danmark mod 27,2 % i EU for gas i 2015).

Danmark vil i sin energi- og klimaplan, som skal vedtages senest den 31. december 2019 i overensstemmelse med forordningen om forvaltning af energiunionen og klimaindsatsen([33]), give en oversigt over sine investeringsbehov frem til 2030 for energiunionens forskellige dimensioner. Danmark indgav sit udkast til energi- og klimaplan til vurdering i Europa-Kommissionen den 21. december 2018. Udkastet indeholder de prioriterede budgetter for perioden 2018-2025, som udgør 0,5 mia. DKK i 2019 og stiger til 2,8 mia. DKK i 2025. Prioriteterne for perioden 2018-2025 angives at være nedbringelsen af elafgifterne (5,5 mia. DKK), målrettede energibesparelsesforanstaltninger (2,3 mia. DKK), vedvarende energi på markedsvilkår (1,5 mia. DKK) og havvindmøller i verdensklasse (0,9 mia. DKK).

([33]) Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) 2018/1999 af 11. december 2018 om forvaltning af energiunionen og klimaindsatsen, om ændring af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 663/2009 og (EF) nr. 715/2009, Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 94/22/EF, 98/70/EF, 2009/31/EF, 2009/73/EF, 2010/31/EU, 2012/27/EU og 2013/30/EU, Rådets direktiv 2009/119/EF og (EU) 2015/652 og om ophævelse af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 525/2013 (EØS-relevant tekst).

3.4.3. INFRASTRUKTUR

Transportsektoren

De danske veje er af høj kvalitet, men trængslen på dem er et stigende problem. Med hensyn til vejkvalitet rangerer Danmark blandt de fem øverste EU-medlemsstater (Det Verdensøkonomiske Forum, 2018) med sit veludviklede vejnet. Siden 2008 er investeringskvoten i vejinfrastrukturen steget gradvis til et niveau, som kan sammenlignes med EU-gennemsnittet. Trængslen på vejene er imidlertid stigende, særlig omkring de større byer. Ifølge prognoser fra Transport-, Bygnings- og Boligministeriet (2018) vil pendlere i bil om ca. 10 år tilbringe 150 % mere tid hvert år i trængsel, end de gjorde i 2018.

Danmark har fremlagt planer om at elektrificere det nationale jernbanenet. Jernbanenettets samlede tæthed pr. indbygger kan sammenlignes med EU-gennemsnittet, men det elektrificerede nets andel er på nuværende tidspunkt med 25 % blandt de laveste i EU. Forholdet mellem elektrificeret jernbanestrækning og jernbanepassagerkilometer i Danmark er et af de laveste i EU. Danmark ligger i den nedre ende sammenlignet med landene i euroområdet med hensyn til kvaliteten af jernbaneinfrastrukturen, jf. Global Competitiveness Report (Det Verdensøkonomiske Forum, 2018). I juni 2018 offentliggjorde den danske jernbaneoperatør med bred opbakning fra Folketinget planer for en elektrificering det nationale jernbanenet. I henhold til planen skal de nye elektrificerede tog være i drift på det nationale jernbanenet i 2022.

Bredbånd

Danmark har bevaret sin høje dækning for fastnetbredbånd og næstegenerationsnet, hvortil henholdsvis 99 % og 95 % af alle hjem har adgang (Europa-Kommissionen, 2018b). Der er sket forbedringer mht. uploadkapacitet, i tråd med målet i den danske regerings handlingsplan om at sikre 100 % dækning med en uploadhastighed på 30 Mbps. I landområder er det imidlertid kun 66 % af husholdningerne, som har adgang til næstegenerationsnet (Agency for Digitisation, 2016). Det er klart under de 95 % for landet som helhed, men dog langt over EU-gennemsnittet på 47 %. Inden for mobilt bredbånd

meldes der om 130 bredbåndsabonnementer pr. 100 personer (90 pr. 100 personer på EU-plan) og fuld 4G-dækning (100 %). Danmark har ikke en særlig national bredbåndsplan som visse andre EU-medlemsstater. I stedet findes der et teleforlig, som er en bred politisk aftale omfattende flere forskellige områder såsom bredbånd, 5G, frekvensadgang og anvendelse af midler. Samtidig har Innovationsfonden tildelt midler til flere større 5G-projekter med deltagelse af universiteter, erhvervslivet og operatører.

For at fremme adgangen uden for byområderne har regeringen forpligtet sig til yderligere at forbedre netværkskvaliteten i landområder. Af denne grund bevilgede Danmark offentlige midler i størrelsesordenen 290 mio. DKK mellem 2016 og 2019. Kommunerne spiller primært en formidlende rolle ved udbygningen af net uden at bidrage direkte økonomisk. Regeringen fører forhandlinger om en tværpolitisk aftale om bredbånd i landområder. Dækning med kabelbaseret næstegenerationsnet, navnlig i underforsynede områder, er nødvendig for at indfri regeringens ambitioner om hurtigt bredbånd overalt.

3.4.4. INSTITUTIONEL KVALITET OG GOVERNANCE

Erhvervsklima

Danmark tilbyder virksomheder et gunstigt erhvervsklima. De danske resultater ligger over gennemsnittet på syv ud af 10 områder, som måles under Den Europæiske Unions politik for SMV'er (Europa-Kommissionen, 2018e). Dette er bemærkelsesværdigt. Landets lille og åbne økonomi ligger øverst blandt EU-landene med hensyn til internationalisering af små virksomheder, og der er gunstige betingelser for at gøre forretninger i det indre marked. Danmark har haft held til at holde den administrative byrde nede og sikre, at den offentlige forvaltning er lydhør over for SMV'ernes behov, lige som det let at anvende e-forvaltningsfaciliteter.

Reformen af erhvervsfremmesystemet giver mulighed for at bygge videre på de nuværende styrker. Siden den 1. januar 2019 har det offentlige erhvervsfremmesystem i Danmark været omstruktureret. De regionale vækstfora er blevet nedlagt, og deres opgaver er blevet fordelt mellem de lokale myndigheder og en ny statslig aktør, Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse. Den nye bestyrelse er ansvarlig for den overordnede strategi, og det er vigtigt, at denne bygger på det arbejde, der er udført i forbindelse med de regionale strategier for intelligent specialisering. Der er planer om en ny national erhvervsfremmestrategi af hensyn til en bedre koordinering og synergi mellem forskellige initiativer og finansieringskilder.

Den politiske beslutningsproces i Danmark er inkluderende, og interessenter føler, at deres anliggender bliver hørt. Den danske regering har i flere år fulgt en reformkurs og har en solid erfaring i samarbejde med interessenter i erhvervslivet (OECD, 2018c). En stor del af de senere års fremskridt skyldes erhvervsforaene, som fremhæver de områder, hvor SMV'er oplever unødvendig og besværlig lovgivning.

Digitale offentlige tjenester

Initiativerne i den digitale strategi for 2016-2020 har afkastet de første resultater og styrket Danmarks globale førerposition inden for digitalisering af offentlige tjenester. 90 % af borgerne indsender officielle formularer til administrative myndigheder elektronisk, hvilket er pænt over EU-gennemsnittet (56 %), og Danmark er i front med indenlandske og grænseoverskridende offentlige onlinetjenester til virksomheder. Danmark har også haft fokus på at udvikle en såkaldt eID-portal, som vil gøre det muligt for EU-borgere at bruge deres nationale eID til at logge på et andet lands digitale selvbetjeningsløsninger.

Boks 3.4.1: **Investeringsrelaterede udfordringer og reformer i Danmark**

Makroøkonomisk perspektiv

Med en skønnet andel på 21,7 % af BNP i 2018 er de samlede investeringer steget til over EU-gennemsnit. De offentlige investeringer er fortsat høje. Der er kommet gang i virksomhedernes investeringer, som ligger over gennemsnittet for de sidste tre årtier. I det store og hele følger de dog stadig konjunkturforløbet. Samtidig er husholdningernes investeringer steget fra et lavt niveau, understøttet af stigende boligpriser.

Vurdering af barrierer for investering og igangværende reformer

Generelt er barriererne for privat investering i Danmark begrænsede. I de senere år har Folketinget vedtaget reformer for at liberalisere reglerne for etablering af butikker og øge konkurrencen i taxibranchen. Bygningsreglementet er blevet ændret, så det er lettere at opføre nye bygninger. Nyere tiltag hjælper også med at styrke samarbejdet mellem universiteter, virksomheder og forskere. Private udgifter til forskning og udvikling er imidlertid fortsat koncentreret på store virksomheder. I 2018 vedtog Folketinget reformer for at styrke konkurrencen på realkreditmarkedet og tog således fat på en problemstilling, der var rejst af Konkurrencerådet. Danmark har også gennemført reformer for at reducere forbrugerpriserne på forsyningstjenester.

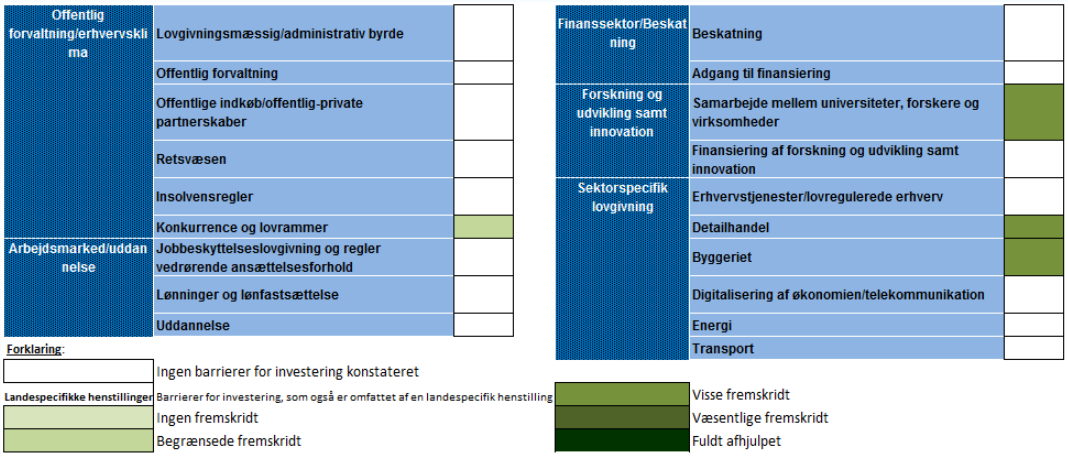

De største barrierer for investering og igangværende prioriterede tiltag

1. Den største barriere for investering er svag konkurrence. I de seneste år har regeringen også vedtaget foranstaltninger for at forbedre konkurrencevilkårene inden for detailhandel, byggeriet, taxi- og realkreditbranchen. Det er nødvendigt med yderligere reformer, hvis konkurrencen skal øges, navnlig i de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet.

2. Manglen på faglært arbejdskraft bremser investeringer for danske virksomheder ifølge EIB Investment Survey (Den Europæiske Investeringsbank, 2018). Flere nylige reformer af arbejdsmarked og uddannelser søger at afhjælpe denne problemstilling, men det er også vigtigt at nedbringe de studerendes frafaldsprocent og tilskynde dem til at vælge en erhvervsuddannelse. Investeringer i forskning og innovation er desuden koncentreret på et antal større virksomheder. Dette tyder på, at det er vigtigt med et bredere innovationsgrundlag, som omfatter flere virksomheder og sikrer spredning af innovationer.

3. Danmark har behov for at investere i transportinfrastruktur. Investeringsbehovet er særlig stort i vejinfrastrukturen omkring København, hvor trængselsproblemerne allerede er store og forventes at stige. Samtidig er der behov for at afkarbonisere transportsektoren og reducere luftforureningen. Der forventes en betydelig vækst inden for ilgods og passagerbefordring, hvilket ventes at sætte transportsystemet under yderligere pres. Danmark har i 2018 vedtaget

planer om elektrificering af det nationale jernbanenet. I henhold til planerne skal de nye elektrificerede tog være i drift på det nationale jernbanenet i 2022 (se afsnit 3.4).

Vækstfonden og Innovationsfonden er den danske stats investeringsfonde. Vækstfonden støtter og fremmer væksten i nystartede virksomheder og SMV'er. Innovationsfonden støtter forsknings- og innovationsprojekter. Fondene bidrager med kapital og ekspertise. I 2017 støttede Vækstfonden mere end 800 virksomheder med kapital i størrelsesordenen 2,5 mia. DKK (1,2 % af BNP), og Innovationsfonden ydede finansiering på 1,2 mia. DKK (0,6 % af BNP).

BILAG A: OVERSIGTSTABEL

Tilsagn	**Sammenfattende vurdering (**1**)**
Landespecifikke henstillinger fra 2018	
Landespecifik henstilling nr. 1: Øge konkurrencen i de dele af servicesektoren, der er orienteret mod hjemmemarkedet, f.eks. i distributionen af forsyningstjenester og i finanssektoren	Danmark har gjort visse fremskridt med at implementere henstilling nr. 1: Danmark har i 2018 implementeret foranstaltningerne til forbedring af konkurrencen i finanssektoren. Danmark har også fortsat implementeringen af forsyningsstrategien. I oktober 2018 blev der opnået politisk enighed om foranstaltninger inden for vand- og spildevandsområdet.
Europa 2020 (nationale mål og fremskridt)	
Mål for beskæftigelsesfrekvensen i det nationale reformprogram: 80 %	76,9 % (2016) Beskæftigelsesfrekvensen er steget moderat fra 75,6 % i 2013 til 76,9 % i 2017. Den ligger dog stadig under niveauet fra før krisen (79,7 % i 2008). Danmark har i de senere år vedtaget en række beskæftigelsesreformer, som sigter mod at øge incitamenterne til at arbejde ("det skal betale sig at arbejde"). Disse foranstaltninger ventes også at hjælpe med at lukke gabet på 3,1 procentpoint til Danmarks nationale Europa 2020-mål for beskæftigelse (80 %).
Mål for forskning og udvikling i det nationale reformprogram: 3 % af BNP	3,1 % (2017) Forsknings- og udviklingsintensiteten i Danmark har været over 3 % af BNP siden 2015. I 2017 nåede forsknings- og udviklingsintensiteten 3,1 % af BNP. Virksomhedernes investeringer i forskning og udvikling i Danmark tegner sig for ca. 2/3 af den samlede forsknings- og udviklingsudgift, og der er et politisk tilsagn om at holde forsknings- og udviklingsintensiteten på mindst 1 % af BNP.
Nationalt mål for drivhusgasudledninger: -20 % i 2020 i forhold til 2005 (i sektorer, der ikke er omfattet af ETS)	2020-mål: -20 % Udledningerne i de sektorer, der ikke er omfattet af emissionshandelssystemet (ETS), ventes at være 22 % lavere i 2020 end i 2005 ifølge de seneste nationale fremskrivninger og under hensyn

	til eksisterende foranstaltninger. Danmark forventes derfor at opfylde sit 2020-mål med en lille margen. Mellemliggende mål for 2017: -13 % Udledningerne i 2017 var 19 % lavere end i 2005 ifølge tilnærmede data. Det mellemliggende mål blev således opfyldt.
2020-mål for vedvarende energi: 30 %	35,8 % (2017) Med en andel af vedvarende energi på 35,8 % i det endelige energiforbrug i 2017 vil Danmark formodentlig nå sit 2020-mål på 30 %. Der er skabt størst fremgang inden for produktion af elektricitet (biomasse og vindenergi) og kraftvarme (hovedsageligt biomasse).
Energieffektivitet — 2020-mål for energiforbrug: 17,38 Mtoe (primært energiforbrug) 14,39 Mtoe (endeligt energiforbrug)	17,7 Mtoe af primært energiforbrug (2017) Danmark har reduceret sit primære energiforbrug med 2,41 % fra 17,04 Mtoe i 2016 til 17,7 Mtoe i 2017. Det endelige energiforbrug steg med 1,2 % fra 14 Mtoe i 2016 til 14,46 Mtoe i 2017. Efter en stigning i energiforbruget to år i træk ligger Danmark over det vejledende 2020-mål med hensyn til primært energiforbrug (16.89 Mtoe). Også det endelige energiforbrug er steget, men er stadig under målet, dog kun fordi Danmark også i 2018 ændrede målet for at tilpasse det til et højere forventet forbrug. Danmarks praksis med at opdatere de vejledende mål, så de passer med niveauet i de seneste tilgængelige grundforbrugsprognoser, vil pr. definition tendere mod at indsnævre eller fjerne eventuelle forskelle mellem mål og faktisk energiforbrug, efterhånden som 2020 nærmer sig. Disse forskelle er derfor ikke de bedste indikatorer for Danmarks bidrag til EU's overordnede mål for 2020. I den forbindelse har den seneste stigning i det danske energiforbrug bidraget til at øge forskellen til EU's 2020-mål.

Mål for andelen af elever, der forlader uddannelsessystemet tidligt: <10 % (En frafaldsprocent på under 10 % for befolkningen i alderen 18-24)	8,8 % (2017) Målet på <10 % er nået og oven i købet overgået. Frafaldsprocenten for befolkningen i alderen 18-24 er forbedret i de seneste år, og er således faldet fra 12,5 % i 2008 til 7,2 % i 2016, men steg igen til 8,8 % i 2017.
Videregående uddannelse: >40 %	48,8 % (2017) Målet på >40 % er nået og oven i købet overgået. Den andel af befolkningen i alderen 30-34, som har gennemført en højere videregående uddannelse, er steget fra 39,2 % i 2008 til 48,8 % i 2017.
Mål for nedbringelse af antallet af personer, der er i risiko for fattigdom eller social udstødelse (i absolutte tal): Nedbringe antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 frem til 2020	Mellem 2008 og 2016 er antallet af personer, som lever i husholdninger med lav arbejdsintensitet, steget med 88 000 (+25 %), dvs. at gabet til Europa 2020-målet for fattigdom og social udstødelse (at nedbringe antallet af personer i husholdninger med lav arbejdsintensitet med 22 000 i 2020) er langt fra at blive lukket. Det er afgørende at sørge for en bedre inklusion af personer på kanten af arbejdsmarkedet. For at rette op på dette har regeringen lanceret en strategi med 10 mål for social mobilitet, som skal sætte retning for og skabe større fremdrift i socialpolitikken. Danmark har gjort fremskridt med nogle af målene, men halter bagefter med andre, f.eks. målet om at øge andelen af unge marginaliserede, der påbegynder en ungdomsuddannelse, eller at nedbringe antallet af hjemløse (som steg fra 5 000 i 2009 til 6 600 i 2017).

1) Følgende kategorier anvendes til at vurdere fremskridtene med implementeringen af de landespecifikke henstillinger fra 2017:

Ingen fremskridt: Medlemsstaten har ikke på troværdig vis bebudet eller vedtaget foranstaltniger til at implementere den landespecifikke henstilling. Denne kategori omfatter en række typiske situationer, som vurderes i det enkelte tilfælde, idet der tages hensyn til landespecifikke forhold. De omfatter følgende:

- der er ikke bebudet retlige, administrative eller budgetmæssige foranstaltninger
  - i det nationale reformprogram
  - i andre officielle meddelelser til det nationale parlament / de relevante parlamentsudvalg eller til Europa-Kommissionen
  - for offentligheden (f.eks. i en pressemeddelelse eller på regeringens websted)
- regeringen eller det lovgivende organ har ikke fremsat noget lovgivningsforslag
- medlemsstaten har taget indledende skridt til at implementere henstillingen, f.eks. ved at bestille en analyse eller nedsætte en undersøgelseskommission til at undersøge eventuelle nødvendige foranstaltninger (medmindre henstillingen klart henviser til orienterende eller undersøgende foranstaltninger), men der er ikke foreslået klart specificerede foranstaltninger til at implementere henstillingen.

Begrænsede fremskridt: Medlemsstaten har:

- bebudet visse foranstaltninger, men disse implementerer kun henstillingen i begrænset omfang og/eller
- fremsat lovgivningsforslag for parlamentet eller det lovgivende organ, men disse er endnu ikke blevet vedtaget, og der er stadig behov for et omfattende ikke-lovgivningsmæssigt arbejde for at implementere henstillingen
- fremsat ikke-lovgivningsmæssige forslag, dog uden at træffe opfølgende foranstaltninger til at implementere henstillingen.

Visse fremskridt: Medlemsstaten har truffet foranstaltninger:

- som delvist implementerer henstillingen og/eller
- som implementerer henstillingen, men der er stadig behov for et stort stykke arbejde for at implementere henstillingen til fulde, da kun enkelte foranstaltninger er blevet gennemført. F.eks. kan der være vedtaget foranstaltninger i parlamentet eller ved ministeriel afgørelse uden medfølgende gennemførelsesbestemmelser.

Væsentlige fremskridt: Medlemsstaten har truffet foranstaltninger, der langt hen ad vejen implementerer henstillingen, og de fleste af dem er blevet gennemført.

Fuld implementering: Medlemsstaten har gennemført alle de nødvendige foranstaltninger for at implementere henstillingen på passende vis.

BILAG B: KOMMISSIONENS GÆLDSHOLDBARHEDSANALYSE OG FINANSIELLE RISICI

Fremskrivninger af offentlig gæld i et basisscenarie og alternative scenarier samt følsomhedstest

DK - Gældsfremskrivning — basisscenarie	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Bruttogældskvote	36.1	33.3	32.2	30.5	28.7	26.8	24.7	22.5	20.3	17.9	15.5	13.1	10.8
Ændringer i kvote (-1+2+3)	-1.8	-2.8	-1.0	-1.7	-1.8	-2.0	-2.1	-2.1	-2.3	-2.3	-2.4	-2.4	-2.3
heraf													
(1) Primær saldo (1.1+1.2+1.3)	2.2	1.2	0.8	1.5	1.6	1.8	2.0	2.1	2.2	2.3	2.3	2.4	2.3
(1.1) Strukturel primær saldo *(1.1.1+1.1.2+1.1.3)*	2.3	1.6	1.8	1.7	1.8	1.9	2.0	2.1	2.2	2.3	2.3	2.4	2.3
(1.1.1) Strukturel primær saldo (før omk. ved aldring)	2.3	1.6	1.8	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7
(1.1.2) Omkostninger ved aldring					0.0	-0.2	-0.3	-0.3	-0.3	-0.4	-0.4	-0.3	-0.2
(1.1.3) Andet (skatter og formueindkomster)					0.0	0.0	-0.1	0.0	0.1	0.2	0.2	0.3	0.3
(1.2) Cyklisk komponent	-0.1	-0.4	-0.3	-0.3	-0.2	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
(1.3) Engangs- og andre midlertidige foranstal	0.0	0.0	-0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
(2) Sneboldeffekt (2.1+2.2+2.3)	-0.4	0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
(2.1) Renteudgifter	1.1	1.0	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4
(2.2) Væksteffekt	-0.8	-0.4	-0.6	-0.5	-0.5	-0.4	-0.4	-0.3	-0.3	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2
(2.3) Inflationseffekt	-0.6	-0.4	-0.5	-0.6	-0.6	-0.6	-0.5	-0.5	-0.4	-0.4	-0.4	-0.3	-0.3
(3) Stock-flow-tilpasninger	0.7	-1.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

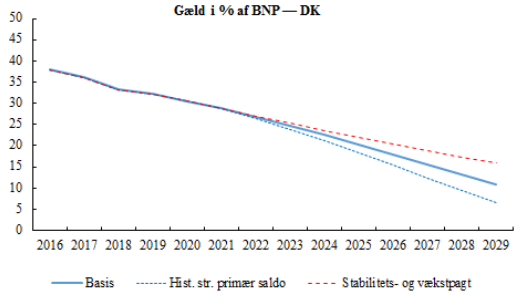

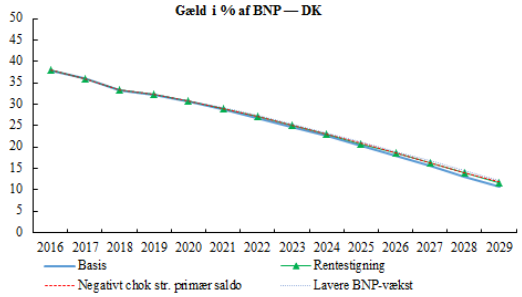

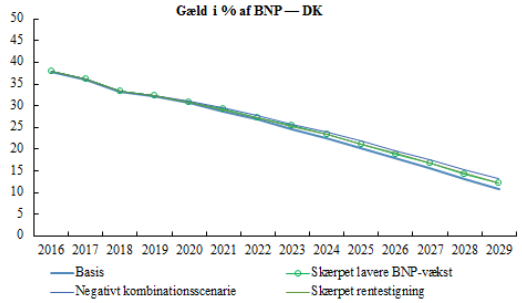

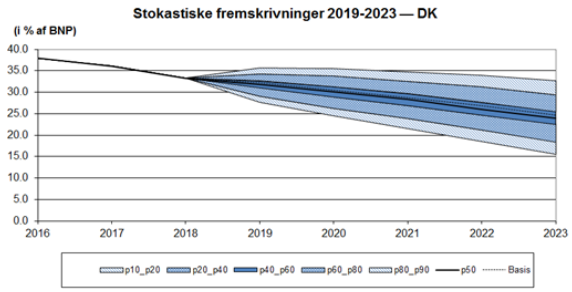

Kort sigt	Mellemlang sigt	S1	Gældsholdbarhedsanalyse (detaljeret)						Gældsholdbarhedsanalyse	S2	Lang sigt
				Basis	Hist. str. primær saldo	Lavere BNP-vækst	Rentestigning	Neg. chok primær saldo	Stokastiske fremskrivninger			
			Risikokategori	LAV	LAV	LAV	LAV	LAV	LAV			
			Gældsniveau (2029)	10.8	6.5	12.2	11.7	11.9				
			Toppunktsår for gæld	2018	2018	2018	2018	2018				
			Percentil	28.0%	23.0%							
			Ssh. højere gæld						8.1%			
			Percentilforskel						17.1			
LAV (S0 = 0,1)	LAV	LAV (S1 = -5,1)								LAV (S2 = -0,5)	LAV	

Anmærkning: For yderligere oplysninger, se Europa-Kommissionen, Fiscal Sustainability Report 2018.

[1] I den første tabel vises fremskrivningerne i basisscenariet med uændret finanspolitik. Tabellen viser den forventede udvikling i den offentlige gæld samt opdelingen mellem primær saldo, sneboldeffekt og stock-flow-tilpasninger. Ved sneboldeffekten måles nettovirkningen af modgående effekter fra rente, inflation, realt BNP (og i nogle lande valutakurser). Stock-flow-tilpasninger omfatter bl.a. forskelle mellem kasseregnskabs- og periodiseringsprincippet, nettotilvækst i aktiver samt vurdering og andre residualeffekter.

[2] I figurerne vises en række følsomhedstest i tilknytning til basisscenariet samt alternative politikscenarier, navnlig: scenariet med den historiske strukturelle primære saldo (hvor den strukturelle primære saldo er sat til saldoens historiske gennemsnit), stabilitets- og vækstpagt-scenariet (hvor finanspolitikken antages at udvikle sig i overensstemmelse med de vigtigste bestemmelser i stabilitets- og vækstpagten), rentestigningsscenariet (+ 1 procentpoint i forhold til basisscenariet), scenariet med en lavere BNP-vækst (-0,5 procentpoint i forhold til basisscenariet) samt et scenarie, hvor den strukturelle primære saldo udsættes for et negativt chok (kalibreret ud fra den forventede ændring). Desuden er der medtaget et negativt kombinationsscenarie og skærpede følsomhedstest (vedrørende rente og vækst) samt stokastiske fremskrivninger. Nærmere oplysninger om udarbejdelsen af disse fremskrivninger findes i Fiscal Sustainability Report 2018.

[3] I den anden tabel vises klassificeringen af de overordnede finanspolitiske risici på kort, mellemlang og lang sigt.

a. På kort sigt er risikokategorien (lav/høj) baseret på S0-indikatoren. S0 er en indikator til tidlig opdagelse af finanspolitisk stress i det efterfølgende år baseret på 25 finanspolitiske og finansielle samt konkurrenceevnerelaterede variable, som historisk har vist sig at være vigtige indikatorer for finanspolitisk stress. Den kritiske minimumstærskel for finanspolitisk stress er 0,46.

b. På mellemlang sigt er risikokategorien (lav/middel/høj) baseret på en kombineret anvendelse af S1-indikatoren og resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen. S1-indikatoren måler den finanspolitiske tilpasning, der er nødvendig (kumuleret over 5 år efter prognoseperioden og derefter fastholdt) for at nå en gældskvote på 60 % i 2033. De anvendte kritiske værdier er 0 og 2,5 procentpoint af BNP. Klassificeringen i gældsholdbarhedsanalysen er baseret på resultaterne fra fem deterministiske scenarier (basisscenariet, scenariet med den historiske strukturelle primære saldo, rentestigningsscenariet, scenariet med en lavere BNP-vækst og scenariet, hvor den strukturelle primære saldo udsættes for et negativt chok) samt de stokastiske fremskrivninger. Der anvendes forskellige kriterier såsom det forventede gældsniveau, gældsudviklingen, realismen i de finanspolitiske antagelser, sandsynligheden for gældsstabilisering og omfanget af usikkerhed.

c. b. På lang sigt er risikokategorien (lav/middel/høj) baseret på en kombineret anvendelse af S2-indikatoren og resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen. S2-indikatoren måler den forudgående og permanente finanspolitiske tilpasning, der er nødvendige for at stabilisere gældskvoten, herunder omkostningerne ved aldringen, på ubestemt tid. De anvendte kritiske værdier er 2 og 6 procentpoint af BNP. Resultaterne af gældsholdbarhedsanalysen anvendes til at udbygge risikoklassificeringen på lang sigt, navnlig hvis der konstateres gældsmæssig sårbarhed (middel/høj risikokategori i gældsholdbarhedsanalysen).

BILAG C: STANDARDTABELLER

Tabel C.1: **Finansmarkedsindikatorer**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Banksektorens samlede aktiver (i % af BNP)[1)]	404.6	407.3	377.1	383.6	370.4	360.7
De fem største bankers andel af aktiver (i % af samlede aktiver)	68.4	68.1	67.8	68.3	65.7	-
Udenlandsk ejerskab i banksystemet (i % af samlede aktiver)[2)]	12.9	12.2	12.5	12.3	7.0	6.9
Indikatorer for finansiel soliditet:[2)]						
- misligholdte lån (i % af samlet lånemasse)	-	5.1	3.9	3.3	2.5	2.5
- solvensprocent (%)	19.2	18.2	19.8	20.7	22.1	21.7
- egenkapitalforrentning (%)[3)]	4.4	4.7	6.8	9.7	10.8	9.5
Banklån til den private sektor (årlig ændring i %) [1)]	0.6	0.2	1.0	1.2	0.8	3.0
Udlån til boligkøb (årlig ændring i %)[1)]	-0.8	0.4	1.1	1.5	1.2	1.3
Udlåns-/indlånskvote[2)]	-	192.9	213.8	211.0	228.7	229.2
Centralbanklikviditet i af forpligtelser[1)]	0.9	1.0	0.1	0.1	0.1	0.1
Privat gæld (i % af BNP)	216.1	214.0	211.4	208.0	200.7	-
Udlandsgæld, brutto (i % af BNP)[2)] - offentlig	17.2	17.8	15.1	13.0	12.5	11.0
- privat	36.6	39.2	42.1	41.7	38.9	38.6
Langsigtet rentespænd over for Bund (basispoint)*	17.6	16.3	19.4	23.1	15.9	6.0
Credit default swap spreads for statsobligationer (5-årige)	17.6	16.0	12.7	15.5	10.9	6.8

(1) Seneste tal fra 3. kvartal 2018. Omfatter ikke kun banker, men alle monetære finansielle institutioner, undtagen centralbanker.
(2) Seneste tal fra 2. kvartal 2018.
(3) De kvartalsmæssige tal er annualiserede.
* Målt i basispoint.
Kilde: Europa-Kommissionen (lang rente), Verdensbanken (udlandsgæld, brutto), Eurostat (privat gæld), ECB (øvrige indikatorer)

Tabel C.2: **Centrale indikatorer i den sociale resultattavle**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018 [6]
Lige muligheder og adgang til arbejdsmarkedet						
Unge, der forlader uddannelsessystemet tidligt (i % af befolkningen i alderen 18-24 år)	8.0	7.8	7.8	7.2	8.8	:
Kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens (procentpoint)	6.3	7.3	7.6	6.7	6.5	6.5
Indkomstulighed målt som kvintilsats (S80/S20)	4.0	4.1	4.1	4.1	4.1	4.2
Andelen af personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse [1] (AROPE)	18.3	17.9	17.7	16.8	17.2	17.6
Unge, som hverken er i beskæftigelse eller under uddannelse (i % af befolkningen i alderen 15-24 år)	6.0	5.8	6.2	5.8	7.0	:
Dynamiske arbejdsmarkeder og rimelige arbejdsvilkår						
Beskæftigelsesfrekvens (20-64-årige)	75.6	75.9	76.5	77.4	76.9	78.1
Arbejdsløshedsprocent [2] (15-74-årige)	7.0	6.6	6.2	6.2	5.7	5.0
Langtidsledighed [3] (i procent af arbejdsstyrken)	1.8	1.7	1.7	1.4	1.3	1.0
Husholdningernes reale disponible bruttoindkomst per capita [4] (Indeks 2008=100)	104.0	104.1	107.4	111.3	112.9	:
Årlig nettoindtjening for en fuldtidsansat enlig arbejdstager uden børn, der tjener en gennemsnitsløn (i KKS, treårigt gennemsnit)	25104	25491	26170	26568	:	:
Årlig nettoindtjening for en fuldtidsansat enlig arbejdstager uden børn, der tjener en gennemsnitsløn (procentvis ændring, faste priser, treårsgennemsnit)	-0.1	0.6	1.2	1.3	:	:
Offentlig støtte/social beskyttelse og inklusion						
Sociale overførselsindkomsters virkning (bortset fra pensioner) for fattigdomsbekæmpelse [5]	57.2	55.0	52.7	52.2	51.0	46.7
Børn under 3 år i formelle dagtilbud	65.0	69.6	77.3	70.0	71.7	:
Selvrapporterede uopfyldte behov for lægebehandling	1.3	1.4	1.3	1.3	1.0	:
Personer med grundlæggende eller højere end grundlæggende generelle digitale kvalifikationer (i % af befolkningen i alderen 16-74 år)	:	:	75.0	78.0	71.0	:

(1) Personer i risiko for fattigdom eller social udstødelse (AROPE): personer, som er i risiko for fattigdom og/eller lider alvorlige materielle afsavn og/eller lever i husholdninger med ingen eller meget lav arbejdsintensitet.
(2) Ledige er alle personer, som ikke var beskæftiget, men aktivt søgte arbejde og var beredte på at påtage sig arbejde øjeblikkeligt eller inden for to uger.
(3) Langtidsledige er personer, som har været arbejdsløse i mindst 12 måneder.
(4) Husholdningernes disponible bruttoindkomst er ikke justeret, jf. udkastet til den fælles rapport om beskæftigelsen 2019.
(5) Reduktion af andelen af personer i risiko for fattigdom som følge af sociale overførsler (beregnet som forskellen i andelen af fattigdomstruede før og efter sociale overførsler; pension betragtes ikke som en social overførsel i denne beregning).
(6) Gennemsnit af de tre første kvartaler i 2018 for beskæftigelsesfrekvens, arbejdsløshedsprocent og kønsbetinget forskel i beskæftigelsesfrekvens. Tal for arbejdsløshed er sæsonkorrigerede.
Kilde: Eurostat

Tabel C.3: **Arbejdsmarkeds- og uddannelsesmæssige indikatorer**

Arbejdsmarkedsindikatorer	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018** [4]
Erhvervsfrekvens (15-64-årige)	78.1	78.1	78.5	80.0	78.8	79.4
Ansættelse i nuværende job efter varighed						
Mellem 0 og 11 måneder	19.1	19.8	19.4	21.6	20.9	:
Mellem 12 og 23 måneder	10.8	11.6	13.0	12.8	13.5	:
Mellem 24 og 59 måneder	17.1	16.7	17.5	18.0	18.8	:
60 mdr. eller derover	52.5	51.4	49.9	47.5	46.8	:
Vækst i beskæftigelsen* (%-vis ændring i forhold til foregående år)	0.0	0.9	1.4	1.5	1.7	1.9
Kvinders beskæftigelsesfrekvens (i % af kvindelig befolkning i alderen 20-64 år)	72.4	72.2	72.6	74.0	73.7	74.8
Mænds beskæftigelsesfrekvens (i % af mandlig befolkning i alderen 20-64 år)	78.7	79.5	80.2	80.7	80.2	81.3
Beskæftigelsesfrekvens for ældre arbejdstagere* (i % af befolkning i alderen 55-64 år)	61.7	63.2	64.7	67.8	68.9	70.4
Deltidsansættelse* (i % af samlet beskæftigede i alderen 15-64 år)	24.7	24.6	24.7	26.4	25.3	24.6
Tidsbegrænset ansættelse* (andel af beskæftigede i et tidsbegrænset ansættelsesforhold i alderen 15-64 år)	8.8	8.6	8.7	13.5	12.9	11.3
Deltagelse i aktiv arbejdsmarkedspolitik (pr. 100 personer, der ønsker at komme i beskæftigelse)	45.8	45.4	54.5	43.9	:	:
Overgangsrate fra tidsbegrænset til tidsubegrænset ansættelse (treårsgennemsnit)	26.0	32.2	39.2	44.8	41.8	:
Ungdomsarbejdsløshed (i % af befolkning i arbejdsstyrken i alderen 15-24 år)	13.0	12.6	10.8	12.0	11.0	9.3
Kønsbetinget forskel i deltidsansættelse (20-64-årige)	20.4	19.5	18.9	20.2	19.0	18.8
Lønforskel mellem mænd og kvinder[1] (ukorrigeret)	16.5	16.0	15.1	15.0	14.7	:
Uddannelsesindikatorer	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Voksnes deltagelse i læring (% af befolkning i alderen 25-64 år, som deltager i uddannelse)	31.4	31.9	31.3	27.7	26.8	:
Dårlige resultater på uddannelsesområdet[2]	:	:	13.6	:	:	:
Gennemførelsesprocent for videregående uddannelser (i % af befolkning i alderen 30-34 år, som har gennemført en videregående uddannelse)	43.4	44.9	47.6	47.7	48.8	:
Variationer i resultater, der kan forklares med elevernes socioøkonomiske status[3]	:	:	10.4	:	:	:

* Ikke en indikator i resultattavlen (1) Forskellen mellem den gennemsnitlige bruttotimeløn for mandlige og kvindelige lønmodtagere i % af den gennemsnitlige bruttotimeløn for mandlige lønmodtagere. Den udtrykkes som "ikke justeret", da der ikke er korrigeret for fordelingen af individuelle egenskaber (og dermed viser et overordnet billede af kønsbestemte uligheder med hensyn til løn). Tallene omfatter alle ansatte i virksomheder med 10 ansatte eller derover uden restriktioner for alder og antal arbejdstimer.
(2) PISA-resultater (OECD) vedrørende dårlige grundlæggende færdigheder inden for matematik for 15-årige.
(3) Effekt af socioøkonomisk og kulturel status på PISA-scoren. Værdierne for 2012 og 2015 vedrører henholdsvis matematik og naturfag.
(4) Gennemsnit af de første tre kvartaler i 2018. Tal for ungdomsarbejdsløshed er sæsonkorrigerede.
Kilde: Eurostat, OECD

Tabel C.4: **Indikatorer for social inklusion og sundhed**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Udgifter til sociale ydelser* (i % af BNP)						
Sygdom/sundhed	6.5	6.4	6.3	6.3	6.3	:
Handicap	4.1	4.1	4.1	4.1	4.0	:
Alderdom og efterladte	12.7	13.3	14.0	13.6	13.0	:
Familie/børn	3.7	3.6	3.5	3.5	3.5	:
Ledighed	1.9	1.8	1.6	1.5	1.4	:
Bolig	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	:
Social udstødelse i.a.n.	1.2	1.3	1.3	1.5	1.5	:
I alt	30.9	31.3	31.6	31.1	30.3	:
heraf: indkomstbestemt ydelse	11.0	11.2	11.3	11.3	11.3	:
Statslige uddannelsesudgifter efter formål (i % af BNP, COFOG)						
Social sikring	24.6	24.5	24.0	23.6	23.4	22.7
Sundhed	8.7	8.5	8.6	8.6	8.6	8.5
Uddannelse	7.0	6.9	7.1	7.0	6.9	6.6
Egenbetaling af udgifter til sundhed (i % af samlede sundhedsudgifter)	14.2	13.8	13.8	13.7	13.7	:
Børn truet af fattigdom eller social eksklusion (i % af 0-17-årige)*	14.9	15.4	14.5	15.7	13.9	14.5
Andel af personer i risiko for fattigdom[1] (i % af samlet befolkning)	12.0	11.9	12.1	12.2	11.9	12.4
Andel af personer i arbejde i risiko for fattigdom (i % af antal beskæftigede)	5.2	5.5	4.9	5.5	5.3	5.3
Andel af befolkningen, der oplever alvorlige materielle afsavn [2] (% af samlet befolkning)	2.7	3.6	3.2	3.7	2.6	3.1
Andel af befolkningen, der oplever boligmangel[3], efter ejerform						
Ejer med realkredit- eller banklån	1.2	0.9	1.1	1.5	0.5	0.9
Lejer, der betaler markedsleje	5.0	4.8	4.7	5.1	3.6	6.0
Andel af personer, som lever i husholdninger med lav arbejdsintensitet[4] (i % af 0-59-årige)	10.2	11.9	12.2	11.6	10.7	10.0
Fattigdomsgrænser, i national valuta, faste priser*	108815	107205	108491	109962	110964	113538
Sunde leveår (ved det fyldte 65. år)						
Kvinder	12.9	12.7	12.8	11.9	11.9	:
Mænd	10.6	11.6	11.0	11.0	11.5	:
Samlet kompensationsgrad for pensioner[5] (ved det fyldte 65. år)	0.4	0.4	0.5	0.4	0.5	0.5
Konnektivitetsdimensionen af indekset for den digitale økonomi og det digitale samfund (DESI)[6]	:	:	66.4	71.1	72.4	76.4
Gini-koefficient før skat og overførsler*	50.6	49.9	51.4	50.7	51.2	50.4
Gini-koefficient efter skat og overførsler*	28.1	26.8	27.7	27.4	27.7	27.6

* Ikke en indikator i resultattavlen (1) Fattigdomsrisiko: andel af personer med en ækvivaleret disponibel indkomst, der ligger under 60 % af medianen af den nationale ækvivalerede indkomst.
(2) Andel af personer, som lider afsavn i mindst fire af følgende kategorier: personer, der ikke har råd til at i) betale husleje eller forbrugsregninger, ii) holde deres hjem tilstrækkelig varmt, iii) betale uventede udgifter, iv) spise kød, fisk eller tilsvarende proteinholdig mad hver anden dag, v) holde en uges ferie uden for hjemmet om året, vi) have en bil, vii) have en vaskemaskine, viii) have et farvefjernsyn eller ix) have en telefon.
(3) Andel af den samlede befolkning, der bor i overfyldte boliger og lider af boligmangel.
(4) Personer, som lever i husholdninger med meget lav arbejdsintensitet: andel af befolkningen i alderen 0-59, som lever i husstande, hvor de voksne (ekskl. børn, overfor hvem, der består forsørgerpligt) arbejdede mindre end 20 % af deres samlede arbejdspotentiale i de foregående 12 måneder.
(5) Individuel bruttomedianpension for personer i alderen 65-74 i forhold til individuel bruttomedianindkomst for personer i alderen 50-59.
(6) Fast bredbåndsdækning (33 %), mobil bredbåndsdækning (22 %), hastighed (33 %) og prisoverkommelighed (11 %) — fra den digitale resultattavle.
Kilde: Eurostat, OECD

Tabel C.5: **Resultat- og politikindikatorer for produktmarkedet**

Resultatindikatorer	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Vækst i arbejdsproduktivitet per capita[1], (t/t-1) i %						
Vækst i arbejdsproduktivitet i industrien	2.95	0.41	-0.96	-1.75	4.08	0.15
Vækst i arbejdsproduktivitet i byggeriet	3.63	3.62	0.81	7.55	-0.30	2.69
Vækst i arbejdsproduktivitet inden for markedstjenester	-0.58	1.90	0.34	1.43	-0.02	-0.10
Vækst i enhedslønomkostningsindeks[2], (t/t-1) i %						
Vækst i enhedslønomkostninger i industrien	-0.88	1.15	3.16	3.97	-1.40	1.37
Vækst i enhedslønomkostninger i byggeriet	-1.47	-2.98	1.22	-4.07	3.94	-0.41
Vækst i enhedslønomkostninger inden for markedstjenester	1.93	-0.82	1.01	0.42	1.52	2.06
Erhvervsklima	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Medgået tid til håndhævelse af kontrakter[3] (antal dage)	410	515	485	485	485	485
Medgået tid til opstart af virksomhed[3] (antal dage)	6.0	6.0	6.0	3.5	3.5	3.5
Resultatet af SMV'ers ansøgning om banklån[4]	:	0.70	0.44	0.98	0.79	0.48
Forskning og innovation	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Forsknings- og udviklingsintensitet	2.98	2.97	2.91	3.06	3.12	3.06
Statslige uddannelsesudgifter i % af BNP	7.00	6.90	7.10	7.00	6.90	6.60
Beskæftigede med videregående uddannelse og/eller inden for videnskab og teknologi i % af samlet beskæftigelse	47	48	48	48	49	50
Befolkning med gennemført videregående uddannelse[5]	29	29	30	31	31	32
Unge med afsluttet ungdomsuddannelse[6]	72	72	73	74	75	75
Handelsbalancen for højteknologiske produkter i % af BNP	-0.28	-0.10	-0.04	0.19	0.10	-0.24
Produkt- og tjenestemarkederne og konkurrence				**2003**	**2008**	**2013**
OECD — produktmarkedsregulering[7], generelt				1.48	1.35	1.22
OECD — produktmarkedsregulering[7], detailhandel				3.00	1.83	1.69
OECD — produktmarkedsregulering[7], liberale tjenesteydelser				0.87	0.78	0.82
liberale tjenesteydelser[7], netværksindustrier[8]				2.05	1.70	1.61

(1) Værditilvækst i faste priser divideret med antal beskæftigede.
(2) Aflønning af ansatte i løbende priser divideret med værditilvækst i faste priser.
(3) Metoderne til bestemmelse af indikatoren, herunder antagelser, er nærmere beskrevet på http://www.doingbusiness.org/methodology.
(4) Det gennemsnitlige svar på spørgsmål Q7B_a. "[Banklån]: Hvis du har anmodet og forsøgt at forhandle om denne form for finansiering inden for de seneste seks måneder, hvad var da resultatet?". Svarene blev kodificeret således: 0 hvis fuld finansiering, 1 hvis 75 % af finansieringen eller derover, 2 hvis under 75 % af finansieringen, 3 hvis nægtet eller afvist finansiering og behandlet som manglende oplysninger, hvis ansøgningen stadig behandles eller ved ikke.
(5) Procent af befolkningen i alderen 15-64, som har gennemført en videregående uddannelse.
(6) Procent af befolkningen i alderen 20-24, der som minimum har gennemført en ungdomsuddannelse.
(7) Indeks: 0 = ingen regulering, 6 = høj regulering. Metoderne til bestemmelse af OECD's indikator for regulering af produktmarkederne er nærmere beskrevet på:
http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm (8) Aggregerede OECD-indikatorer for regulering in den for energi, transport og kommunikation (ETCR).
Kilde: Europa-Kommissionen, Verdensbanken — "Doing Business" (for håndhævelse af kontrakter og tid til opstart af virksomhed), OECD (for indikatorerne vedrørende regulering af produktmarkederne), SAFE (for resultatet af SMV'ers ansøgning om banklån).

Tabel C.6: **Grøn vækst**

Grøn vækst — resultater		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Makroøkonomiske resultater							
Energiintensitet	kgoe/EUR	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07
Kulstofintensitet	kg/EUR	0.21	0.22	0.20	0.19	0.19	-
Ressourceintensitet (reciprokværdien af ressourceproduktiviteten)	kg/EUR	0.53	0.49	0.49	0.49	0.49	0.50
Affaldsintensitet	kg/EUR	0.07	-	0.08	-	0.08	-
Energihandelsbalance	i % af BNP	0.8	0.3	0.0	0.0	0.0	-0.1
Energivægtning i HICP	%	11.4	10.3	10.6	11.3	10.1	11.1
Forskel mellem ændring i energipriser og inflation	%	-0.7	0.8	0.7	-5.9	-2.2	-1.5
Realomkostninger pr. energienhed	i % af værditilvækst	11.1	10.9	9.5	9.8	10.1	-
Miljøafgifter i forhold til	arbejdsskatter	0.17	0.17	0.16	0.17	0.17	-
Miljøafgifter	i % af BNP	4.0	4.1	4.0	4.0	3.9	3.7
Sektorresultater							
Energiintensitet i industrien	kgoe/EUR	0.05	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04
Realomkostninger pr. energienhed i industrien, ekskl. raffinering	i % af værditilvækst	5.4	5.5	4.9	4.9	4.9	-
Andel af energiintensive industrier i økonomien	i % af BNP	8.0	7.3	7.2	7.1	6.9	7.0
Elpriser for de mellemstore industrielle brugere	EUR/kWh	0.10	0.10	0.10	0.09	0.09	0.08
Gaspriser for de mellemstore industrielle brugere	EUR/kWh	0.04	0.04	0.04	0.04	0.03	0.03
Offentlig forskning og udvikling i energi	i % af BNP	0.05	0.05	0.04	0.03	0.02	0.02
Offentlig forskning og udvikling i miljøbeskyttelse	i % af BNP	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.01
Genanvendelsesgrad for kommunalt affald	%	42.1	43.2	45.1	46.3	46.9	46.3
Andel af drivhusgasudledninger omfattet af ETS*	%	34.1	39.1	36.0	32.7	34.2	-
Energiintensitet i transportsektoren	kgoe/EUR	0.37	0.33	0.36	0.37	0.38	0.38
Kulstofintensitet i transportsektoren	kg/EUR	0.95	0.85	0.91	0.94	0.97	-
Energiforsyningssikkerhed							
Afhængighed af energiimport	%	-2.7	12.4	12.3	13.0	13.4	11.7
Leverandørkoncentration, aggregeret indeks	HHI	5.3	5.7	7.4	4.8	5.8	-
Diversificering af energimix	HHI	0.26	0.26	0.27	0.27	0.27	0.29

Alle de makroøkonomiske intensitetsindikatorer er angivet som en fysisk kvantitet i forhold til BNP (2010-priser)
Energiintensitet: bruttoindlandsenergiforbrug (i kgoe) divideret med BNP (i EUR).
Kulstofintensitet: drivhusgasudledninger (i kg CO2-ækvivalenter) divideret med BNP (i EUR).
Ressourceintensitet: indenlandsk materialeforbrug (i kg) divideret med BNP (i EUR).
Affaldsintensitet: affald (i kg) divideret med BNP (i EUR).
Energihandelsbalance: balancen mellem energiimport og -eksport, målt i % af BNP. Energivægtning i HICP: andelen af "energi"-varer i den forbrugskurv, der bruges til at bestemme HICP.
Forskel mellem ændring i energipriser og inflation: energikomponenten af HICP og den samlede HICP-inflation (årlig ændring i %).
Realomkostninger pr. energienhed: reale energiomkostninger i % af den samlede værditilvækst i økonomien.
Energiintensitet i industrien: industriens endelige energiforbrug (i kgoe) delt med bruttoværditilvæksten i industrien (2010-priser). Realomkostninger pr. energienhed i industrien, ekskl. raffinering: realomkostninger i % af værditilvæksten i industrisektorerne.
Andel af energiintensive industrier i økonomien: andel af energiintensive industriers bruttoværditilvækst i BNP.
El- og gaspriser for de mellemstore industrielle brugere: forbrugsinterval 500-20 00MWh og 10 000-100 000 GJ; tal ekskl. moms.
Genanvendelsesgrad for kommunalt affald: andel af det kommunale affald, der genanvendes, i forhold til den samlede mængde kommunalt affald.
Offentlig forskning og udvikling i energi eller miljø: offentlige udgifter til forskning og udvikling i disse kategorier i % af BNP.
Andel af drivhusgasudledninger omfattet af EU's emissionshandelssystem (ETS) (ekskl. luftfart): på basis af drivhusgasudledninger
(ekskl. arealanvendelse, ændringer af arealanvendelse og skovbrug) som medlemsstaterne har meddelt EEA.
Energiintensitet i transportsektoren: endeligt energiforbrug i transportsektoren (kgoe) delt med sektorens bruttoværditilvækst (2010-priser).
Kulstofintensitet i transportsektoren: drivhusgasudledninger i transportsektoren delt med sektorens bruttoværditilvækst.
Afhængighed af energiimport: nettoenergiimport delt med det indenlandske bruttoenergiforbrug, inkl. forbrug af brændsel til international luft- og skibsfart.
Leverandørkoncentration, aggregeret indeks: dækker olie, gas og kul. En lavere værdi viser større diversificering og dermed en lavere risiko.
Diversificering af energimix: Herfindahl-indekset for naturgas, samlede olieprodukter, nuklear varme, vedvarende energi og fast brændsel.
* Europa-Kommissionen og Det Europæiske Miljøagentur
Kilde: Europa-Kommissionen og Det Europæiske Miljøagentur (andel af drivhusgasudledninger omfattet af ETS), Europa-Kommissionen (Miljøafgifter i forhold til arbejdsskatter og BNP) Eurostat (øvrige indikatorer).

BILAG D: INVESTERINGSVEJLEDNING VEDRØRENDE FINANSIERING AF SAMHØRIGHEDSPOLITIKKEN 2021-2027 FOR DANMARK[33]

På grundlag af Kommissionens forslag til den næste flerårige finansielle ramme for perioden 2021-2027 af 2. maj 2018 (COM (2018) 321) indeholder dette bilag D Kommissionens tjenestegrenes foreløbige synspunkter med hensyn til prioriterede investeringsområder og rammebetingelser for en effektiv gennemførelse af samhørighedspolitikken 2021-2027. Disse prioriterede investeringsområder udspringer af en bredere kontekst af investeringsflaskehalse, investeringsbehov og regionale forskelle, som vurderes i rapporten. Bilaget er grundlaget for en dialog mellem Danmark og Kommissionens tjenestegrene med henblik på programmeringen af midlerne under samhørighedspolitikken (Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og Den Europæiske Socialfond Plus).

Politisk mål nr. 1: Et mere intelligent Europa — innovativ og intelligent industriel omstilling
Generelt er Danmark førende inden for innovation, men private investeringer i forskning og udvikling koncentreres i stigende grad på et lille antal store virksomheder. Dette betyder, at flertallet af danske SMV'er ikke i tilstrækkelig grad ruster sig til fremtiden gennem innovationer i produkter og processer. Der er derfor blevet kortlagt investeringsbehov ([35])**for at forbedre forsknings- og innovationskapaciteten og indførelsen af avancerede teknologier i SMV'er** og navnlig for at: • fremme samarbejde mellem SMV'er og universiteter og tilskynde universiteter/forskningscentre til at deltage aktivt i projekter og parallelt hermed udvikle iværksætterøkosystemer; interessenter i andre regioner og også på tværs af grænser, navnlig inden for rammerne af EU-strategien for Østersøområdet, kunne inddrages i samarbejdet • investere i virksomhedernes kapacitet til at internalisere viden udefra og indføre ny teknologi, styrke den markedsorienterede forskning og udvikling, herunder gennem etablering af levende laboratorier, og lette indførelsen af innovationer i SMV'er, således at de kan deltage i globale værdikæder • styrke effektive forbindelser mellem aktørerne i innovationsøkosystemet med henblik og dermed lette en hurtigere kommercialisering af forskning inden for de områder med intelligent specialisering, der har vækstpotentiale • øge spredningen af den nyeste digitale udvikling og andre centrale støtteteknologier gennem netværket af digitale innovationsknudepunkter i et samarbejde mellem videnskabsfolk og virksomheder for at give danske SMV'er mulighed for at udnytte nye teknologier til at skabe vækst.
Blandt danske SMV'er er der forholdsvis få med en høj vækstrate, og beskæftigelsen i hurtigt voksende virksomheder ligger under det europæiske gennemsnit. Der er derfor blevet kortlagt investeringsbehov **for at forbedre vækst og konkurrenceevne i SMV'er**, som kan sætte skub i produktivitetsvæksten, og navnlig for at: • fremme oprettelsen af og udvide aktivitetsfeltet for innovative virksomheder blandt SMV'er (skabe vækst for nystartede virksomheder/ vækstvirksomheder/ acceleratorer) og sætte dem i stand til i fornødent omfang at forberede sig på fremtiden gennem innovationer i produkter og processer inden for de områder med intelligent specialisering, der har det største vækstpotentiale • lette SMV'ers vækst og internationalisering gennem brug af netværk og klynger på regionalt, interregionalt og internationalt plan. Partnerskaber og vidensdeling kan danne grundlag for yderligere innovation og samarbejde i overensstemmelse med EU-strategien for Østersøområdet. Dette kan åbne mulighed for ny eksport og salg af højteknologi og fremme jobskabelsen.
Den forbedrede økonomiske situation efter den finansielle og økonomiske har medført knaphed på kvalificeret arbejdskraft, og virksomhederne har udfordringer med at rekruttere visse typer af medarbejdere. Der er plads til at forbedre matchningen af udbud og efterspørgsel for relevante digitale kvalifikationer. Der er derfor blevet kortlagt investeringsbehov for at **udvikle kvalifikationer for intelligent specialisering, industriel omstilling og iværksætteri** og skabe synergivirkninger i forbindelse med foranstaltninger til livslang læring under politisk mål nr. 4, og navnlig for at: • fremme specifik uddannelse og omskoling med henblik på områder for intelligent specialisering på alle

([34]) Dette bilag skal ses i sammenhæng med Kommissionens forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om Den Europæiske Fond for Regionaludvikling og Samhørighedsfonden (COM(2018) 372) og om Den Europæiske Socialfond Plus (COM(2018) 382) og navnlig i sammenhæng med disse forslags krav om tematisk koncentration og bymæssig øremærkning.

([35]) Behovene er inddelt i tre kategorier og ordnet efter aftagende intensitet — højt prioriterede behov, prioriterede behov, behov.

niveauer i virksomheden foruden opbygning af den nødvendige administrative kapacitet med særligt øje for de digitale kvalifikationer og behovet for at håndtere industriel omstilling
• fremme uddannelse i innovationsledelse i SMV'er, forskningsinstitutioner samt støtte- og rådgivningsenheder
• styrke integrationen af uddannelsesudbydere, herunder universiteter og erhvervsuddannelsescentre, i nationale og regionale økosystemer for innovation, teknologispredning og udvikling af kvalifikationer
• støtte samarbejdet om at fremme forskermobiliteten på tværs af grænser for bedre at udnytte den til rådighed værende menneskelige kapital.

Politisk mål nr. 4: Et mere socialt Europa — gennemførelse af den europæiske søjle for sociale rettigheder

Virksomhederne melder om mangel på arbejdskraft, mens nogle udsatte grupper stadig befinder sig på kanten af arbejdsmarkedet. I en situation med et velfungerende uddannelsessystem er det nødvendigt at styrke erhvervsuddannelserne. Der er derfor blevet kortlagt investeringsbehov **for at forbedre kvaliteten, effektiviteten og arbejdsmarkedsrelevansen af uddannelse for at understøtte erhvervelsen af nøglekvalifikationer, herunder digitale kvalifikationer**, **for at fremme livslang læring, herunder fleksibel opkvalificering og omskoling, under hensyntagen til de digitale kvalifikationer, og idet der i højere grad henses til ændrede og nye kvalifikationskrav, for derved at lette karriereskift og fremme den erhvervsmæssige mobilitet**, og navnlig for at:
• fremme erhvervsuddannelse som adgangen til en kvalitetsbetonet karrierevej og sikre deres tiltrækningskraft i forhold til de uddannelsessøgende
• opbygge erhvervsuddannelsesudbyderes kapacitet til at imødekomme arbejdsgivernes behov ved at fremme innovation og iværksætteri
• udvikle og implementere strategier for livslang læring i samarbejde med arbejdsmarkedets parter, civilsamfundet og andre interessenter
• opgradere de grundlæggende kvalifikationer hos den voksne befolkning, bl.a. migranter, og skabe nye muligheder for lavtuddannede.

En høj andel af unge med indvandrerbaggrund er stærkt bagud i forhold til danskfødte med hensyn til uddannelsesmæssige resultater. Der er derfor blevet kortlagt investeringsbehov **for at fremme lige adgang til og lige muligheder for at færdiggøre kvalitetsbetonet og inklusiv uddannelse, lige fra dagtilbud via almen og erhvervsuddannelse til videregående samt voksenuddannelse**, og navnlig for at:
• forbedre de grundlæggende kvalifikationer hos alle uddannelsessøgende, og særlig hos uddannelsessøgende fra udsatte grupper
• yde målrettet støtte, navnlig for at forebygge, at elever forlader uddannelsessystemet tidligt.

Faktorer, som er med til at sikre en effektiv gennemførelse af samhørighedspolitikken

• styrke innovationsresultaterne og fremme produktivitetsvæksten ved at identificere områder for intelligent specialisering på grundlag af nationale og regionale behov og muligheder. I Danmark gælder dette også for den nye nationale erhvervsfremmestrategi
• bredere anvendelse af finansielle instrumenter og/eller bidrag til en dansk afdeling under InvestEU med indtægtsskabelse og omkostningsbesparelser for øje
• passende deltagelse fra arbejdsmarkedets parters, civilsamfundets og andre relevante interessenters side i forbindelse med opfyldelsen af de politiske mål.

REFERENCER

Agency for Digitisation (2016), *A stronger and more secure digital Denmark – Digital strategy 2016-2020*, København.

Alter A., Dokko J., Seneviratne D. (2018), *House Price Synchronicity, Banking Integration, and Global Financial Conditions*, IMF Working Papers, nr. 18/250.

Dansk Arbejdsgiverforening (2018), *Fremgangen i praktikpladser runder vigtig milepæl*, pressemeddelelse https://www.da.dk/politik-og-analyser/uddannelse-og-kompetencer/2018/fremgangen-i-praktikpladser-runder-vigtig-milepael/

COWI (2018), Temaanalyse om store datacentre, Kongens Lyngby.

Dachs B., Broos E., Dünser M., Hanzl-Weiß D., Mertens K., Schartinger D., Stehrer R. og Vanoeteren V. (2016), *EU wholesale trade: Analysis of the sector and value chains*, AIT-IS-Report, bd. 128, juni 2016.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2017), *Konkurrencen på realkreditmarkedet*, august 2017, Valby.

Danmarks Nationalbank (2017), *Housing Taxation Agreement Stabilises House Prices.* analyse, 12. september 2017.

Danmarks Nationalbank (2018a), *Monetary and financial trends - September 2018*, rapport nr. 6.

Danmarks Nationalbank (2018b), *Impacts of 2016 guidelines on mortgaging of homes*, analyse, 19. november 2018.

Drehmann, M., Illes, A., Juselius, M. og Santos, M. (2015), *How much income is used for debt payments? A new database for debt service ratios*, BIS Quarterly Review, september 2015.

Energistyrelsen (2018), *Basisfremskrivning 2018 – Energi- og klimafremskrivning til 2030 under fravær af nye tiltag*, København.

Europa-Kommissionen (2017a) *Benchmarks for the assessment of private debt*, note til Udvalget for Økonomisk Politik.

Europa-Kommissionen (2017b), *Country Report Denmark 2018,*, arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene (2017) 90, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2017c), *Empirical current account benchmarks: modelling the impact of demographic variables*, note til LIME-gruppen.

Europa-Kommissionen (2018a), *Annual Review 2018*, Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2018.

Europa-Kommissionen (2018b), *Country Report Denmark 2018,*, arbejdsdokument fra Kommissionens tjenestegrene (2018) 120, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2018c), *Education and training monitor 2018*, Bruxelles.

Europa-Kommissionen (2018d), *European Economic Forecast, Autumn 2018,* Institutional Paper 089, november 2018, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2018e), 2018 SBA Fact Sheet — Denmark, https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32581/attachments/8/translations/en/renditions/native

Europa-Kommissionen (2019a), *Digital scoreboard 2019*, Bruxelles: Europa-Kommissionen.

Europa-Kommissionen (2019a), *European Economic Forecast, Autumn 2019,* Institutional Paper 089, november 2019, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg.

Europa-Kommissionen (2019b), *Fiscal Sustainability Report 2018*,, Generaldirektoratet for Økonomiske og Finansielle Anliggender, *European Economy*, Institutional Paper 94/2019

Det Europæiske Miljøagentur (2017), *Climate change adaptation and disaster risk reduction in Europe - Enhancing coherence of the knowledge base, policies and practices*, rapport nr. 15/2017.

Den Europæiske Investeringsbank (2018), *EIB Investment Survey – Denmark overview*, Luxembourg.

Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici, ESRB (2016), *Vulnerabilities in the EU residential real estate sector*, november 2016.

Gaál, N. (2017), *Nordic heat wave: recent housing market developments in Denmark and Sweden,* economic brief, Europa-Kommissionen.

Greve, J. og Krassel, K. F. (2017), *PISA etnisk 2015, hvordan elever med indvandrerbaggrund klarer sig i PISA-testen og deres holdninger og forventninger til naturvidenskab*, Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.

Gruber, J., Jensen, A. og Kleven, H. (2017), *Do people respond to the Mortgage Interest Deduction? Quasi-Experimental Evidence from Denmark*, NBER Working Paper nr. 23600, juli.

Hviid, S. J. og Kuchler, A. (2017), *Consumption and savings in a low interest-rate environment*, Working Paper, juni 2017, nr. 116, Danmarks Nationalbank.

Knudsen, D. (2018), *Dansk BNP påvirkes af produktion i udlandet*, DST analyse, 13. August 2018.

Børne- og Socialministeriet (2018a), *Socialpolitisk Redegørelse 2018,* https://socialministeriet.dk/media/19315/socialpolitisk-redegoerelse-2018.pdf.

Børne- og Socialministeriet (2018b), *1 milliard kroner skal give børn fra sårbare familier en bedre start på livet i de første 1.000 dage*, pressemeddelelse, 24. august 2018.

Økonomi- og Indenrigsministeriet (2018a), *Denmark's National Reform Programme 2018,* april 2018.

Økonomi- og Indenrigsministeriet (2018b), *Fordeling og incitamenter 2018,* https://oim.dk/media/20468/fordeling_og_incitamenter_2018_pdfa.pdf

Undervisningsministeriet (2018), *Ny aftale baner vejen fra folkeskole til faglært*, pressemeddelelse. https://uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2018/nov/181122-ny-aftale-baner-vejen-fra-folkeskole-til-faglaert

Beskæftigelsesministeriet (2018a), *Flere mennesker med handicap skal i job,* https://bm.dk/arbejdsomraader/aktuelle-fokusomraader/flere-mennesker-med-handicap-skal-i-job/

Beskæftigelsesministeriet (2018b), *28.200 færre i kontanthjælpssystemet på lidt over to år*, pressemeddelelse. https://bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2018/10/28200-faerre-i-kontanthjaelpssystemet-paa-lidt-over-to-aar/

Energi-, Forsynings- og Klimaministeriet (2018), *Energiaftalen af 29. juni 2018*, København

Finansministeriet (2018), *Økonomisk analyse: Tilskyndelsen til pensionsopsparing*, København.

Erhvervsministeriet (2018a), *The government's new guidelines ensure less risky mortgages,* analyse af 12. november 2018.

Erhvervsministeriet (2018b), *Vækstteam for handel og logistik*, november 2018.

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet (2017), *Ny model for finansiering af almene boliger*, 23. november 2017.

Transport-, Bygnings- og Boligministeriet (2018), *Ekspertgruppen — mobilitet for fremtiden*, afrapportering, marts 2018.

Nykredit (2018), *Construction reaches new heights in Aarhus and Copenhagen,* Macro research af 16 maj 2018.

OECD (2015a), *Indicators of immigrant integration 2015: settling in*, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264234024-en

OECD (2015b), *Early language screening in selected EU and OECD countries, 2016 or latest available year*, http://www.oecd.org/els/mig/Policies-to-foster-the-integration-of-young-people-with-a-migrant-background.pdf.

OECD (2017), *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017: The digital transformation*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264268821-en.

OECD (2018 a), *Indicators of immigrant integration 2018: settling in*, OECD Publishing, Paris. https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/indicators-of-immigrant-integration-2018_9789264307216-en#page1

OECD (2018b), *R&D Tax Incentive Indicators*, http://oe.cd/rdtax, april 2018.

OECD (2018c), *OECD Regulatory Policy Outlook 2018*, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/9789264303072-en

Regeringen (2018), *Ét Danmark uden parallelsamfund – ingen ghettoer i 2030*, København.

Danmarks Statistik (2017), *Databrud i arbejdskraftsundersøgelsen i 1. kvt. 2017*, nyhedsbrev, 24 may 2017.

Danmarks Statistik (2018), *Øget salg af biler, der bruger mere brændstof*, Nyt nr. 357, 21. september 2018.

Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering, STAR (2018), *Nye dagpengeregler gør det nemmere at opstarte og afslutte selvstændig virksomhed*, https://star.dk/om-styrelsen/nyt/nyt-om-reformer/nyt-om-dagpengereformen/2018/10/nye-dagpengeregler-gor-det-nemmere-at-opstarte-og-afslutte-selvsteandig-virksomhed/

World Economic Forum (2018), *The Global Competitiveness Report 2018*, Cologny/Genève.